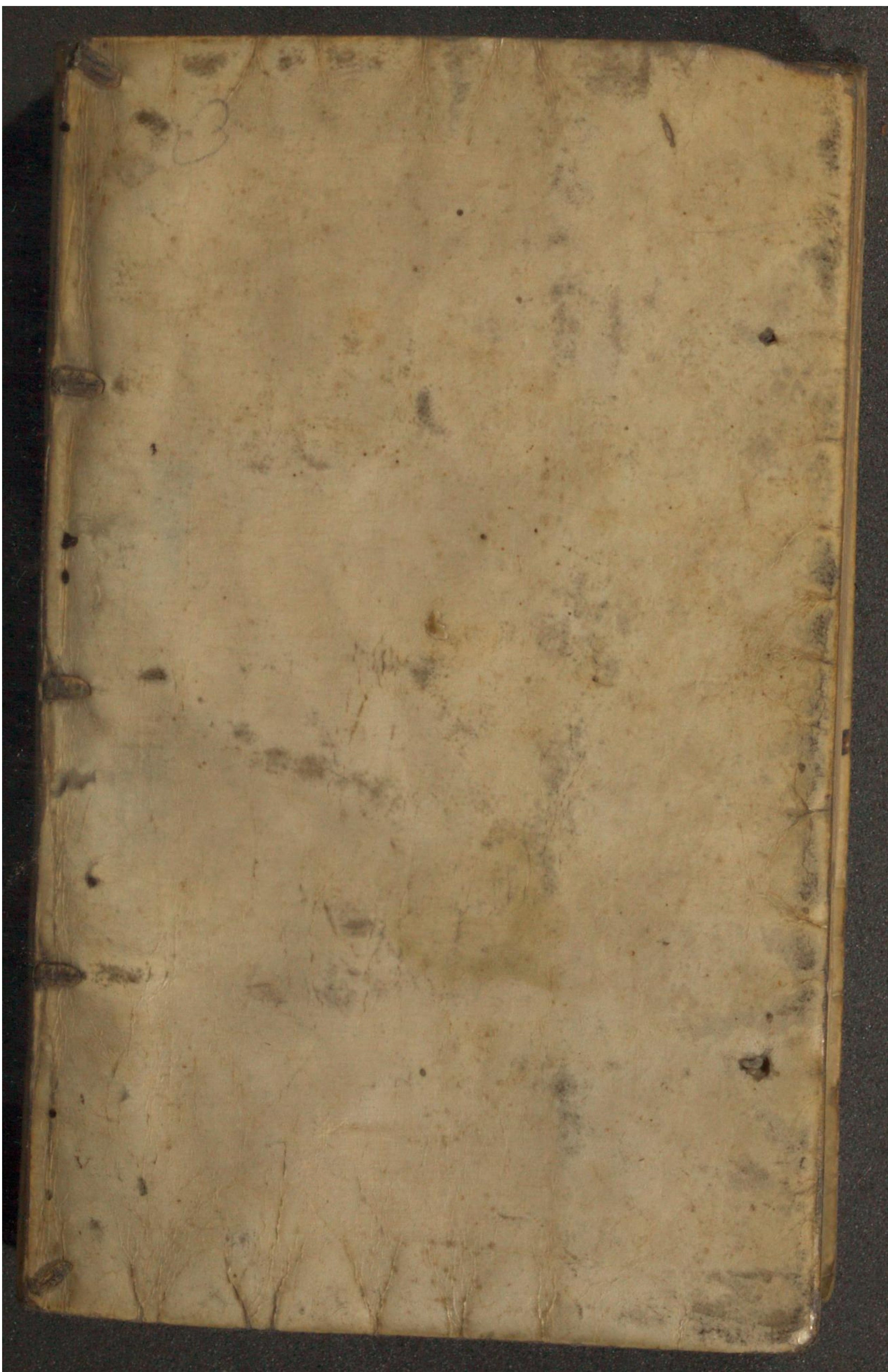
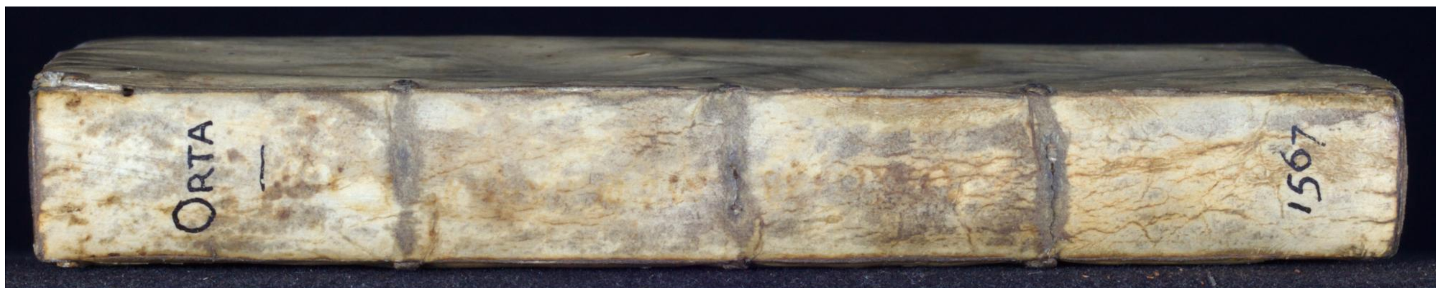

ORTA
1567

4655/(2)
/A

Mutinæ 1707. 13. cal. Dec.
à Josepho. in platea.

L. V 78

ORTA [ab HORTA] (Garcia da)
1734

De' pretti Araldi

A 2

Garcias ab Orta fuit medicus Proregis Indiae
Plantas suas Goae viderat & in Regno Decan, inque Bombay praedium hortumque habuerat, in quo plantas rariores alebat, non ignarus Arabum. Descripsit plantas medicatas & edules Indiae citerioris, vel ex hominum gnarorum relatione, vel ad visas plantarum partes: neque enim botanicam descriptionem ullam dedit, contentus eas stirpes cum Arabum monumentis comparare, veresque indicare & facultates. Primus tamen glaciem fregit, ipsamque naturam videt (Haller, Bibl. Bot. pag. 332. vol. I.)

AROMATVM, ET SIMPLICIVM ALIQVOT MEDICAMENTORVM APVD INDOS NASCENTIVM HISTORIA:

Ante biennium quidem Lusitanica lingua per Dialogos conscripta, D. GARCIA AB HORTO, Proregis Indię Medico, auctore:

Nunc verò primùm Latina facta, & in Epitomen contracta à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
cIↃ. IↃ. LXVII.

CVM PRIVILEGIO.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hisp. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum est, nequis ante quadrienniũ citra Christophori Plantini voluntatem* Historiam Aromatum & Simplicium aliquot Medicamentorum apud Indos nascentium &c. *imprimat, aut alibi impressam importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui secus faxit; confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate; dato Bruxellæ, Anno* M. D. LXVI. III. *Septemb.*

Subsig.

I. de VVitte.

MAGNIFICO VIRO DOMINO IACOBO A. F. FVGGERO, COMITI IN KIRCHPERG ET VVEISSENHORN, CAROLVS CLVSIVS A.

OMMENDATVR apud Homerum Vlyſſes, generoſe Iacobe, ob variarum regionum perluſtrationem, atque cõſuetudinum morumq; hominum ijſdem in regionibus obſeruationem. Nec immeritò ſanè, cùm Prudentia (qua nihil in vita mortalium melius aut maius eſſe poteſt) aliud nihil ſit, quàm notitia quædam omnes noſtras actiones ita inſtituendi, vt communis ſocietas reique publicæ tranquillitas in integro conſeruetur. Quam quidem cognitionem ſiue prudentiam longo diuerſorum rituum & conſuetudinum experimento atque obſeruatione adquiri neceſſe eſt. Hac in ſententia fuerunt etiam plerique Philoſophi, qui vt prudentiores euaderent, rerumque cognitionem adipiſcerentur, longinquas peregrinationes adgreſſi ſunt.

QVOD cùm non ignoraret Magnificus idemque prudentiſſimus parens tuus Antonius Fuggerus, nullis pepercit ſumptibus, vt

te ad eorum exemplum conformaret. Siquidem eius voluntate, non modò Germaniam, & Bohemiam perlustrasti, sed etiam Gallias, Italiam, atque Hispanias, hoc est, vniuersam ferè Europam. Eas verò sic perlustrasti, vt omnium quos adijsti populorum & mores, ritus, consuetudinesque obseruaueris, & linguam exactè didiceris. Cuius rei testimonium præbere possum, qui tibi studiorum comes additus, biennium ferè tecum vixi, magnamque Hispaniarum partem peragraui.

In hac Hispanica peregrinatione nactus sum libellum, qui Goæ excusus, recens ex Orientali India allatus erat. Et tametsi Lusitanica lingua conscriptus esset; mirum tamen in modum placuit eius inscriptio, quòd Indicarum plãtarum atque aromatum historiam polliceretur. Perlectum libellum haud mendaci titulo insignitum esse deprehendi. Etenim multarum plantarum meminit quæ à veteribus haudquaquam descriptæ sunt; atque etiam de ijs aromatibus agit, quæ veteribus quidem descripta, at non satis perspecta fuere.

Maxime verò me angebat, quòd ea lingua conscriptus esset, quæ à paucis intelligatur. Videtur enim Auctor, vir sanè doctissimus, Lusitanis duntaxat scribere voluisse,

atque ſuas rationes habuiſſe, cur minùs Latinè eum librum ſcripſerit. Expectabam certè aliquem qui nobis eum Latinum faceret, vt qui hactenus paucis vſui fuerat, omnibus vtilis redderetur. At cùm viderem neminem id tentare, diutius id deſiderium ferre nō potui; & malui hanc, tametſi meis humeris imparem, prouinciam ſuſcipere, quàm committere, vt huius libelli vtilitate ſoli Luſitani fruerentur.

LATINVM itaque eum feci, atq; in Epitomen contraxi, paulò forſitan commodiore ordine ſingula componens, quàm antè fuerant; atque nonnulla etiam reijciens quæ non multum ad rem facere videbantur. Nam cùm ſingulis ferè ſimplicibus ſuum dialogum adſcripſerit, & ordinem alphabeticum ſequutus ſit noſter auctor; multa illum ſuo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere neceſſe fuit, vt ferè in Dialogis contingere ſolet. Hunc verò laborem eo libentiùs ſuſcepi, quòd ab ineunte ferè ætate herbariæ rei ſtudio ſummopere delectatus ſim, tum quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, noſtri Auctoris exemplum ſequutura arbitrer.

PORRO cùm hanc Epitomen in publicum proferre ſtatuerem, deligendusque eſſet patronus qui illam à calumniatorum iniurijs

vindicaret, nemo magis idoneus occurrit quàm tu, præſertim cùm ipſum librum in communi noſtra peregrinatione adeptus ſim, & huius mei laboris rationem tibi reddere æquum ſit: quem vt pro tua ſingulari humanitate boni conſulas, rogo. Deus opt. max. omnium tuarum peregrinationum amplos fructus percipere te faciat, & incolumem patriæ reſtituere dignetur. Brugis Flandrorum, Idibus Decemb. M. D. LXVI.

BENEVOLO LECTORI.

SCRIPSIT D. *Garcias ab Orta Proregis Indiæ medicus librum de ijs plantis & aromatibus quæ longa cura & diligenti studio apud Indos (vbi triginta amplius annis medicinam fecit) obseruauit: sed Lusitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametsi, vt ipse refert, Latinè eum scripsisset. Hunc nos Latinum facientes in Epitomen contraximus ob causas alio loco recitatas. Cùm verò variorum auctorum testimonio vtatur, loca diligenter contulimus atque adscripsimus, in Auicenna postremam editionem, Venetam scilicet anni 1564. sequuti. Addidimus insuper ad singula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot icones aromatum, quæ quidem nobis nancisci licuit, ad viuum exprimi curauimus. Cogitabam sanè superioris æstatis initio eam in publicum dare; verùm ob nostras has turbas editionem differre coacti sumus. Quod si qualemcunque hanc nostram opellam rei herbariæ studiosis gratam esse animaduertero; animum mihi adijcient, ad alia non minus forsitan vtilia in eorum gratiam elaboranda.*

SVMMA CAPITVM PARTIS PRIMAE ET ORDO.

SVMMA ET ORDO CAPITVM SECVNDAE PARTIS. *pag. 209.*

AROMATVM ET SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM HISTORIÆ LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

MBARVM *Latinis, Ambar Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, quas ſciam, nationibus notum eſt, aut variato duntaxat paululum vocabulo.* Ambar.

VARIA *autẽ circa huius generationem Scriptorũ eſt opinio. Siquidem alij Sperma Balenæ eſſe aſſerunt: alij beluæ cuiuſdam marinæ excrementum, aut maris ſpumam (quæ ſanè opiniones ratione carent, quòd nullum Ambarum inueniatur vbi frequentiſſimæ ſunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione ſpuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare, quæ opinio melior, & veritati magis conſona pleriſque viſa eſt.* Ambarũ Balenarum ſperma non eſſe. Ambarũ Bitumẽ videri.

AVICENNA *lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. ſimp. cap. 196. ſcriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempeſtatibus vnà cum ſaxis interdum in littus eijci; quæ ſentẽtia veriſimilior eſt reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in inſulas Comaro, Demgoxa, Moſambicam, totumq́; eum tractum eijcitur è Maldiuis inſulis, quæ ad Orientem ſpectant. Flanti-* Inſulæ de Nalediua.

bus verò Fauonijs, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgo de Maldiua nuncupantur corrupto vocabulo, cùm de Nalediua dicendum sit: etenim Nale *lingua Malabarica significat quatuor, &* Diua *insulã: Nalediua igitur pronunciandum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili plane ratione, qua Angediua vocamus eas insulas quæ à Goa Orientalis Indiæ emporio, 12. leucis distant, quòd quinque sint numero contermina;* Ange *enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cùm in Maldiua mentionem incidissem.*

Angediua insula.

SCRIBVNT *ijdem locis sup. citatis* Ambarum *deuorari à pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo deuorato statim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in siccũ trahunt, eoq́ exenterato Ambarum colligunt: verùm omne improbari, præter id quod spinæ adhæserit, id enim pro tẽporis diuturnitate purum & legitimũ esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quærere alimentum naturæ suæ cõueniens, & minimè noxium, nisi fortè cibis innoxijs mixtum sit, quemadmodum mures fallere solemus: sic etiam haudquaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cùm Ambarum sit ex eorũ numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hũc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.*

Azel piscis.

Ambari esu Azel non interire.

Ambarũ cor reficit.

SCRIBIT *Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphuræ genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde*

æquis supernatet: laudatißimum verò id censeri quod Arabibus Ascap dicitur. Quàm verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigniq; Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primùm quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat quod calidum & siccum constituit secundo ordine. Caphurā Ascap non esse Ambari genus.

SVBIICIEMVS verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem & Auicēnam occurrunt. Magnam eius copiā ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala. Nam Zingue, aut Zangue Persis & Arabibus idem significat quod niger Latinis; & quoniam totus ille maritimus Aethiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eum Zingue vocat. Sic Auicenna lib. 2. cap. 63. epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum*, à Zeilan fortè laudatißima totius Oriētis insula, quam falso vrbem esse Lacuna commēt. in Diosc. lib. 1. cap. 20. existimauit, cū sit insula multis vrbibus exculta.

HÆC sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aëtium, huius meminit.

CETERVM hæc mea est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nonnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra sit, aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quātitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humanæ magnitu- Auctoris de Ambaro opinio.

dinis,

dinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cùm postea requirerent, nusquam comparuerit.

Insula ex Ambaro.

Promontorium Comorim.

ANNO 1555. *circa promõtorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiua est, fragmentũ trium ferè milium pondo repertum est: sed cùm is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vẽdidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam commercij causa nauigant; multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiæ tractus à Sofala ad Braua vsque Ambaro abundat.*

Ambari fragmentum 15. libras pendens.

INVENITVR *etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno* 1530. *inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.*

REFERTVM *verò est plerunque auium rostris, quas in eo nidulari credibile est; interdum conchylijs, testisq́ue ostreorum permixtum inuenitur quæ contactu Ambaro adhærent.*

Ambari delectus.

PORRO *optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq́ue plurimum ad candorem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex venis, nunc cinereis, nunc candicantibus constet, leue, quodq́ue acu perfossum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidißimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratum esse existimo.*

NOTA *est Manardi contradictio, qui in Electa-*

rio

rio de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq; non magno æstimat, sed paulo post in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq; se in mulieribus & senibus sæpenumero vti asserit.

MAGNA verò in æstimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibis permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autem precium intendiditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est precium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquam maiori in precio est quàm in Chinarum regione. Cùm enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; eius precium fuit mille quingenti aurei in singulo Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.

Ambarũ magna in æstimatione apud Chinenses.

Cate pōderis genus.

ADVEHITVR Hispalim totius non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimũ emporium, olei quoddam genus ex America, subruffi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Ambra nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Ambræ odorem æmuletur. Id verò ex ea arbore exstillare existimo, quam Mexicana historia describit in hunc modum. Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocosotl arbor prægrandis, & venusta, folijs Hederæ similibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atq; cum corticis ipsius polline permixtus, elegans odoratumque suffimentum præbet.

Ocosotl.

Liquidambar.

De Aloë. CAP. II.

Aloë. ἀλόη. Cebar.

QVÆ *Aloe Latinis*, ἀλόη *Græcis*, *hanc Arabes Persæ & Turci* Cebar *vocant*, (*nam quòd* Laber *à Serapione vocetur*, *Interpretis errore*, *aut Librariorũ negligentia factum esse existimo*, *siquidem Arabicum exemplar* Cebar *habet*) *Guzarate verò* (*quos Gedrosios putant*) *& Decan incolæ* Areaa; *Canarini*, *qui maritimum hunc tractum habitant*, Catecomer; *Hispani*, Açibar; *Lusitani* Azeure *appellant*.

Areaa. Catecomer. Acibar. Azeure.

Aloës natales.

FIT *ex Aloes herbæ siccatæ succo*, *quæ plurima nascitur in Cambaya*, *Bengala*, *aliisq́ multis locis*. *Ceterùm laudatissima est in Socotora*, *quæ inde ad Arabes*, *Persas*, *Turcos*, *denique per vniuersam Europam defertur*, *eamq́ ob causam Aloen Socotorinã appellant*. *Distat autem hæc insula à freto* [*maris Erythræi*] 128. *leucis*, *qua de re nõ minus Arabica quàm Aethiopica dici potest*, *quòd altera parte freti Arabia terminetur*, *altera Aethiopia*.

Aloë socotorina. Socotora insula.

NEC *verò succus hic extrahitur in quadam dũtaxat vrbe*, *vt ait And. Lacuna Cõm. in Diosc. lib*. 3. *cap*. 23. *sed per totam insulam*, *quæ nullis vrbibus exculta est*, *sed pagos duntaxat habet cum multis gregibus*: *neque laterculis ad excipiendum succum substernitur pauimentum*, *vt idem auctor est*, *quãdoquidem in tota insula non est tanta polities*.

Socotora nullas vrbes habet.

NEC *hi audiendi qui succum ex superiori plantæ parte profluentem*, *eo qui media aut infima parte profluat*, *præstantiorem faciunt*: *siquidem omnis succus bonus est*, *& arena caret*, *si adhibita diligentia extrahatur*.

PRÆTE-

PRÆTEREA *non adulteratur, nimia etenim eius est quantitas, sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Diosc. lib. 3. cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cùm exigua sit ijs in regionibus gummi & acaciæ copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin, translatum, alijs in regionibus adulterari possit.* Aloën nō adulterari.

PORRO *quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solùm vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertũ se habere aiebant, Aloen quidem plerisque alijs Indiæ locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adem, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere *Cairum, postea in Alexandriam ad ostia Nili: vel, Ormus, deinde Bacora, postea Cairum & Alexandriam: facilè tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab ea quæ à Cambaya, Bengala, aliisq; locis aduehitur: Socotorinæq; precium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur precio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coïre, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.* Aloë socotorina optima. Aloës delectus.

NEC *eius plura sunt genera*, vt volunt Arabes, sed vnicum duntaxat, tametsi varia illi indant nomina.* Vnicum esse Aloës genus.

QVOD *verò Dioscorides & Plinius scribunt*

lauda-

laudatißimam ex India adferri: alij verò ex Alexandria aut Arabia, non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaq; minus malè Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinam autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Erythræi sita est, & Alexandriam ad Nili ostium, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

Aloë Alexandrina.

NASCITVR verò non modo in maritimis, sed etiam desertis Indiæ locis, cùm eam vbique viderim ducentis leucis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quædam viscida è folijs stillat, at neglecta & nullius vsus.

Aloën plantã non in maritimis duntaxat nasci.

HVIVS vsus est non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auicennam, Abolabi apud eos dictum, & eius libros quinque Canum edidicerunt, legeruntq; Razen quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen illis Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in vsu est, Hippocratis præterea, Galeni, Aristotelis & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quàm græco sermone conscripta)

Mesue Arabicus, alius à nostro. Menxus.

ſcripta) ſed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis et collyrijs, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vſum plerumq; in ſuis officinis medicamentum habent, cui nomẽ Mocebar ex aloë & Myrrha paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis. Mocebar medicamentum.

MEDICVM vidi magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipſa herba Aloë vtentem pro medicamento familiari, in hunc modum. Folia Aloës conciſa cum ſale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum ſine moleſtia & nocumento ſubducebãt quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tuſam & cum lacte mixtam propinant ijs qui vlcere renum aut veſicæ laborant, vel qui purulentas excernunt vrinas, non ſine magno ſucceſſu & ægrorum commodo: nam illico curantur. Eius vſus etiam Aucupibus notus eſt, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hic ſimiliter in India maturandis phlegmonibus idonea. Aloës plantæ medicus vſus.

QVAMOBREM hallucinari mihi videtur Matthiolus, in Dioſc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad ſpectaculum potius foueri aſſerit quàm ad medicum vſum. Quod verò Antonius Muſa in Exam. ſimpl. neget Aloën herbam amaram*eſſe, magis mirum: nam ſæpe deguſtatam admodum amaram inueni, quoq; vicinior pars erat radici, eo amarior mihi viſa eſt, extrema autem folia amarore carere mihi viſa ſunt. Tota planta viroſo odore prædita eſt. Aloë planta amara.

CETERVM quoniam controuerſia eſt inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum ſumi, an verò ſecundum

*cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hîc adijcere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus*eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorem esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; sequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare poßit. Paulus lib. 7. cap. 4. cõtra, manè sumendam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, sed conciliari facile possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.*

Medicamenta exhibendi apud Indos ratio.

SED *præter institutum facere mihi non videbor, si hîc paucula quædam inseram de vulgari ratione quã Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratiũ more, abstinẽdo deinde quinque horarum spacio à cibo, potu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, roborãdo stomacho student ex Auicennæ præcepto, quod fit sumptis duabus mastiches drachmis in stillatitio rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq; lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq; facul-*

cultatem excitandam, si opus sit. Sin post has quinque horas bene soluetur aluus, propinantur illis tres vnciæ iusculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hausto rosaceæ aquæ pauxillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimonijs niti videtur.

TAMETSI *Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionē illam Rufi quæ Aloën, ammoniacum, myrrham, & vinum recipit, ibique occasionē nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamque compositionem acceptam Rufo referant: facit pro suo recentiorumque scriptorum more, qui in Arabes plerunque inuehi solent, vt Græcos tanto magis extollant. Non negauerim certè Rufi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis quibus vtimur, efficax esse medicamentum & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam cor roborat & aperit, tū ob alias facultates quibus præditum est.* Potio Rufi. Catapotia Rasis.

MANARDVS, *lib. 1. ep. 1. aliique nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarum oscula adeo reserare, vt inde postea sanguis facilè fluat, eamque ob causam hæmorrhoidibus non conuenire; deinde quòd scripserint melli admistam minus purgare, minusque stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed* Aloë hæmorrhoidibus non conuenit. Aloë hæmorrhoides obstruit.

eas potius obstruere, neq; rectè scribere Mesuen qui illam stomacho minus noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod adferat, melliq; admista magis euacuet, reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quod mel, cùm sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius Magistri verba iurās, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloën Hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumero expertus sum summos dolores cum hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod facile præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, vmbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quod verò oscula venarum obturare asserat, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinent pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeantur, veluti Scilla quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obijciunt de melle, Mesuen videlicet asserere aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidē vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditū est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuādo videlicet sine nocumēto, aut eo certe perexiguo, humores qui vētriculū infestāt.

Aloës diuersi effectus.

Aloë stomachum roborat per accidens.

PLI-

PLINIVM *lib.27.cap.4. mirari subit, qui aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit.***Ego non modò medicos Iudæos, sed etiam Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserebant, diligenter interrogaui de hoc Plinij locō. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palæstina.* Nulla Aloë fossilis.

* Caïrum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur autem à Mauritanis Mesera: sed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxisse creditur, ab eius Reginæ appellatione nomen Caïro sortita est. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, postquam Turcorũ Imperator Constantinopoli occupata, illic regiam fixit sedẽ, confluentibus nimirum eò hominibus. Caïrum. Mesera.

* Nullam certe amaritudinẽ in nostrate reperies, quod ob nimiam illam humoris abundantiã accidere arbitror.

SED aliud quibusdam Hispaniæ locis Aloës genus inuenitur, in cuius sanè folijs manifesto amarorem cum acrimonia coniunctum inuenies. Eius cum icone historiã aliquando, Deo annuente, dabimus.

* Galeno adscriptus ad Paternian. cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat post cœnam.

* Aloën post cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuersiam Nicolaus Rorarius in suis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

* Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri, sed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicam eius naturam.

De Altiht. CAP. III.

TANTA *est in nominibus Altiht, Anjuden, Asa fœtida, Asa dulcis siue odorata, & Laserpicium confusio, vt vix explicare me poßim: quandoquidem hacte-*

nus, neminem inuenire licuerit, qui plantæ, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam describere mihi potuerit.

VOLVNT *nonnulli ex* Corasone *ad* Ormuz, *& inde in* Indiam *deferri: alij ex* Guzarate, *tametsi istic ex regno* Deli *adferri vulgo asserant regione admodũ frigida, quæ ad* Corasone *vsque & regionem* Chiruam *ex Auicennæ lib. 2. cap. 53. testimonio extenditur.*

Altiht. Antit. Imgu. Imgara. ILLVD *autem certum est hoc gummi* Altiht *Arabibus dici, nonnullis* Antit: *nam cuicunque Arabi gummi* Imgu *aut* Imgara *ab Indis vocatum ostenderis, statim id* Altiht *siue* Antit *esse pronunciabit.*

Anjuden. Angeidan. PLANTA *ex qua hic liquor emanat, incolis* Anjuden, *quibusdam* Angeidan *dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram Plantæ descriptionem habere difficile est.*

Almharut. MVLTIS *ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus insignitum est hoc medicamentum, veluti est* Altiht, Almharut, *propter linguarum in regionibus vnde aduehitur varietatem.*

Asa. QVID *autem Interpretem mouerit, cùm* Asam *vertit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non Asam, sed Laser vertisse, idque vocabulum deinde temporis iniuria in Asa deprauatum esse.*

PORRO *dicet aliquis* Altiht *non esse nomen plantæ Laseriferæ, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiæ esse videtur Gerard. Cremon. Commentarijs in Rasin. cap. de Diminutione Coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignorasse, cùm ex Bætica*

tica

tica Hispaniæ oriundus fuerit; Lingua verò qua Auicenna scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet Syri, Mesopotamij, Persæ, & Tartari vtūtur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Basora (quæ nonnullis Babylon fuisse putatur, certò tamen resciui Babylonem eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extent vestigia) in prouincia VZbeque sita. (Est verò VZbeque pars Tartariæ strenuos producens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendijs militant: fortè autem Parthi sunt Romanis olim adeo infesti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi Araby, *id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur Galeni, reliquorumq́ Philosophorum & falsi Prophetæ opera. Nostrorum verò Mauritanorū linguam* Magaraby *nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant, siquidem* garby *Occidentē Arabicè sonat, &* ma *eorum.* Vzbeque.

CETERVM Altiht *nihil aliud est quàm ipsa planta Laserifera, veluti plerumque sumitur gummi pro ipsa planta.* Altiht.

VERVM *obijciet aliquis. Si* Altiht *non est Asa dulcis, quid est Asa dulcis? Asam dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue Arabem, siue Græcum, siue Latinum, legisse memini. Sed cùm Arabes liquorem* çuz *vocent, eum verò qui probè coctus sit & densatus* Robalçuz *(Rob enim Arabicè densatum sonat, & Al est articulus genitiui apud Arabes) hinc depromptum esse nomen Asæ dulcis verisimile est.* Asa dulcis. Robalçuz.

CETERVM Altiht *Arabum esse Laserpitium*

Dioscoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrois) vsquam eius meminerit, satis ostendit Serapio lib. simpl. cap. 251. qui de Altiht *agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Diosc. de Laserpitio scripsere. Cadit ergo eorum opinio qui multis argumentis probare conantur, Asam fœtidam à Laserpitio differre. Nam quod Laserpitiũ veterum in cibos admissum esse aiunt, Asam verò fœtidam medicamentis solum vtilem, idq́; rarò: in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentum simplex per totam Indiam maiore est in vsu, quàm Asa fœtida; cum medico in vsu, tum condiendis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt Baneanes * & omnes gentiles Prouinciæ Cambaïæ, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi Asam suis iusculis & oleribus cõmiscere, confricato primum ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus duntaxat panis est & cæpe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.*

Asa fœtida eadem cum Laserpitio.

Asa fœtida magno in vsu Indis.

Asa in condimentis.

COMMENDARVNT *mihi multi condimenta istorum Baneanum cum à saporis, tum ab odoris suauitate. Horũ oratione persuasus aliquando eiusmodi condimẽta degustaui, quæ sanè sic satis palato arridebant, nõ tamen adeo vt illi prædicabant, quoniã fortè neq; iusculis neq; condimentis valde delector: odore certè suo non erant molesta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit, atq; Asæ fœtidæ.*

Asæ facultates.

SVMVNT *verò nonnulli Asam, vt deiecti appe-*

titus

titus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est Asa, vt sunt oliuæ conditæ, deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique, ea sola ad stomachi corroboratione, flatusq; discutiendos medicamenti loco vti. Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedā sequuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi alijs medicamentis permistam.

SED *non possum non mirari Matthæi Syluatici cap.47.de* Anjuden *oscitantiam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neq; Galenus, neq; Græcorum quispiam id vnquam scripsit, cùm omnes vno ore Laser magnopere commendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.*

SOLENT *Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiam illi tribuit Diosc. libr. 3. cap.76. tametsi Plinius lib.22.cap.23. id non cēseat, exemplo cuiusdam, qui ea de causa sese ex alto præcipitauit. Sed is forsitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.* Asa in dolore dentium.

MAGNI *apud Indos est precij, quod eius magnus sit vsus. Sed neq; radicis, neq; foliorum apud eos aliquis est vsus (sunt enim illis incognita) sed solius duntaxat succi, quo plurimum in venere proritanda vtuntur.* Asa venerem stimulat.

IS *verò quem supra dixi Asa sola sæpius vti, retulit sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam folijs Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria conijci, prius illita sanguine cum tritici farina permisto conseruationis gratia: eamq; ob causam si quid* Laseris descriptio.

in Lasere fabæ lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.

FREQVENS verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarim & regiones his vicinas.

Laseris duo genera.

PORRO Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens, alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur antequàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor vt aiunt, & ex Patane & Dely. Impurũ ex Ormuz adfertur. Maioris precij est sincerum, neq; facilè Mercatores impurũ emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quàm sordidũ; vtrumq; tamen mihi fœtet, sed id magis quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrũ Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in fœtidam & odoratam, quòd fœtidam porraceo odore esse assererent, cùm non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suauiter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio fœtidus potius dicẽdus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloë validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim

Styrax liquida.
Algalia.

enim ægros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebant, quòd illi Spicam admiſcerem.

MIRARI *ſubit Antonium Muſam, Exam. ſimpl. qui adeo credulus fuit, vt his fidẽ adhiberet, qui Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt poſtea oſtendemus) plantam conſimilem Silphio eſſe affirmarunt. Sed de his plura ſuo loco.*

SIC *Ruellius vir eruditus & omni laude dignus lib. de nat. ſtirp. 3. cap. 52. ſcribit in Gallia naſci craſſam radicem, magnam, foris nigricantem, intus candidam, quæ cum ſuo liquore & ſemine mira fragret iucunditate. Huic ob inſignes virtutes, illuſtria indiderunt nomina: namq; modò Imperatoriam, modò Angelicam, modò Sancti ſpiritus radicem appellant Herbarij, eiq; calfacientem ſiccatoriamq; vim in tertio ſignant abſceſſu. Vnicè venenis aduerſari tradit, peſtilentiæ populatim ſæuientis arcere contagia: corpora ab lue peſtifera vindicare, ſi tantum in ore teneatur, per hyemem ciceris magnitudine cũ vino, per æſtatem ex ſtillatitio roſarum liquore ſumpta: nec ſenſurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina et ſudore venenum abigit: ſic etiam aduerſus faſcinationes valere, aliosq; præterea morbos, quos breuitatis cauſa omitto. Hanc igitur eſſe Laſerpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Etſi quis nares conſulat, inueniri Laſer illud, idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea eſſe opinione, vt quod ab officinis Benjuinum ſiue Ben Iudæum appellatur, Laſeris ſit Syriaci genus, dictũ quòd Iudæa parens huius mittat ad nos prolem ſuam.*

Imperatoria. Angelica. eiusque facultates.

Laſerpitium Gallicum.

Benjuinum. Benjudæum.

SED eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdē sententiæ fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentarijs suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate tamen coactus, sententiam mutauit.

Bancanes. * Quoniam hoc capite totoq; adeo opere de Baneanibus disserit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius Negociatores appellandi veniāt, quàm Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeo strictè obseruant, vt plerunque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur napis, non allijs, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, nō Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitiosiores viginti interdum diebus omni cibo abstinent.

FORMICIS aquam saccharo dulcoratam bibendam præbent, affirmantes sese eleëmosynam in pauperes conferre: sed & auibus aquā propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarētur, quæ sanitati restitutæ quolibet euagari dimitterētur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vsi fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

Bramenes. HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibum non attingunt, maioriq; sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negociorum, Quæstores et Legati.

Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatis habitant, vescuntur omni genere carniũ, excepta vaccina & porcina domestica. Attamẽ omnes animarum transmigrationem credunt, aliasq́; plurimas persuasiones ridiculas habent. Atq; hæc ex nostro Auctore desumpsi qui varijs capitibus de his agebat.

De Opio CAP. IIII.

QVOD *nos Lusitani corrupto nomine* Amfiam *appellamus, id Mauritani (quos Indi sequuti sunt)* Ofium *vocant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraq; enim nomina à lingua Græca (quam* Ihumani, *quasi Ionicam dicas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint literæ multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt, Pæonia Faunia, & multa similiter.* Amfiam. Ofium. Ihumani lingua.

VARIA *sunt Opij genera pro regionum differentia. Quod è Caïro adfertur (*Meçeri *vocant) albicat, & magni est precij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, alijsq́; locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum est: eius precium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescunt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri maxima ex parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam aliquantulum olet, putarunt nonnulli Thymeleæ succo adulterari, sed falluntur. nam tota Cambaïa, imo tota India Thymeleam prouenire non credo. Et certè in* Opij varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum. Opium Thymelea non adulterari.

Cambaiete resciui nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam Papaueris. Nascitur istic Papauer (caxcax vocant nomine cum Arabibus communi) prægrandi capite, quod interdum sextarium cum dimidio * capere possit (inueniuntur etiam nostris haud maiora) hæc incisa opium exstillant. Non est autem id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num alijs in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.

Caxcax prægrande papauer.

PLVRIMVS huius vsus est per vniuersam Mauritaniam, & Asiam *: siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vitæ incurrãt: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeo narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerunq; videntur. Itaq; solent qui eius facultates intelligunt, exigua quantitate sumere. alij verò pleriq; liberalius eo vtuntur, vt lassitudinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant, non autẽ vt proniores in venerem efficiantur, vt stultè quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem nõ stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.

Opij magnus vsus Asia & Africa.

Opium venerem non stimulat.

DOSIS communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendã Corasonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus

ὀπιόφαγος.

bundus semper videretur, aptißimè tamē & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextarius apud Veteres quatuor & viginti vncias vini aceti & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextariū cum dimidio verti, quòd non haberem aptius vocabulū.

* Bellonius libr. 3. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui CAP. V.

DIXIMVS *in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia. Nunc illud restat vt nostram sententiā firmis argumentis comprobemus.*

NVLLVM *vnquā in condimenta recepisse Benjui certum est; Asæ verò fœtidæ frequens est vsus in cōdiendis cibis apud Indos, vt antè diximus, ex quo patet Benjui Asam esse non posse.* Benjuinum in condimenta non recipitur. Benjui non est Laser.

MAXIMA *pars Laseris ex India vltra Gangem (incolæ Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quodq; amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian,) non in Armenia aut Syria, Africáue, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc cōuehitur, deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem defertur, atq; etiam (vt ex virorum fide dignorū relatu intellexi) in Palæstinam, Syriam, Armeniā & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas apud quos nascatur Bē-* Laser vnde. Ganga fl. Anton. Musæ lapsus.

jui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham appellatur.

Ruellij lapsus.

AD Ruellij autē lib. de Nat. Stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem, capite de Lasere, Imperatoriam Laser Gallicum atq; officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: Sic respondeo.

CVM is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Lasere verò dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laseris genus esse non potest.

Benjui veteribus ignotū.

CETERVM nostrum Benjui veteribus ignotū fuisse omnino puto: siquidē neq; Græcorū quempiam, neq; quenquam Arabum hunc describere memini: Nā quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belenzan, siue Petrozan exsiccantē & excalfacientē in secūdo excessu habere facultatē, stomachū humidū & languescentē exsiccare, & roborare, oris odorem cōmendare, partes corporis confirmare, & venerē excitare; ex eius adeo succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse Benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.

Benjui Iudæis veteribus ignotū.

VETERIBVS etiam Iudæis ignotum fuisse ex eo conijcere licet, quòd neq; Dauid, neq; Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.

Benjaoy.

FIERI autē potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritq; potius nuncupare Benjaoy, id est, filiū de Iaoa, vbi plurimum nascitur.

SCRI-

SCRIBIT Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratißimum, nostroq́; multò præstantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.

EGO verò neq; huic Mediolanensi, neq; illis Macedonibus facile crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehunt: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces, quæ maioris essent emolumenti & quæstus, transportaturos credibile est. Fieri autem potest vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præter quàm in Aethiopia, vbi etiam Myrrha reperitur. Rumes. Styrax in Æthiopia.

*DE Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum præterijsse Calecut neq; Cochim: necdum enim eo tēpore ea maria nauigabamus quæ nunc nobis aperta sunt. Ego sanè hunc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commentarijs, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut vrbem esse potētissimam refert, in qua sint aquæ suauißimæ, cùm tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnisq́; annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodū bona *. Deinde neq; aquam, neq; ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cùm tamen istic sit & aquæ potabilis eiusq́; suauis, copia, et egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non mul* Ludouicus Romanus.

tum fidei tribuendum esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

Benjui amigdaloides. PORRO *Benjui plura sunt genera. Id autē maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quodq́ue vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur.*

MAXIME *id prouenit in Sian et eius cōtermina* Musæ lapsus. *Martaban *. Eius meminisse puto Antonium Musam, idq́ue permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falso, quandoquidem vnum idemq́ue est gummi, aliud videlicet craßiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnunquam in farinā resoluitur, quā Musa radicū scobem esse putauit.*

Benjui secundum genus. ALIVD *genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est precij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odo-* Benjui de Boninas. *re grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauißimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.*

EGO *sæpius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse, quàm Benjui cum Styrace liquida,* Styrax liquida. Roçamalha. *quam Chinenses* Roçamalha *vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq́ue ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum Styrace liquida. Sed licet id*

Ben-

Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrantia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

CETERVM *Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum natiuæ suæ fragrantiæ vetustate deperdat, vt fere in reliquis similibus cõtingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrunq; permiscere solent, vt odoris fragrantiæ etiam elegantiam concilient.*

Benjui de Boninas cũ nouello permiscetur.

BENIVI *genera vocantur à Chinensibus* Cominham, *ab Arabibus* Louanjaoy, *quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidem Arabes Thus Louan dicunt, GuZarate & Decan incolæ,* Vdò.

Cominham.

Louanjaoy.

Vdo.

EST *autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbram, ob ramorum frequentiam quos pulcherrimo ordine digestos & in aërem elatos habet. Caudice est crasso, materiæ prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adhærentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limoneræ folijs, non tamen adeo virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamẽ sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidiore.*

Benjuifera arbor.

VVLNERANTVR *arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quãtitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittũt, quod est ex prouincia Bayrros, idq; præstantius est eo quod in Sian nasci-*

Benjui præstantiss.

tur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.

HÆC *omnia non sine rei nummariæ dispendio didici: siquidem perbelle satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatem, maximum subeundum est periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in ijs siluis frequentiam.*

Tigris. Reimones.

SI *quid verò eis quæ nunc disceptaui melius intellexero, palinodiam non modò in his, sed & alijs omnibus canere non pudebit.*

*Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositũ fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circunferuntur. Nam lib.3.cap.2.de Ormuz agens, *Aquarum* inquit *potu suauium, annonæ'que mira caritas: inuehuntur ferè omnia*, quemadmodum & noster auctor hoc loco asserit. Et libr.6.cap.17. de Malaca agens, *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucáque ligna*. nusquam verò aquæ meminit.

*Hoc Benjui amygdalinum Amatus Lusitanus enarratione 71.cap.de Myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

*Sunt illæ prouinciæ supra regnum Malacæ ad fluminum Auæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure CAP. VI.

CVM *Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis disserendum existimaui.*

Thus in India non nascitur.

PER *vniuersam Indiam Thus non nasci certissimum est: cùm quicquid Thuris hic consumitur, & hinc*

hinc in Lusitaniã euehitur, ex Arabia deferatur. Nõ possum ergo non mirari à quo Dioscorides libr. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. sequutus est) Thus in India nasci acceperit. De Arabibus minus mirum qui nigricantem colorẽ, quo Thus Indicum præditum esse vult Dioscorides, Indum plerunq; vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.

CETERVM *Thus Arabibus, apud quos solum prouenit,* Louam *vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicenna lib. 2. cap. 533.* Conder, *id est Resina (* çamac *enim illis est gummi, veluti* çamac Arabi, *id est, gummi Arabicũ) Serapioni lib. simpl. cap. 178.* Ronder *corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conueni, sed omnes Thus à quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quosdam* Conder *vocare, & plerosq; omnes* Louan. *Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis* Louan *etiam appellari, eiusq; duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimumq; & laudatissimũ Thus profert. In planis verò nascens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negociatores ex Adem, Xael, & alijs Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quãtitate quam auecturi sint, & de precio conuenire solent, modò lau-*

Louan. çamac. Ronder. Conder. Thus montanum. Thus in planicie natum.

Thus masculum. Melato. *datum sit & legitimum, quod nos masculum vocamus, ipsi* Melato *appellant.*

Thuris vilitas. LAVDATISSIMI, *huc etiam delati, vile est precium: centenæ enim libræ duobus duntaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdũ cum optimo miscetur, cui nonnunquam & corticum fragmenta inhærent, atque huc defertur, sed vilissimi est precij.*

Thus non adulteratur. *Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quæso id adulterare vellet, cùm tam vili ematur?*

Thuris vsus. MVLTVS *est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnunquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui proflu uia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.*

Thuris plãta. PORRO *Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq; est Arabiæ. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.*

De Myrrha CAP. VII.

Myrrha. Bola. PLVRIMA *adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quæ Indis* Bola *dicitur: tum etiam ex regione Abexim, quæ Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quæ eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, nunquam scire potui. Intellexi duntaxat à quodam Mercatore qui in Melinde & Mosambique negociabatur, tum à quodam sacrifico Aethiopiæ, Episcopoq; Armenio, genus esse quoddam hominum montanum & syl-*

uestre

ueſtre quos Bodoins vocant, linguaq́; pura Arabica, Bodoins. *quæ nonnihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent. Id inquam hominum genus Myrrham in Braua & Magadaxo terreſtri itinere adfert, & è Chaldæa regione ſic illis vocata ſe adferre aſſerit.*

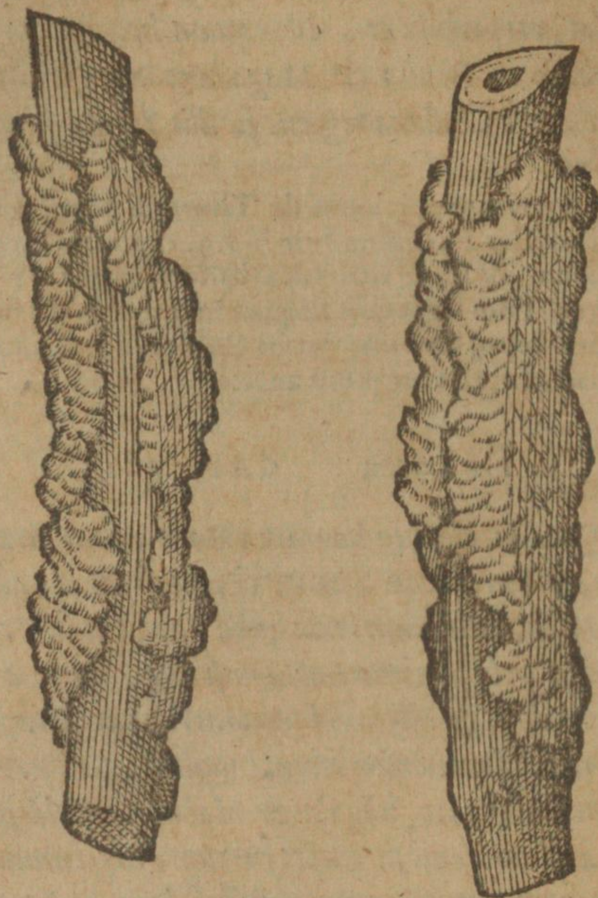
* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha noſſe volet, conſulat Theophraſtum libr. 9. cap. 4. de Hiſtoria plantarum, & Plinij naturalem hiſtoriam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentati ſumus in appendice ad Commentarios Gallicos doctiſsimi Dodonæi de Hiſtoria Stirpium addita.

De Lacca CAP. VIII.

QVAM *officinæ Laccam vocant, eam Arabes,* Lacca. *Perſæ, & Turci* Loc Sumutri, *quaſi dicas Laccam* Loc ſumutri. *è Samatra, nuncupant: non quòd Samatra ſit Prouinciæ Pegu, vbi plurima Lacca naſcitur, finitima, ſed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Bēgala, & Malanar incolas, quoniam à Mauritanis ſic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomē eſt* Lac; *in Pegu verò & Martaban, vbi præſtantiſsima eſt,* Trec, *atque* Lac. Trec. *iſtuc è Iamay adferri tradunt. Non vocatur* aec, *aut* ancuſal, *vt Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appellauit: neq;* Sac, *vt apud Serapionem lib. ſimpl. cap.* Sac. 181. *corruptè legitur.*

CETERVM *cùm ab ipſis incolis, apud quos plurima naſcitur,* Trec *vocetur, mirabitur aliquis, cur nomen* Lac, Loc, *aut* Luc *inuenerit. Sed hanc fuiſſe*

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

causam coniício : quòd hoc medicamentum in Loc ſi-ue mellis craßitiem diſſolueretur cum ad inficiẽdum, tum

tum vt eius esset vsus in medicina. Præstaret tamen semper natiuum prouinciarum, in quibus medicamenta nascuntur, nomẽ seruare, quòd hæc immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO *Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.*

QVIDNAM *esset Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitaui. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atq; alueum suum superare solere; aqua deinde decidente, in lutum quòd remaneret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, et eæ quidem alutæ, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse ocij negabãt, vt hæc adeo diligenter animaduerterent, sed famam vulgarẽ eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentemq;, qui istic fuerat. Dixit is vastam arborem istic inueniri, folijs quodammodo Pruni, in cuius surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ visceribus alijsq; locis enatæ, hanc Laccam elaborarent (vt apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exsugentes. Hos deinde ramulos ab arbore reuelli atque in vmbra siccari, donec deciderent ramuli, Lacca autem ipsa veluti in tubulos concreta maneret: interdum tamen ligni fragmenta inhærere. Meliorem tamen censeri, quæ sincera esset, ligniq; fragmentorum expers: eam verò cui inhærerent fragmenta, deteriorem censeri. Inueniri etiam sordidam & minimè sinceram*

Variæ de Lacca sententiæ.

Laccæ historia.

quam postea colliquarent & in pollinem reducerent, eamq́ viliorem censeri, quoniam multam terram admixtam haberet. Deinde negocium dedi quibusdam qui Pegu profecturi erant, vt, an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed ij retulerunt verißima eum dixisse. Idem postea verũ esse didici in Balaguate profectus, vbi nonnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc item mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante cæli tẽperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in ijs arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestũ est, quòd plerunq́ alæ formicarum Lacca permistæ conspiciuntur.

Berifera arbor.

Formicæ Laccam elaborant.

PRÆMANSA autem hæc Lacca*, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis vtimur, conficiuntur, admixtis ijs coloribus quos maximè expetimus. Iisdem et fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinẽ excrescit, interdum minor est.

Laccæ planta dissimilis Myrto.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum sequutus, Laccam, quã ipse Luc vocat, Myrrhæ persimilem facit, atq́ odoratam esse scribit, debereq́ cum delectu sumi,

sumi, eosq́ reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autem Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neq́ Myrrhæ similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur, Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillet: neq́ item odorata, veluti Myrrha est, tametsi Auicenna ibid. odoratã esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus Loc-sumutri *dicitur. Errat similiter, quòd similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructiones aperit.*

Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata.

Laccæ facultates Carabe dissimiles.

CETERVM *erroris ansam Auicennæ præbuisse puto, quod Laccam Cancamum Dioscoridis esse æstimarit, cùm tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cãcamum verò ad suffimenta vsurpatur, quòd grati odoris est indiciũ. Preterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de* Cheichem *agens, quasi diuersa essent simplicia.*

Lacca nõ est Cancamum.

Cheichem.

SERAPIO *libr. simpl. cap.* 181. *de sententia Diosc. & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadamtenus referẽs. Deinde ex sententia Rhasis, in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quædã est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur,*

Gubera.

quam

quam infecturam Chermes appellant. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba.

Lacca veteribus fuit ignota.

SED, quòd pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamũ esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nulliq; Græcorum cognitam fuisse asserimus.

LACCAM autem in Arabia non nasci palã est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neq; etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cum nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur, nec etiam est Chermes Arabum, cùm id nihil aliud sit quàm Coccum infectorium Græcorum.

QVANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48 Sanguinẽ Draconis vulgo vocatum Cancami loco substituentes, doctißimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Diosc. commentarijs lib. 1. cap. 23.

Benjui non est Cancamum.

EORVM item opinio qui Dioscoridis Cancamũ Benjui esse volunt, magis erronea est, quàm vt refelli debeat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo cõmentantes diximus.

VERVM si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaq; etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.

Dialacca.

Cancamum quid sit.

ERIT autem Græcorum Cancamum, mea sententia,

tentia, id quod nos Anime vocamus *, *ad suffimenta* Anime.
idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabiæ finitima aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni conueniat, sententiam mutare paratus sum.

HALLVCINANTVR *verò qui Anime in Bresiliana regione inueniri contendũt, & genus illud picis siue Bituminis Resinæ'ue, in Siruan, vt aiunt, nõ procul à Maluccis repertum, Anime esse credũt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra alijsq́; regionibus aduehitur qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum est Cancamo simili, & duntaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.*

* Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata est; & quamuis prædura & exsucca, præmansa tamen sputum efficit sanguineum; quod probitatis est indicium: imò alutas & coria veruecina ea contusa & vrina veteri macerata rubro colore infici ex altera parte quidam volunt. Itaque verisimile est, eam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Laccæ tribuit.

* Eiusdẽ est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Cõmentarijs lib. 1. cap. 23. Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fulvescit, & pellucidum est, planeq́ue nobilius illud succinũ crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterũ genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resinæ quam officinæ Colophoniã vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaceum retorridumq́ue. Omnia verò iucundum in suffumigijs spirant odorem, idemq́; videntur temperamentũ sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur. Anime.

DE Anime (quòd nescio cur Anijmum vocet) in hanc Anime.
sen-

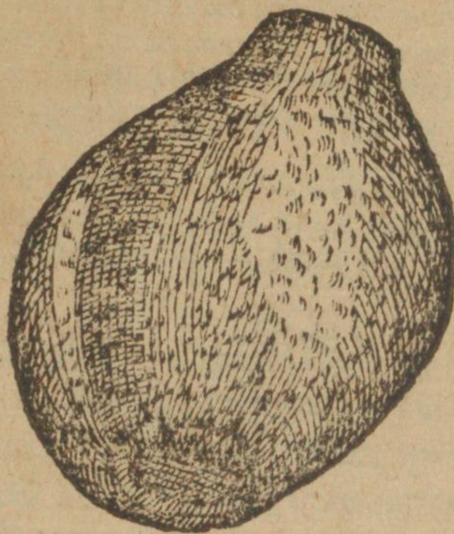
ſententiã Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo. Eſt igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africáue & inſulis illi circumiacentibus Luſitani noſtri adferunt Anijmum appellãtes. Decidit enim gummi hoc, vt teſtantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quòd album reperitur, & aliud ſubnigrum Myrrhæ quodammodo perſimile, odoratum, quod Dioſcorides illis de cauſis tanquam improbum commemorat, & Mineam [Dioſc. habet Aminneam, Galenus tamen Minææ meminit] à terra vnde præcipuè naſcitur eam appellat, quanquam Serapio Amineam nominet: Vnde Luſitani noſtri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmũ vocent, & eo mulieres maximè pro ſuffumigijs, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò aſſertionẽ primò adſtruxit Briſotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quum apud Luſitanos ageret, vt inde ad Indos cupidus cognoſcendi rerum nouarũ, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum eſſe dixit. Proinde, quum Cancamo opus fuerit, Luſitanorum anijmo deinceps vtemur.

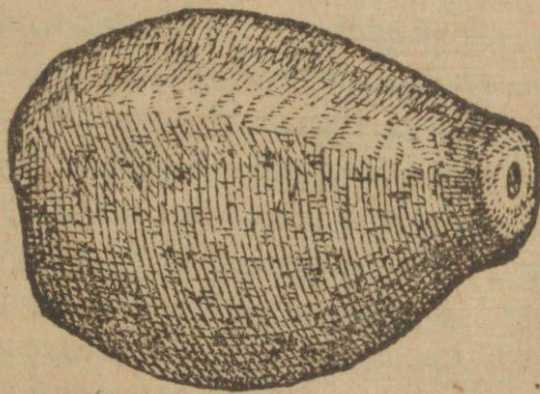
Myrrha. ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha. Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Luſitania & vniuerſa Hiſpania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi ſcilicet anijmum appellãtes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam albũ Cancamum eſſe ex Briſoto didicimus: nigrum verò minea hæc Dioſcoridis Myrrha eſt, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Luſitanus. Verùm non deſunt etiam qui Anime legitimum Bdellium eſſe putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij hiſtoria communes, quã apud Dioſc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet quò lectorem remitto.

CETERVM cùm hanc Epitomen conſcriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuſo Patricio Patauino, clariſsimus vir Rembertus Dodoneus medicus Mechlinienſis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucẽ Fanfel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro noſtra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque fructus Bdellij iconem exhibendi nactus, nolui committere quin eam hoc loco adij-

adijcerem cum breui quadam deſcriptione. Cuius ſanè, Fagaræq́;, de qua poſtea, & Sycomori cognitionem Cortuſo acceptam fero.

BDELLII FRVCTVS.

EST verò Bdellij fructus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior, triangulari fere forma, oblongiore Bdellium.

giore tamen & ad ficum quodammodo accedente, odoratus colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides alijque Græci gummi Bdellij duntaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdelliũ nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ folio roboris, fructu caprifici naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut doctissimos Matthioli commentarios.

De Caphura CAP. IX.

NON dubium est quin multum Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquando eorum meminerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuere. Quod si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit quòd illis hæ regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitaui, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum soliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quæstu sint euecturi, quásue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quæque forma arbores nascantur, & num fructiferæ sint necne, possintne cũ nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quòd propter ingrauescentem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatori-

natoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experientiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum opera, tametsi eruditi viri non desint. Quamobrē culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM *vt ad institutum reuertamur,* Capur & Cafur *omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos literæ* f & p, *magnam inter se habent affinitatem. Quod si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.* Capur, Cafur.

EST *verò Caphura (nobile medicamentum, cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgatá exēplaria Dioscoridis auctoritatem citent, falso tamen id illi accessit) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nunquam vsq; ad nostras regiones penetrauit, saltem cùm istic essem videre nō contigit: nec id mirum, quandoquidem huius libra tanti emitur, quanti centenæ libræ eius quæ ex China adfertur, quæ secundum genus est, eaq; in Europā defertur, in panes orbiculares coacta quinq; digitorum diametri. Et quoniam ita coacta est, compositum medicamentum videtur, non simplex.* Caphuræ duo genera. Caphura de China.

EA *Caphura de Burneo quæ magnitudine est Milij, aut paulò maior, maxima ex parte vilior est. Conficiunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt eius genera quatuor, Namq; diuidunt in caput, in pectus, in crura & in pedes. Eius quæ ex capite est* Caphura de Burneo.

libra, pēdit pardans octoginta:(est verò Pardan* moneta aureæ apud Indos genus quod conficit decem regales castellanos) quæ ex pectore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumenta cuprea sumant inæqualibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendunt habere solēt) per quæ Caphuram transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continens transmissa est, certum habet precium: quæ per instrumētum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiā pendit precium. In ea verò discernenda adeo sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphuræ permixtā dextrè distinguere norint, preciumq; iustum imponere, nemoq; sit, qui eos fallere poßit.

Baneanum industria.

Caphuræ historia.

MVLTA nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorum in quibus Serapio & Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quā Serapio lib. simpl. cap. 344. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicenna lib. 2. cap. 134. Alçuz * appellat, de Sunda esse potest, quæ insula est Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptum est vocabulum, debebatq; è Malaca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.

EST autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco suprà citato, & alij quidam putarunt) quod in meditullium ligni cadens, deinde extrahitur,

trahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphuræ arbore constructa apud Pharmacopolã quendam; deinde in ligno quodam femoris craßitie donato Gubernatori Domino Ioanni de Crasto; denique in tabella palmum lata apud quendam Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdum in arboris concauũ decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicennæ lib. 2. cap. 134. et Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

PRO *certo mihi relatum est, solere aliquem prodire huius colligendæ gratia, qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune occidit, quoniam id illis (vt aiũt) fortuna sit elargita.* Caphuræ cõlligendæ ratio.

QVÆ *ex Burneo adfertur plerunque admista habet minutißima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam,* Chamderros *illis vocatum Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur, id vitiũ ex sordidarum & impurarum manuũ contrectatione aut madefactione contrahi affirmant. Sed facile à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidẽ in panno lineo colligatam in calidam aquam clam demittunt addito sapone & Limonum succo, deinde probè elotam in vmbra siccant, & multò candidior redditur non multum* Caphuræ adulterium. Chamderros gummi. Caphuræ expurgandæ ratio.

de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneano fieri vidi, qui hoc ſecretum mihi credidit.

VTRIVSQVE *generis meminiſſe videtur Serapio, loco ſup. citato; ſed obſcurè admodum, cùm ait maiorem quantitatem eſſe de Hariz, minorem tamen eſſe quàm quæ à Sim adſertur. Quod ſic intelligendũ puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq; forma eſſe, quàm quæ ex Burneo aduehitur: quandoquidem eius quantitas drachma maior nõ inuenitur, panes verò ſiue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor ſunt vnciarum, aut eo ampliores.*

Caphuræ arboris historia.

A VIRIS *fide dignis mihi relatum eſt, Arborem eſſe Nuci iuglandi ſimilem, folijs tamen candicantibus, ſalignis ſimilibus, fructum aut florem haudquaquam ſe vidiſſe, fieri tamen poſſe vt vtrumq; ferat. Illud autem certo ſcio materiam eſſe cinerei coloris, faginæ ferè ſimilem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungoſam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (niſi forte ætate iam caducam & emortuã viderit) ſed mediocriter ſolidam. Addunt pleriq; vaſtam & prælaltam eſſe arborem latiſsimè ſeſe fundentem & aſpectu perpulchram.*

FABVLOSVM *eſt quod ad eius vmbram omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.*

Serapionis aliorumque lapſus.

NEC *minus fabuloſum eſt, quod quidam Serapionem lib. ſimp. cap. 344. ſequuti ſcribunt, huius largioris prouentus augurium eſſe, cum frequentibus fulgetris cælum coruſcat, aut crebro tonitru conſtrepit.*

Samatra inſula. Taprobana.

Nam cum inſula Samatra (quam nonnulli Taprobanam

nam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaq; annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphuræ prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis Caphura de China cõposita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compositos esse, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cãbaya, qui pro arcano dicunt, deficiente Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falso de Burneo nuncupare. Addunt itẽ isti Baneanes, Chinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsu euaporet & corrũpatur: Caphura verò de Burneo minimè. Caphuta de China.

MIHI sanè compositum medicamentum non videtur, tametsi Manardus in Comp. Mes. dist. 8. contra sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphuræ generibus conflari necesse est. Nam tametsi euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia, quod indicium est minimè compositam aut factitiam esse, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia esse soleant. Itaq; cùm Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre poßit, multũ sanè est Chinensem Caphuram incorruptam hîc in India manere.

Auenrois lapsus.

AVENROIS 5. Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq; Ambarum eius Caphuræ genus esse. Cùm autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abunde confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico.

Bellunensis lapsus.

SCRIBIT Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphuræ stillare, eamq; cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facile adducor vt credam Bellunensem cum in hac aqua describenda, tum in eius temperamento lapsum esse.

SCRIBVNT Ruellius, lib. 1. cap. 21. & hunc per omnia sequutus Matthiolus, in libr. 1. Diosc. cap. 75. vterq; verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præstare quæ à Rege quodam Ribah (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit) Riachina sit denominata. Ego verò vt id credam adduci non possum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores sunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.

Caphura Riachina nulla.

RHASES de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidã & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem pleriq; sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.

IN ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partium tenuitatẽ quibus prædita est *. Sed posteaquam experimento didici in Ophthalmijs & oculorũ inflam-

Caphura frigida est.

inflammationibus, tum etiam adustis impositam, niuis frigiditatem retulisse, ilico sententiã mutaui. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neq; verò obest quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facile euaporat & exhalat qui in superficie est odor, contra quàm in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

REFERT *Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare Caphuram. Qui fieri autem id potest, quandoquidem ipsius testimonio frigida est, soleantq; frigida somnum conciliare? Somnũ quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vsurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat & vigilias creat. Magnus eius vsus est his in regionibus, multis in rebus, tum etiam in cibis.* Caphura vigilias excitat.

* Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Roman. lib. 4. nauig. cap. 4. describit forma angustiore contractioreq; quàm sint Saraphi Babylonici, sed longè crassiore: cui ab altera parte pro superscriptione bini sint insculpti dæmones, ab altera verò nescio quid literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit. Perdan.

* Postremæ æditionis exemplaria nõ meminerunt Alsuz, sed Alkansuri duntaxat, & ariagie, deinde alczeid, & alescek.

* Consulendus in hanc rem Matthiol. commentarijs in Diosc. lib. 1. cap. 75.

De Cate, *siue* Lycio CAP. X.

QVONIAM *ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniam ordo sic postulat,*

lat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringente, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

Lycij natales.

PLVRIMVM *nascitur in Cambaya, præsertim Baçaim, Manora, & Daman, vrbibus Lusitaniæ regi parentibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, alijsq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt suprà enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiã verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatorijs plurimus eius cum Betre est vsus.*

Cate, Cato.

EIVS *nomen apud omnes enumeratas nationes est* Cate, *in Malaca* Cato.

Vplot.

Pucho.

QVOD *verò hoc nomen* Cate, *aut paululũ immutatum, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asiæ nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malacæ regno absumitur, vbi idem nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod, licet* Vplot *ea prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis* Pucho *lingua Prouinciæ Malacæ vocatur, quòd istic multus eius sit vsus.*

Lycij historia.

CETERVM *arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici * simillimo, perpetuo virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiũt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immer-*

immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum semperuiuum nuncupatur. Ex eo propter duritię & pondus pistilla fiunt deglumandæ orizæ idonea in mortarijs ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic *vocant: cur autem ipsum succum* Cate *vocent, nulla ratione consequi possum.*

Lignum semperuiuum.

Hacchic.

PORRO *succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, postmodum cum farina* Nachani * *(sementis est nigra & minuta sapore Secales conficiendis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in vmbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.*

Lycij extrahendi ratio.

Nachani quid sit.

OPTIMVM *est medicamentum non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & constringendum; verùm etiam ad alui profluuia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerunq; optimo cum successu vsus sum.*

Lycij vires.

NVNC *superest, fueritne* Cate *veteribus cognitum examinemus.*

EGO *si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc* Cate *nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, ijsdemq; facultatibus pollere censetur quibus nostrum* Cate. *Huc adde quod Indicum Lycium præfertur cum à Dioscoride libr. 1. cap. 114. & Plinio, libr. 24. cap. 14. tum à Galeno, libr. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniam in Lycia primum inter*

Cate, quid sit.

Græcos eius vſus repertus ſit, optimumq́ ; iſtic naſci eo tempore cenſerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, Ser. lib. ſimpl. cap. 7. qui id Hadhadh *appellant, eaſdemq́ ; illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum ſubſtitui.*

Hadhadh.

RECENTIORES *aliquot è Periclymeni ſucco ſuccedaneum eius parant. Sed ſi Luſitani Pharmacopolæ in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores eſſent, & in ædibus Indicis * nuncupatis Olyſipone requirerent, poſſet eius tum etiam Fauſel ſiue Arecæ magna copia claſſe regia in Luſitaniam deferri.*

Fauſel.

* Dioſcoridi Lycium folia buxi habet, & puſilla eſt arbor. Itaque longè alia cenſenda eſt quàm ea quæ noſtro Auctori deſcribitur. Tametſi non ſatis ſibi conſtare videtur Dioſcorides in Lycij deſcriptione, ſi modò poſtrema capitis de Lycio pars, Dioſcoridis ſit.

* Huius ſementis etiam meminit is qui naufragiũ Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo ſuprà promontoriũ bonæ ſpei ad ſcopulos alliſa eſt, deſcripſit, aitque Sinapi ſimilem eſſe, ſed nigriorem cuius farina in panes orbiculares ſubacta veſcuntur tota illa Aethiopiæ ora maritima, preſertim inter fl. S. Chriſtophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

* Sunt verò ædes Indicæ, vaſtæ concamerationes ſub Regio Palatio in quibus aſſeruantur non modò Aromata, ſed omnis generis merces quæ ex India Vlyſiponẽ Liburnicis regijs aduehuntur.

De Manna CAP. XI.

AN *Manna Græcis cognita fuerit, à Recentioribus ſatis diſputatum arbitror *. Ego paucula duntaxat hîc ſubijciam, quæ ſilentio prætereunda non duxi.*

EIVS *igitur tria agnoſcimus hîc genera ex prouincia*

Mannæ tria genera.

tincia VZbeque deportata.

PRIMVM *genus vtribus conseruatum, sapore faui mellis,* xirqueſt, *aut* xircaſt *vocatur, id est Lac ex arbore Queſt nuncupata: nam* xir *lingua Persica Lac sonat, nos corrupto nomine* Siracoſt *nuncupamus. Est autem ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans.* I. Xirqueſt. Xircaſt. Siracoſt.

ALTERVM *genus dictum* Tiriamiabim *aut* Trungibim, *vt vertit Bellunensis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriandrũ maioribus, colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiuntur. Vulgus Plãtæ fructum esse putauit, sed Gummi aut Resinam esse rescitum est. Huius vsus præfertur à Persis, ei qua vtimur; quoniam eam qua vtimur pueris exhibere non audent, nisi decimũ & quartum annum excesserint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum; ea vti non destiti, & sine molestia purgare semper deprehendi.* II. Tiriamiabim. Trungibim.

TERTIVM *genus magnis glebis aduehitur, admistis plerunq; folijs. Calabrinæ persimilis est hæc Manna, plurisq; æstimatur: defertur autem ex Baçora vrbe Persica admodum celebri.* III.

ADVEHITVR *interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato persimile: sed facile corrũpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non asseruetur.* Mannæ genus aliud.

* Consule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recenset, tum etiã Recentiorum sententias de Manna refellit. Eius verò, auctorisque nostri, atque adeo omnium qui de hac re hactenus scripse-

ſcripſerunt opiniones refutat Donatus ab alto mari tra-ctatu de Manna.

De Tabaxir CAP. XII.

CVM *Spodium tam multas Arabum magni nominis & inſignis doctrinæ Auctorum compoſitiones ingrediatur, quas intro aſſumere licet: non mirum eſt ſi dubitatio orta ſit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio quod metallicum eſt, & minimè intro aſ-*

Spodium vnicum. *ſumi poteſt, idem ſit. Sed, vt verum fateamur, vnicum eſt in orbe Spodiũ, ſiue Pompholix, ab Arabibus* Tu-*tia vocatum, in cuius penuria Græci* ἀντίσποδα *parabant.*

HVIC *autem dubitationi & errori anſam præbuit* Terentianus *ille Dauus omnia turbans, videlicet Gerardus Cremonenſis, in Rhaſ. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui* Tabaxir *Arabum interpretatus eſt Spodiũ, quũ non minus inter ſe differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes* Latini *ſequuti ſunt,* Tabaxir *Spodium vertentes.*

PERICVLOSÆ *autem ſunt vocabulorum verſiones & immutationes, præſertim in re medica, debentq; medicamentorum nomina potius non interpretata relinqui, quàm perperam Latina reddi.*

Tabaxir. CETERVM, *vt ad rem redeamus,* Tabaxir *vocabulum eſt Perſicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. et aliis Arabibus è lingua Perſica deſumptum, nihilq; aliud ſonat quàm lactens humor, aut ſuccus liquórue alicubi concretus : quo nomine etiam* Arabibus & Turcis *hoc medicamentum cognitum eſt.*

Vo-

VOCATVR *autem ab indigenis* Sacar Mambu, *quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, siue ramos arboris illud proferentes* Mambu *vocant. Attamen nunc etiam* Tabaxir *vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis et Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.* Sacar Mambu.

Tabaxir.

MAGNO *emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune precium in Arabia est, vt pari argenti pondere ematur.* Tabaxir mira caritas.

ARBOR *in qua gignitur interdum magna est et instar Populi procera: interdum minor, ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosque interdū incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem dißitos, habens; folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amylum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines siue rami eum humorem cōtinent, at ij duntaxat quos Bisnager, Batecala, et pars Prouinciæ Malauar profert.* Tabaxir historia.

HIC *autem liquor concretus interdum nigricās & cinereus inuenitur, sed non ideo improbatur, quoniam aut ob nimiam humiditatem, aut quòd diutius ligno inclusus permanserit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium hanc nigredinem adquirit, veluti nonnulli putarunt. Nam etiam in multis ramis quos non contigit ignis, niger inuenitur.*

MEMINIT *huius Rhases, libr. de re med. 3.*

cap.

cap. 36. sed omissa generatione, solas vires recenset. Serapionis autẽ libr. simpl cap. 342. exemplar tẽporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem Saraiscir pro Tabaxir legat.

Auicennæ lapsus.

AVICENNA lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.

σποδὸς. Tutia.

CETERVM σποδὸς, quæ Arabum est Tutia, aliud, vti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græcis petendam censeo. Huius penuria antispodiũ fieri censent nõnulli ex oßibus Elephanti: sed quam id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorũ ossa nullius esse vsus, sed ea ab incolis abijci sciã.

Antispoda ex ossibus Elephanti nulla.

PORRO, quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum vti censeo Spodo siue Tutia in medicamentis à Græcis descriptis, quæ nusquam nisi externis remedijs hoc medicamentum admouent: Tabaxir verò legitimo in Arabum compositionibus, quæ vt plurimum intus in corpus sumuntur.

Tabaxir facultates.

CETERVM ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio Tabaxir internis & externis conuenit ardoribus, tũ etiam biliosis febribus & dysenterijs.

De Tutia CAP. XIII.

AVICENNA lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutiæ quoddam genus Indicũ esse asserit.

SED

SED vt verum fatear: Nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitã, Tutia inuenitur, siue Græcorum σποδὸς: *aut æs, aliúdue aliquod metallũ ex quo conflari Tutia poßit. Sed ea Tutia qua nos hîc vtimur, quamq; in Lusitaniã & Hispanias, reliquasq; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non eſt, sed ex eorum eſt genere quæ Dioscoridi* ἀντίσποδα *appellantur. Mihi enim retulit Mercator, harum, similiumq; rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis Negociatoribus, hanc Tutiã in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatißimum totius Persiæ cuminum naſcitur) fieri, atq; conflari è cineribus arboris cuiusdam iſtic naſcentis nomine* Goan, *quæ fructum eiusdem nomine profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat: sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriã exportetur, ex qua tandem & Italiæ* * *& Galliæ communicatur.*

Tutia Lusitanorum.

Goan arbor.

ἀντίσποδος Alexandrina.

*Imo vt Matthiolus suis in Diosc. commentarijs libr. 5. cap. 46. censet, caducia potius ex ærarijs Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq; curiosi essent Pharmacopolæ, facile Pompholygem ex ijsdem fornacibus accipere possent, & sua antispoda, quę, vt idem auctor eſt, plerumque ex boum oſsibus concrematis parant, omnino reijcerent.

De Ebore CAP. XIIII.

OSSIVM *Elephanti non modò in Medicina nullus eſt vsus (tametsi nonnulli falsò tradant ex his*

cre-

crematis ſpodium parari) ſed nec inſtrumẽtis & operibus faciendis. Dentium duntaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vſum vſurpari tradit, falſum eſſe puto.

Dentes Elephantini dũtaxat expetiti.

APPELLATVR *autem Arabibus Elephantus* Fil: (*ipſe verò dens* Cenalfil, *quod dens Elephanti eſt) in GuZarate & Decan*, Ati: *in Malauar*, Ane: *in Canara*, Açete: *Aethiopibus*, Ytembo: *nullis verò nationibus quod ſciam* Baro, *licet Simon Genuenſis * id affirmet.*

Fil. Cenalfil. Ati, Ane. Açete, Ytẽbo Baro.

NVLLIVS *in medicina vſus ſunt ipſi dẽtes apud Indos: ſed duntaxat ab Arabibus & Turcis vſurpantur ex Auicennæ præſcripto in ijſdem remedijs quibus nos vtimur. Verùm in operibus & inſtrumẽtis monilibusq́ fabricandis tantus eorum eſt vſus, vt ex ea Aethiopiæ parte quæ eſt à Sofala, vſq; ad Melinde, ſingulis annis in Indiam deuehantur millies ſexcenta pondo, præter eos dentes qui ex pleriſque Indiæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potiſsima pars Cambaya deuehitur. Eſt enim certum ſuperſtitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis inſtitutum, vt è vita ſublato aliquo ex ſanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta ſingulæ mulieres in brachijs gerunt, fiunt tamen & ea interdum è teſtudinum teſtis) confringant, & poſito luctu nouæ inducant. Ingẽs verò eſt apud eos Eboris precium, pro dentiũ magnitudine: ſiquidẽ minores dentes non adeo magno æſtimantur; magni verò, ingentis ſunt precij.*

Magnus Eboris apud Indos vſus.

Superſtitio Indicarum mulierum.

HA-

HABENT autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes; vt putarunt nonnulli. Feminæ verò ijs magna ex parte carent, tametsi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne vescãtur: dentes verò ad nos mercimonij gratia transmittunt viminibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.

Elephanti dentes non sunt decidui.

Elephãti crudis carnib. Æthiopes vescuntur.

PORRO Elephanti natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomnijs metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est, si eorum rectores (Naires lingua vernacula vocantur) illorum tergis insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluuio plerunq; laborant; interdum verò adeo in Zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disrumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauiter obiurgent.

Naires.

CETERVM præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in prælijs vtuntur, id solum emolumenti referunt, quòd aduersariorum acies proturbent: & tamẽ interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in præliũ educũt, alij plures, pleriq; pauciores.

Elephantorũ vtilitas.

E CRV-

Elephantorũ ugna.

CRVDELE est id spectaculũ, quando Elephanti veluti monomachia præliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planiciem cadat.

FALSVM est quod quidam de maris & feminæ congressu tradiderunt, quandoquidem haud aliter cõgrediantur quàm reliquæ quadrupedes.

MVLTA Plinius libr. 8. cap. 1.2.3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraq; parum probanda, & hactenus non experta. Quod verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq; Elephãtos gigni tradit: verum id est si Taprobanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulæ Elephanti reliquis omnibus præcellunt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribunt. Eius etiam cum Rhinocerote inimicitiæ meminit idẽ Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.

Taprobana Zeilan fortè.

EST autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradũt, & ab incolis Gandas vocari. Mihi hactenus Rhinocerotem videre non contigit: illud tamen scio Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimantes, tametsi non sit, vt ij referunt qui se probè scire autumant.

Rhinocerotis historia.

Gandæ.

Monoceros.

CETERVM de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haudquaquam vidisse manifesto appareat. Ego hoc loco referã quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ

næ ſpei, & aliud Promontorium vulgo de Currentes nuncupatum vidiſſe ſe affirmabant terreſtre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamē marinum equum eſſe) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodq́ꝫ nunc in dextram, nunc in ſiniſtram obuerteret; modò illud attolleret, modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusq́ꝫ cornu aduerſus venena laudari. Eius experimentum factum, propinato duobus canibus veneno: alterum enim canē cui dupla quantitate propinatum eſſet venenum, ſumpto huius cornu puluere ex aqua, conualuiſſe: aliū verò cui exigua quantitate venenū eſſet datum, nec exhibitum hoc cornu, ſtatim mortuum corruiſſe.

CETERVM non modò vernaculam linguam intelligunt, ſed etiam peregrinas ſi eas edoceātur. Gloriæ ſunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haudquaquam obliuiſcuntur, & vindictæ cupidiſſimi ſunt. In ſumma huic animali nihil deeſſe videtur vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametſi non deſint qui in Cochin publicum inſtrumentū (atteſtationem vocant) ſe vidiſſe aſſerant, quod referret Elephantum aliquando iſtic loquutum, petiiſſeq́ꝫ à ſuo rectore (quem in Malauar Naire, in Decam verò Piluane vocant) cibum. At rectorem reſpondiſſe, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertuſum eſſe, eū tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde illi Orizam ſe cocturum. Lebetem promuſcide ſumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is Lebetem reparat, ſed rimam quam non animaduerterat, inob- Elephanti docilitas.

turatam relinquit. Lebetem cùm retulisset Elephātus, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam iniicit, sed cùm per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanto tradit consarcinandum vt ferat. Eū denuo sumptum defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimā auget. Defert Elephantus lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum: ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandē lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephātus non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cum continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, loquutum tamen asserere non ausint.

Rex Sian. RVMOR est Regem Sian, in cuius regno præstantißimi post Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidū Elephantum habere, eumq; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari. *Elephantus candidus.*

RETVLIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominum milia fuerunt. Amplectuntur illi in orbem totum eum locum in quo Elephantos sua pascua habere norūt, deinde paulatim orbē siue hominum coronam contrahentes, tandem in medium concluserunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor milia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, *Rex Regu.* *Elephantorū venatio.*

tigrides,

tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, præter ducentos tum adultos, tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur. Eos verò domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in angustius contrahebant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes aptabant, vt Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuo se verberaturos & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibos subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotis singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrinq; coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM *præterea Elephantos capiendi rationẽ idem mihi narrauit. Intellexerat idem Rex Pegu ingentem Elephantum in syluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domesticas eo mittit, prius commonitas ne cum Elephantis congrederentur, sed signis indicarent se primùm cõgressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquam eo venissent feminæ, statim eas subsequuti sunt Elephanti cum illis pascentes, donec in vrbem Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent: feminæ ad sua stabula remearunt subsequentibus eas Elephantis. Eductis inde feminis, solos Elephantos conclusos, eadem, quam suprà retu-*

limus, ratione domarunt.

Elephantos domandi ratio.

IVNIORES *etiam verberibus, obiurgationibus & fame, interdum verò beneficijs domantur. Maiores verò magnis ædibus concludunt quæ multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & ſpicula in eos conijciunt, donec iam feſſi, vulneribusq́; & fame propè ſint enecti. His deinde rectores ſignificant eos ſe ita exercitaſſe vt feritatē deponerent: quòd ſi humi ſe proſtrauerint, beneficia in eos collaturos pollicentur, procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde ſingulis ferè momentis interrogantur qui valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.*

Plinij lapſus.

MANIFESTVS *autem Plinij error in eo deprehenditur, quod Elephātos minimo ſuis ſtridore terreri & retro cedere ſcribit lib. 8. cap. 9. Nam plerunq; ſues Elephantorum ſtabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum præſentia quidquam commouētur. Sed & in ſyluis Malauar multos ſues cum Elephantis verſari certum eſt. Illud verum eſt, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam ſi mures in ſuis ſtabulis verſari ſenſerint, nunquam niſi contorta in ſe & conuoluta promuſcide Elephanti dormient, ne eā mures ingrediantur & mordeant: eadem planè ratione formicas abhorrent.*

Elephantus murē odit, & formicas.

And. Lacunæ lapſus.

MIRARI *ſubit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. com. in Dioſc. edoctus, foßile & minerale ebur inueniri ſcripſerit, quandoquidem nihil à veritate magis alienum ſit.*

Fuchſij error.

NEC *minus Fuchſium lib. de Compoſ. med. miror,*

ror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scri psit: cùm tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.

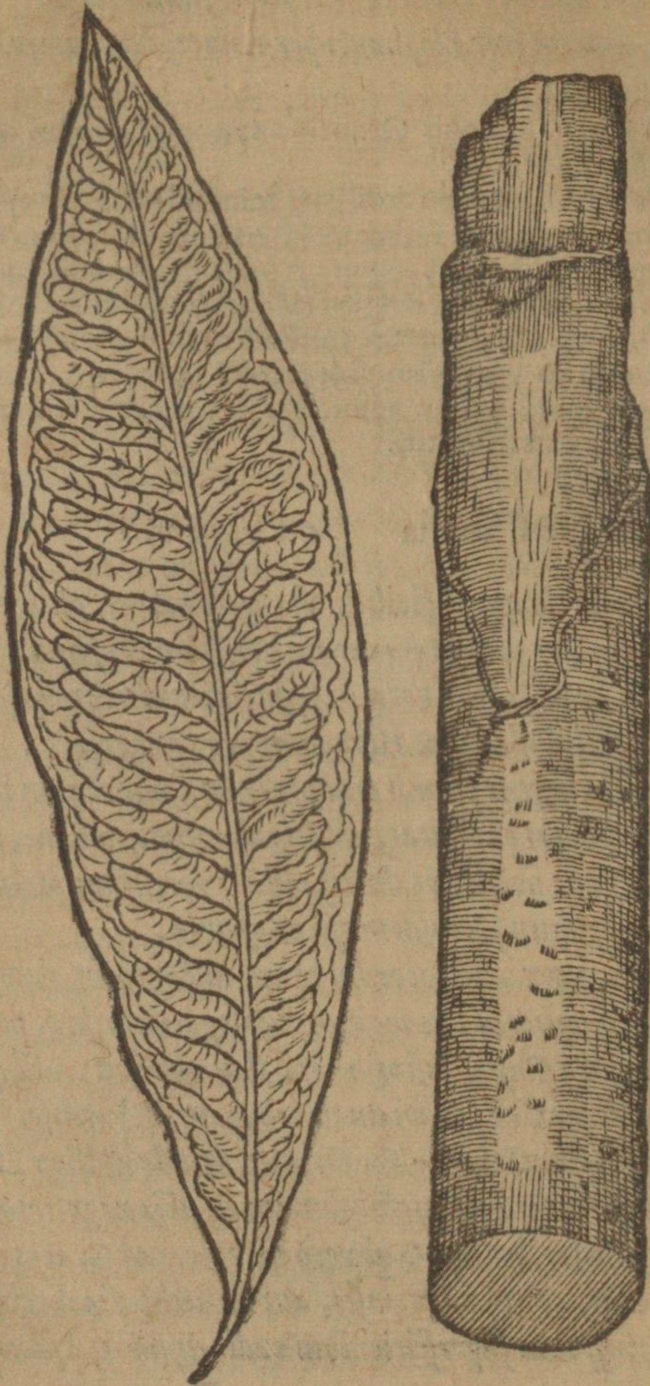
* Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

De Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recẽtibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nónne Elephantus quem ante triennium hic in Belgico vidimus, quemq́ue ad Maximilianum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summæ docilitatis & intellectus propemodũ humani specimen nobis præbuit? Attamẽ adhuc erat iunior, nec nonum annum excessisse ferebatur.

De Canella CAP. XV.

TAM *longa difficiliq; via petebantur olim hæc aromata, vt perfectam eorum notitiam consequi Veteribus haud facile fuerit. Hinc factum vt mille fingerentur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat precium, maiorq́; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuersa illis inderentur nomina, tametsi plerunq; eiusdem essent generis.* Herodoti fabulæ.

PROPTER *locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à Negociatoribus, probè cognita Caßiæ historia veteribus non fuit. Nã qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chinenses (vt infrà dicemus) erant; Ex Ormuz deinde in Alep Emporium totius Syriæ nobilißimum ab alijs negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabãt, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebãt, multisq; cum superstitionibus cædi, diuidiq; à sacerdo* Alep Syriæ emporium.

te in ternas partes, quarum vnam Deo poneret, alteram Regi, tertiam sacerdotibus *.

* Paulo aliter Plin. libr. 12. cap. 19.

Caſsia neque Cinnamomũ apud Æthiopes naſcitur.

CETERVM *neq; Caſsiam, neq; Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes naſci, noſtrorum Luſitanorum nauigatione palam factum eſt, qui totam illam oram circumlegerunt, magnaq́; ex parte terreſtri itinere peragrarunt, nullam autem Caſsiam aut Cinnamomum vidiſſe affirmãt. Huc adde quod ipſimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq́; preciũ apud eos intenditur, quoties hinc eò non deſertur.*

DICET *aliquis Canellam quidem apud eos non naſci, & propterea ab Indis petere; ſed legitima Caſsia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autẽ à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçones, qui omnes Canellam craſsiorem, Caſsiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex noſtris totam Aethiopiã ſub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) nõ ſolum ſecundum mare, ſed & in mediterraneis peragrarunt, alij ab inſula D. Thomæ nuncupata vſq; ad Soſala & MoZambique & inde Goam penetrantes, alij pleriq; à Promontorio Bonæ ſpei (cùm naufragium paſsi eſſent) vſq; ad MoZambique & Melindã, ita vt vtrãq; Aethiopiam ſuprà & infrà Aegyptum perluſtrarint; nulla tamen his conſpecta eſt Canella vel Caſsia.*

Guinea.

Promontorium Bonæ ſpei.

CVM *igitur orbis nunquam ita fuerit cognitus vt nunc eſt, præſertim Luſitanis, veriſimile eſt non defutura huiuſmodi Aromata & celebria medicamenta qualia ſunt Cinnamomum & Caſsia: ſed abundantiã ipſam, hanc nobis dubitationem parere.*

NEQVE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia Aromata tacituros. Nam quemadmodum Barbarissima gens quæ insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanæ magnitudine ostendit, quod Garyophyllos redolet: eadem ratione credendum est Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Insula D. Laurentij.

Fructus Garyophyllos olens.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Cassiam differentiam faciunt. Neque, vt verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

Salihacha.

Canella est Cassia.

CETERVM quòd Canellæ diuersa Cinnamomi & Cassiæ nomina indita fuerint, occasionem præbuisse puto Mercatores Chinenses (nam Annales vrbis Ormuz produnt olim quadringentas naues è China vno eodemq; tempore eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprũ, margaritas, aliasq; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicam, macerẽ, Garyophyllos, lignum aloës, contra in suas naues inferentes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendebant, indeq; sumebant Canellam laudatissimam, ex Zeilan videlicet, et ex Malauar minus selectam, similiter & ex Iaoa, vnde etiam piper, cardamomũq; euehebant, eaq; omnia deinde Ormuz aut in Arabiæ oram maritimam perferebant.

ferebant. Interrogati autem isti Chinenses quanam essent hæc Aromata, & vnde ea aduexerent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, vt his commentis earum mercium precia augerent.

CVM *autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumpserant differre conspicerent, diuersa illis indidêre nomina, cùm tamẽ eiusdem generis essent cortices, pro soli cœliq; varietate solùm differentes, vt plerunq; idem fructus pro regionum & soli varietate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.* Canella Zeilanitica reliquas longè superat.

EMENTES *ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinensibus, idcirco eam* Darchini, *quod Persis lignum Chinense sonat, appellarunt; deinde Alexandriã vehentes vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum vocarunt, quod significat lignũ odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderũt, scilicet* Cais manis, *quod lingua Malaya dulce lignũ sonat (hanc corrupto vocabulo* Cassiam *Græci dixerunt) duo diuersa nomina eidem rei imponẽtes.* Darchini. Cinnamomum. Cais-manis. Cassia.

VSVS *est autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico* Darchini, *vt plerisq; alijs Persicis solet. Nam Canella cuiuscunq; generis Arabicè* Querfaa *&* Querfe *dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, vt* Darsihahan *& similia. Vocatur in Zeilan* Cuurdo: *in Malayo, vti dixi,* Cais manis: *in Malauar,* Cameaa. *Nam quod Serapio* Darchini Querfaa, Querfe. Cuurdo. Cameaa.

Arbo-

Arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hæc interpretatio ab Interprete addita.

CETERVM *rogatos volo omnes cum Medicos tum Pharmacopœos, vt posthac Caßiæ loco Canellam deteriorem præscribere desinant, & selectißima vtantur, quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Caßiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus injciant, tametsi freti Dioscoridis et Galeni auctoritate.*

SCRIBVNT *nonnulli Canellam nostram veterum Caßiam non esse, quòd (vt aiunt) nigricãs sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocaßiam Dioscoridis esse potius quàm legitimam. Fit interdum vt etiam hîc in India Caßiam admodum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore cæsa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quàm Canella est, præsertim si diu in naui perstiterit. Est enim hæc regio putredini admodum obnoxia maritimis præsertim locis, imò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.*

SI *quis plura de Caßia requiret, legat Manardũ lib. Epist. 8. Epist. 1: & Commentarios Matthioli, lib. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Caßiam esse. Sed quod Cinnamomum inueniri negent, in eo falluntur, cùm Caßia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idẽq; sint medicamentum.*

Cinnamomum, Cassia, & Canella idem sunt.

ANNOTAVIT *Lacuna lib. 1. cap. 13. in ædibus*

bus

bus Indicis Vlyßipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus descripta obseruasse. Sed ego hîc in India plura duobus non obseruaui, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam deuehi solet, Zeilaniticum omnino est. Poterit autem fieri vt quinq; genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cum Maria Stiliconis vxore reperto sub Paulo III. P. M. fabulosum prorsus videtur.

Cinnamomi siue Canellæ duo duntaxat esse genera.

FATENTVR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosyliticum quod à Dioscoride lib. 1. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quodq; Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis constare scribit. Sed his abundè satisfactũ puto ijs argumentis quæ antè protulimus.

PORRO Cinnamomum siue Canellæ arbor magnitudine est Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non ijs quidem contortis sed rectis fermè: folijs lauri quidem colore, sed forma ad Citri folia accedente (non verò folijs Iridis vt fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellanæ ferè magnitudine aut exiguis oliuis simili. Est autẽ Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex *, nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suberis arbor, non eo tamen adeo crasso et distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde per laminulas quadrangulas sectus humi abijcitur, atq; ita per se conuoluitur, vt trunci vnius rami integer cortex videatur, cùm tamen duntaxat

Canellæ historia.

taxat

taxat partes ſint corticis in tubulos digiti craßitie con uolutæ, truncus verò interdum ſemoris craßitudine re periatur. Roſeum autem illum, ſiue ex cinereo vinoſum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans ſiue cinerei coloris fit; nimijs verò ardoribus Solis aduſtus, niger. Exempto cortice, tribus poſtea annis ab ea arbore abſtinetur.

FREQVENTES *ſunt hæ arbores in Zeilan, ſolebatq; vili emi Canella: ſed triginta abhinc annis, nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regioru negociorum, factorem vocant. Zeilanicis minores ſunt eæ quæ ignobiliorem Canellam præbent in Prouincia Malauar & in Iaoa ſiue Iaua; non tamen adeo puſillæ, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis eſſe cenſent. Sũt verò omnes ſylueſtres & ſponte naſcentes.*

Canellæ arbor ſylueſtris.

NVSQVAM *alibi, quod ſciam, naſcitur Canella, tametſi Franciſcus de Tamara ſcribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æſtu interdum opertos inueniri: quoniam noſtri ſingulis annis per mare Erythræum nauigant, nullam tamẽ huiuſmodi arborem viderunt. Nam quòd ad Occidentalis quam vocant Indiæ hiſtoriam attinet, non veriſimile videtur Canellam iſtic naſci, quãdoquidem eam dicit calices glandesq; Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: ſed alia erit ſui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China naſcitur; nam è Malaca Chinam cum alijs mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiã Canellam in inſula Mindanao naſci & vicinis inſulis; ſed procul eæ à China abſunt.*

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

PV-

PVTARVNT *etiam nonnulli in Alep naſci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præſcriptum inuenerint Cinnamomũ Alipitinum: ſed ſciant non magis iſtic quàm in Hiſpanijs naſci. Verùm cùm ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum eſt vt incorruptam Canellam inde in Europam aduectã, ab ipſa vrbe Alep denominarint. Tametſi autem Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiam interdũ ignobilis, qualis eſt quæ craßiori cortice cõſtat, minúſque in tubulos conuoluitur, quod non ſit eiuſdem anni: quo enim vetuſtior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar naſcitur, tota ferè eſt ignobilis, tantumq́ à Zeilanitica differt, vt centenæ Zeilaniticæ libræ, decẽ aureos pendant, Malauaricæ verò libræ quadringentæ vnum duntaxat aureum.* Cinnamomũ Alipitinum. Canella Zeilanitica. Canella Malauarica.

EXSTILLAT *ipſa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari ne arbores pereãt. Elicitur aqua plũbeis aut vitreis inſtrumentis ex ipſis floribus, ſed quæ fragrantia et odoris ſuauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exſiccatis elicitur, tametſi ex ſolis floribus elici auctor ſit Lacuna lib. 1. cap. 12.* Liquor è radice Canellæ. Aqua è corticibus, & è floribus Canellæ.

VTILIS *eſt ſtillatitius hic liquor ad plurima: nam ſtomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex cauſa frigida prouenictes illico lenit, vt plerunq; ſum expertus, faciei colorem commendat & oris halitum, præterea ad condiendos ſuauioresq́; efficiendos cibos perquam idoneus.* Aquæ Canellæ facultates.

EX *Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, ſeuaceum quodammodo & ſaponi Gallico* Oleum Canellæ.

lico

lico ſimile, inodorum niſi calefactũ ſit, tunc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduerſus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.

CETERVM *vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hîc dicam: fieri poſſe exiſtimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui eſt Zeilan. Nam Perſæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan & Malauar incolæ nigro colore præditi ſunt. Moſyliticũ ab inſula Zeilan, quæ montoſa eſt, dici puto.*

Zigir.

PLINIVS *lib. 12. cap. 19. in Gebanitarũ portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud eſt quàm Chingalarum ſiue Zeilan portus.*

Zeilan inſulæ deſcriptio & vbertas.

CONTINET *autem Zeilan, ſiue Ceilan octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet: polum eleuatum habet à ſexto ad nonum gradum, vberrima & laudatiſsima totius orbis inſula (hanc nonnulli veterum Taprobanam eſſe volunt, alij verò Samatram eam putãt) habẽs è regione & in conſpectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatũ. Populoſa eſt admodum, tametſi magna ex parte montoſa, cuius incolæ Chingalæ appellantur. Multæ iſtic nuces myriſticæ, Garyophylli, Piper, omnis géneris præter adamantem gemmæ; margaritarum, auri, argenti magna copia. Siluæ omnis generis auibus ſcatent, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq́ꝫ venatu, ceruis et apris. Delicatiſsimi iſtic fructus, tametſi ſponte naſcentes, ficus, vuæ, aurea mala ſuauitate reliqua totius orbis ſuperantia: ligno et ferro abũdat: multa Palmarum genera, optimiq́ꝫ Elephantes ſummiq́ꝫ ingenij,*

Taprobana.

Chingalæ, Zeilan incolæ.

*ingenij, quibus reliquos obedientes esse ferunt. Fabulantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelso qui istic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vocant) pedum Adami * vestigia apparere.* Elephantis Zeilanicis reliqui parent.

* In nostra sanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ non videtur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & crassiori inæqualique cortice denudati videntur.

Cinnamomi verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro: alterum apud C. V. D. Nicolaū Valdaura Brugensem medicum. Sunt verò ij recti, crassitudine pollicari, non enodes, sed nodis quibusdam siue ramulorum vestigijs palmum ab inuicem dissitis insigniti. Cortex tenuis est, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suauis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguā vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum, non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autem cortex, suauem illam cum odoris tum saporis iucunditatem (tametsi totis quadraginta aut amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atque eam etiā maiorem quàm nostra Canella, cuius foliū Clariss. vir, D. Ioannes Plaça medicus ac Professor Valentinus in Hispanijs mihi dedit.

Lvdovicvs Roman. lib. 6. cap. 4. similem fere nostro Auctori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Trans. epistola de Moluc. insul. Cinamomi arborem Punicæ mali similem facit, quàm rectè, nescio.

* Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de insula Zeilan agit. Memorāt, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia pœnitudine ductum culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc visuntur impressa pedū vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho CAP. XVI.

Dioscorides *lib. 1. cap. 21. Lignū Aloës,*

quod ipse Agallochum vocat, ex India atq; Arabia deportari, cute verius quàm cortice vestitũ, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

Lignũ aloës ex India duntaxat.

SED *legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleræque aliæ merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè non vestitur, sed cortice vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui: sed potius è contra pro Agallocho Thus substitui debuit, vtpote cuius semper maior copia fuit. Non solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contrà. Nã Thuris selecti centum pondo aureo duntaxat hîc emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hîc natum, tres aureos pendit in singulas libras.*

Agallochum pro thure nó substitui.

PVTANT *nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarũ, libr. 12. naturalis Historiæ cap. 20. ex confinio Casiæ cinnamiq; per Nabatæos Troglodytas inuehi scribit.*

MEMINIT *Agallochi Auicẽna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloê, & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita describere, posteriori plerunque plenius & accuratius omnia describẽs. Priori, lib. 2. 742. scilicet, nomina recenset & prouincias enumerat è quibus deportabatur. Sed in omnibus verum & legitimum Lignũ Aloës non nascitur. Nam quod in Promontorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignum*

Promontorium Cori.

quidem

quidem odoratum est quod Lignum aloës syluestre vo- Xylaloës.
carunt: attamen non est. Legitimum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chinensibus ferebatur.

HALLVCINATVR autem Auicenna *, cùm ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.

EIVS plura genera enumerat Serapio lib. simpl. cap. 197. Indum, id in quadam Indiæ insula inuenitur quæ Fiuma nominatur. Selectißimũ est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum: Seificum: postremo Alcumericum, Seifico bonitate cedens; tametsi Alcumeri non longius à Seifi, quàm triduano itinere distet. Ceterum præstare quod sua grauedine in aquã coniectum non innatet, sed statim subsidat, quodq; ignium flammis diu resistat.

EGO sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindã intelligit: per Seifi & Alcumeri Zeilan insulam, & Promontorium Comorin, à quo triduano itinere marino Zeilan insula distat. Coniecturis duntaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignum aloës syluestre appellant, vt paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, Baneanes.
quos huius historiæ initio ab omni re animata abstinere dixi.

IDEM Serapio lib. simp. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum dun-

taxat remaneat, adeo vt è ligno nihil erodatur. Addit collabentes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminũ inundationibus raptos per circunstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assequutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubentẽ refert, an verum sit ignoro, cùm hactenus videre mihi non contigerit, nec quenquam inuenerim qui aliquando viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

Agallochi fructus.

MAGIS *autem fabulosa sunt eorum somnia qui Agallochi arborem terrestri tantum paradyso prouenire, eiusq; fragmenta fluminibus ferri fabulantur, quàm vt refelli debeant.*

NEC *minus absona sunt quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quod Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cùm tota ea regione Chamælea non nascatur.*

Chamęlea in regno Malacæ non nascitur.

RVELLIVS *lib. 1. cap. 36. verò tametsi per omnia veritatem non sit assequutus, in plerisq; tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi nõ licuit; sed vnicum genus Indicum noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimũ Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.*

Agallochi legitimi vnicum genus inueniri.

BENE *etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quod eius plures siluas inueniri scribat. Nam raræ sunt arbores.*

CETERVM *Agallochũ dicitur Arabibus* Agalugen *&* Haud; *GuZarate & Decan incolis,* Vd, *quod*

Agalugen, Haud, Vd.

quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca Garro, selectissimum autem Calambac. Garro, Calambac.

ARBOR est Oleæ instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum folijs. Ferunt autem recẽs dissectum Agallochum nulla odoris fragrantia gratũ esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coaceruari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricẽ recedat, illamq; odoratiorem faciat, sed vt odor Agallocho cõcilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeo experti & dextri in Agallocho dignoscẽdo, vt etiam recens sectum iudicare poßint, sit'ne odoratũ futurũ, an nulla odoris iucunditate spiraturũ. Etenim in omni lignorum genere, aliud alio præstãtius est. Solent autem Malacæ incolæ Agallochum repurgare ante, quàm Negotiatoribus vendant. Agallochi historia.

PRÆFERTVR verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans *. Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, non innatet, sed subsidat. Nam selectißimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodum maiores gemmas & Marga- Agallochi delectus.

ritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.

* Ego totam Agallochi historiam apud Auicennam legi, sed nusquam eius mentionem fecisse inuenio, saltem in nostris exemplaribus. Quare omnino dicendum est Auctorem à nostris diuersa habuisse exemplaria.

* Eiusmodi ex India Vlysiponem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo spherulæ precariæ odoris iucunditate & precij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamē sunt eæ quę ex Xylaloë vt vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt, tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochū æmulatur, inodorum tamen est.

De Sandalo CAP. XVII.

Sandalum. QVONIAM *Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, vtpote quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.*

Chandama. Sandal. APPELLATVR *autem in Timor insula omnibusq́ue prouincijs Malacæ vicinis* Chandama: *Arabes corrupto nomine* Sandal *vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritani cuiuscunque tandē illi*

Sereanda. *sint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate* Sercanda *dicitur.*

Sandali tria genera. PORRO *tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum quod Citrinum officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascuntur vna in prouincia: sed magna locorum est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum Album & Pallidum prouenit, non nascitur: sed in India intra Gangem fl. quem*

Ganges fl. *incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charamādel. Huius descriptionem non propono, quòd hactenus eam consequi nō licuerit.*

Illud

Illud autem certum est omne Santalum rubrum ex ijs quæ iam recitaui locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi duntaxat eo aduersus febres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Ex eo etiam interdum huius Prouinciæ incolæ sua idola eorumq́; delubra fabricant: qua de re craßiora ligna magis expetuntur, maioriq́; precio redimuntur.

Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERVNT autē inter se Santalum rubrū & Brasilium lignum, vtrumq; inodorum. Nam Santalum rubrum neq; dulce est, neq; inficit, quæ notæ in Brasilio manifestè deprehenduntur.

Sandali rubri & Brasilij differentia.

CETERVM Santalum Albū et Pallidum in India vltra Gangem nascitur, plurimum verò in Timor insula, quæ vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portum Mena inuenitur: est enim id haudquaquam lignosum, sed totum ferè cor. Ad portū Matomea est Santalum etiam pallidum: sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia cōsistit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum Santalum nascitur, vtpote quod plurimi ligni sit, & nihil ferè cordis poßideat. Huiusmodi est & illud quod ad portum Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autē Mercatores in his discernendis adeo exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare poßint vnde sit allatum.

Timor insula portuosa.

INVENITVR etiam Santalum album & pallidum in Verbali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed quod breui senescat, debeátque post annum multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in

meditullio consistit.

Santalū pallidum odoratum.

PRIMVM *verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tātamq; inter vtriusque Santali arbores esse affinitatem, vt pallidū à candido discerni non posit, nisi fortè ab ipsis incolis, qui eas cæsas Mercatoribus vendunt.*

Santali historia.

CETERVM *Santalum in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; folijs admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex cœruleo nigricans: fructus Cerasi magnitudine, primū viridis, deinde niger, insipidus & facilè decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccatam.*

Magnus Santali vsus apud Indos.

MAGNA *Santali albi & Citrini quantitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauritani, siue Gentiles, eo in mortarijs lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.*

Couchin & Goa Indiæ emporia.

ADVEHITVR *autem vtrumq; Santalum, Lusitanorum liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: perijt enim nunc Calecut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate:*

rate: minima verò defertur Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imo vix in Lusitaniam legitimum Citrinū deferri puto, cum multò pluris hîc ematur, quàm, in Lusitaniam delatum, vendi poßit.

Santalū pallidum rarifs. in Lufitaniā exportatur.

ANTIQVIORES Græci Santalorum nō meminerunt, sed Arabes duntaxat. Quid verò sibi velint Machazari & Mahazari vocabula, quibus pallidū Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi distinc. 8. cap. 261. Commentatores in Mesuen Machazari explicent odoriferi) nisi fortè Machazari significet è Malaca petitum, aut Mazafrani legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.

Machazari. Mazafrani.

CETERVM in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, vt vult Sepulueda, sed potius solùm candidum: magis enim cū pallido affine est album quàm rubrum.

Santali pallidi penuriam candidum explet.

IN exteras regiones delata Santali arbor etiā crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decā vrbe primaria, vbi regiam suam habet Nizamoxa, attamē non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplißimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultißimos, quæ fructiferæ sunt.

Andanager vrbs. Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM mihi erat in insula D. Laurentij Santalum etiam inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verùm postea Santalum non esse intellexi, sed ligni duntaxat genus odoratum, cuiusmodi hîc plurima inueniuntur.

Lignum Santalo simile.

INVENITVR & in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ

Sambrane lignum. *inungūt, lingua Malauarica* Sambrane *appellatum.*

* Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidū habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius precium maius sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum tametsi dulce inficit tamen, quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

De Betre CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO *in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit si hoc loco eius mentionem fecero.*

Betre. BETRE *masticatum, amarum inuenitur: eam ob causam ei Arecam admiscent, & calcis momētum, sicq; præparatum suauißimi esse saporis affirmāt. Mihi sanè cùm primum degustaui, propter amarorem ita displicuit, vt ab eo tempore semper abhorruerim, nec vnquam degustare potuerim.*

Betre cū alijs mixtura. SVNT *qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & moschum aut Ambarum. Sic autem paratū adeo suauis est saporis, orisq; halitum adeo commendat sua fragrantia, vt perpetuo ferè illud masticēt opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tametsi non desint qui Arecā cum Cardamomo aut Garyophyllis masticent. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis caro venditur. Ideo fertur NiZamoxa singulis annis in id impendere trigesies mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc ab-*

euntem

euntem donant: atq; Rex ipse interdum propria manu potentioribus donat, alijs verò per manus famuli sui quem Xarabdar aut Tambuldar vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quē ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam vnde cōflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant atq; in os coniectum masticant, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq; alia folia simili modo præparata subsequēter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes his folijs præparatis plena bursula sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium. Xarabdar. Tambuldar.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habent, vt odore os commendent. Siquidem apud eos summæ inciuilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita vt si tenuioris fortunæ aliquem cum potentiori fabulari necesse sit, manu ori opposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressuræ, Betre masticant ante quàm colloquantur, existimantq; ad lasciuiam summum esse illectamentum. Betre vsus.

OMNES huius regionis incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo moue-

mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si quando abstineant.

Quando Betre esu abstinent.

SOLENT *ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine iuncti, & in quibusdam ieiunijs. Ab huius etiam esu abstinent, & humi se abijciunt Arabes &* Moalis, *hoc est Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. Fabulantur autem isti Ali sectatores siti se morituros conclusos in quadã arce, multasq; præterea fabulas addunt.*

Moalis ridicula persuasio.

Betre natales.

NASCITVR *Betre in omnibus Indiæ regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nã in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certè quãtitate, quàm vt ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit facile. Nam neq; regionem frigidam amat vt est China, neq; solibus nimiũ adustã, vt Mosambique & Sofala.*

Betre, Pam, Siri.

Betre nõ esse folium indũ.

IN *Malauar vocatur* Betre, *in Decan, Guzarate, & Canam* Pam, *in Malaio* Siri. *Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, cùm primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quẽ Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborãdo stomacho iussus componere, ea simplicia quæ medicamentum ingrederentur enumeraui, addens, id folium quod masticaret Folium indum esse. Ad quam vocem risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum qui diuersis capitibus de folio & Betre agebat.*

Du-

Ducentesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio indo, Cadegi indi *illi nuncupato scribit, & septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille* Tembul *vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus* Tambul, *non* Tēbul *dicatur. Huc adde quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim* Tambul *dicet.* Cadegi indi. Tambul.

AVICENNA *lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsum semper ab Indis masticatur, & paulò post subijcit, stomachum roborare, ob quam facultatem etiā ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu & exsiccantem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicennæ, in temperamēti descriptione, impositū esse, fit enim plerunq; vt vulgus erret in temperamenti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomū, Cepa sint frigida. Calidū autē et siccū esse Betre ad finē secūdi excessus ipse expertus sum, et sic ex sapore et odore cōijcio.* Betre temperamentum.

EST *autem Betre folium simile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamen & per extremum arctius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinem excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fuluescente, tametsi nonnullæ mulieres præferant quod immaturum est, quippe quod maiorem sonum edat in ore dum masticatur. Corrumpitur, si recens à planta collectum diutius manibus tractetur.* Betre historia.

FERT *Betre in Maluccis fructum quendam contortum, Lacerti caudæ similem, quem istic edūt, quod* Betre fructus.

bene

bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi saporis inuentum est.

SERITVR *autem Vitis modo, adduntúrq; stipites & pedamenta per quæ repẽs se sustineat nostratis Hederæ modo. Quidam maioris quæstus gratia Piperis aut Arecæ arboribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula conficiunt. Multam verò curam, & aßiduam rigationem desiderat.*

* Betre siue Betle meminit etiam Alois. Cadamust. cap. 75. Viri, inquit, & feminæ incedunt per vrbem Calecut esitantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dẽtes colore subruffo: hoc more abstinẽt tantum obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem in speciem mœstitiæ, temperant à folio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mœrorem, & subruffo colori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoq; adductus superstitione, ad annum ab re venerea abstinet, & item animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

De Folio CAP. XIX.

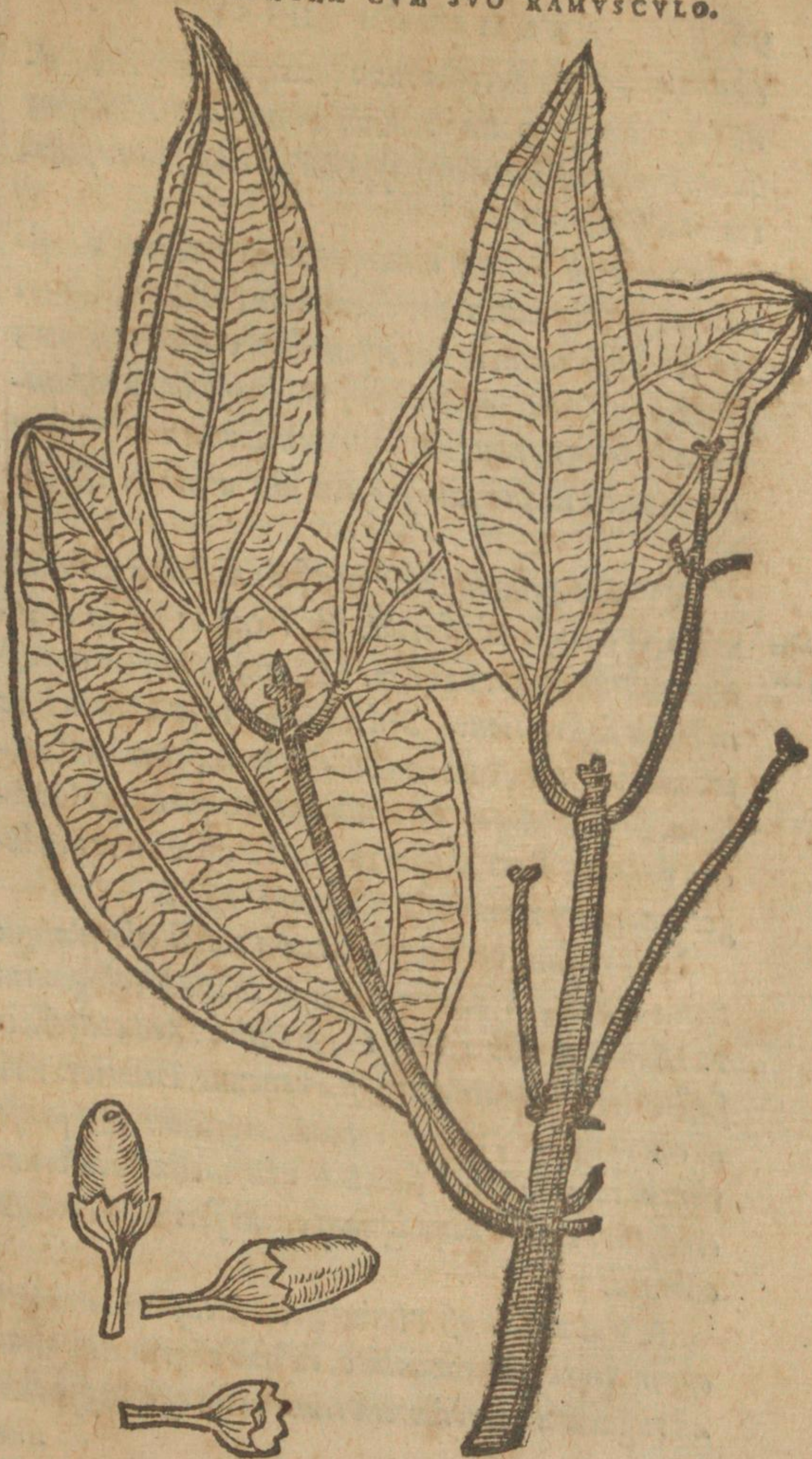
FOLIVM *indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hîc repetere.*

Tamalapatra.

APPELLANT *autem Indi folium* Tamalapatra, *quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabatrum nuncuparunt. Arabes* Cadegi indi, *id est, Folium indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaq; non dicitur*

Malabatrũ.
Cadegi indi.

TAMALAPATRA CVM SVO RAMVSCVLO.

citur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id Tembul appellare scribit, in eo fallitur vt alij plerique.

Folij historia.

EST verò Folium indum * Mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur) odoratum, Garyophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti vt est Canella.

Dioscoridis & Plinij lapsus.

AT non aquis innatat hoc folium lentis palustris modo, vt scripsit Dioscorides lib. 1. cap. 11. & hunc sequutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis alijs locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi Gandis vocant) Tamalapatra petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.

Gandis.

NON sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suauioris, neque eo modo colliguntur vt Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet. Sed collecta in fasciculos colligantur, atq; ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præferuntur integra quod facultas istis melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt vt reliqua odorata.

AVCTOR est Plinius lib. 12. cap. 26. arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamen eius esse Aegyptum.

Lau-

Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo odoratius croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedat alios, &c.

A N *in Syria & Aegypto nascatur ignoro: Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis et Alepitinis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neq; tam validi odoris esse vt Crocus est, neque Nardi esse sapore. Quod verò huius in vino sufferuefacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cũ ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambuco (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima.* Malabatrum neque in Syria, neque in Ægypto nascitur.

S C R I B I T *Auicenna lib. 2. cap. 259. ijsdem facultatibus præditum esse cum Nardo, foliaq; esse* Saisifram, * *in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innatare sine radice, nonnullosq; putasse folijs Nymphea * esse simile, eiusq; oleum Laserpitij facultatem habere & olei crocini, valentiusq; esse.* *Sahesefram.

S E D *cùm certum sit Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia sequutos esse, & abundè satis Græcorum opinionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitũ commendare, vestes ab erosione tueri, easdemq; cum Nardo vires sortiri.* Græci Malabatri historiam ignorarunt.

S V N T *ex recentioribus nonnulli, qui Malabatrum sibi ignotum esse scribant. Illi mea sententia cor-*

datè loquuntur. At iј falli videntur qui folium Garyophyllorum esse asserunt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascuntur, bienniј ferè itinere abest ab ea in qua Malabatrum prouenit.

Folium indũ Garyophyllorum foliũ non est.

SCRIBIT *Franciscanus quidã in Aethiopia gigni, sibiq́; datum esse cum inscriptione foliorum Canellæ. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canellæ arbor, neq; Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad eum missa sint Canellæ folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt indo, nisi quod Canellæ folium angustius & minus acutum est, tribusq́; illis costis siue neruis caret, quos Folium indũ habere diximus.*

Folium in Æthiopia nõ nascitur.

Canellæ folium.

NON *opus erat* ἀντιβαλλομένῳ *si diligentiores essent Pharmacopolæ & Medici Lusitani: siquidẽ tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autẽ penuria, Canellæ foliјs vtantur, si ea nanciscẽtur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi,* Thalisafar * *substitui, sed quid sibi velit Thalisafar, planè ignoro.*

Folij succedaneum.

Talisafar.

* Folium indum quale hîc Auctor describit ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhærens, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorum cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & LXVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cùm nunc sub prælo esset nostra hęc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio

nio Cortuſo fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inſcriptione. *Fructus Canellæ ex quorundam ſententia: ex aliorum verò ſententia Tembul conuoluoli in India.* Eum, quoniam intellexeram interdum vna cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum eſſe folium ex Garciæ noſtri deſcriptione conijciam, (quandoquidem Tembul fructus longè ſit diuerſus vt ex Betre deſcriptione colligere licet) adpingendum hîc curaui ea magnitudine qua ad me miſſus eſt.

*Legit hîc noſter Auctor folijs Golfam ſimile, quod ego Nympheæ reddidi, ſiquidem aliam interpretationem habere non potui. At noſtra exemplaria nuſquam Golfam meminerunt, ſed *Nereidem indæ*, id eſt Nardi indicæ: quod ſatis euidens eſt argumentum Auicennæ interpretem in plurimis lapſum eſſe, aut alium inueniri Auicennã Arabicum. Golfam.

*Ego per Thaliſafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Taliſifar deſcribit, quodq; noſter hîc Auctor Macerẽ Græcorũ ſignificare ſequenti capite dicet.

De Maci CAP. XX.

*NON dubium eſt, quin Macis de quo nunc acturi ſumus, plurimum à Macere Græcorum diſcrepet, ſi vtriuſque deſcriptionem & facultates conſideremus. Cùm igitur recentiorum quidam**, *ſatis manifeſtè id demonſtrarint, non opus eſſe exiſtimaui eorum argumenta hîc recenſere. Sed ſatis facturum me eſſe putaui ſi Macis & Myriſticæ nucis hiſtoriam hic breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.*

EST igitur arbor quæ Myriſticam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, folijs eiuſdem; ſed breuioribus et ſubrotundis; ſiue, vt verius dicam, arbor eſt Perſicæ malo haud abſimilis, breuioribus tamen folijs. Fructum fert duro cortice munitum, qui per maturitatem dehiſcit, atque tenuiorem Nucis myriſticæ hiſtoria.

corticem siue membranam quæ nucem cum suo putamine ambit, ostēdit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo cortice nullam mentionem facimus, tametsi hîc sacchato condiatur, & plurimum commendetur (cùm sit odoratus & grati saporis) in morbis Cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt dixi, cortice illo externo, calicum echinatorum, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiā Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem adquirit. Eius precium triplo maius quàm Nucis myristicæ.

Nucis myristicæ natales.

NASCITVR autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.

Nux myristica veteribus ignota.

FVIT autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodum Auenrois * etiam testatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenset quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

HVIVS meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nā quam sub nomine Talisifar lib. 2. cap. 694. describit, Græcorum macer est.

Talisifar.

Chrysobalanus Galeni.

EOS qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincūt cum forma, tum color & temperamentum.

CETERVM hæc nux ab incolis eius regionis vbi nasci-

nascitur, Palla, *Macis verò* Bunapalla *vocatur : in Decan nux ipsa* japatri, *Macis verò* jaifol. *Auicenna lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit* jausiband, *id est, Nux Bandensis, Macim verò* Besbase, *cuius nominis deriuationem nunquam scire potui.*

Palla, Bunapalla, Iapatri, Iaifol.

Iausiband. Besbase.

HÆC *sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauritani & Arabes & Turci alijs nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata sunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.*

MACIS *autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris similitudine, quē Græci rubentem depingunt.*

Macis à Macere nomen sumpsit.

* Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridis de materia medica cap. de Macerę. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilian. Transil. de Moluccis insulis Nucis Myristicæ historiam tradunt.

* Aut alia habet noster hic Auctor Auenrois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. suam sententiā Galeni auctoritate stabilit.

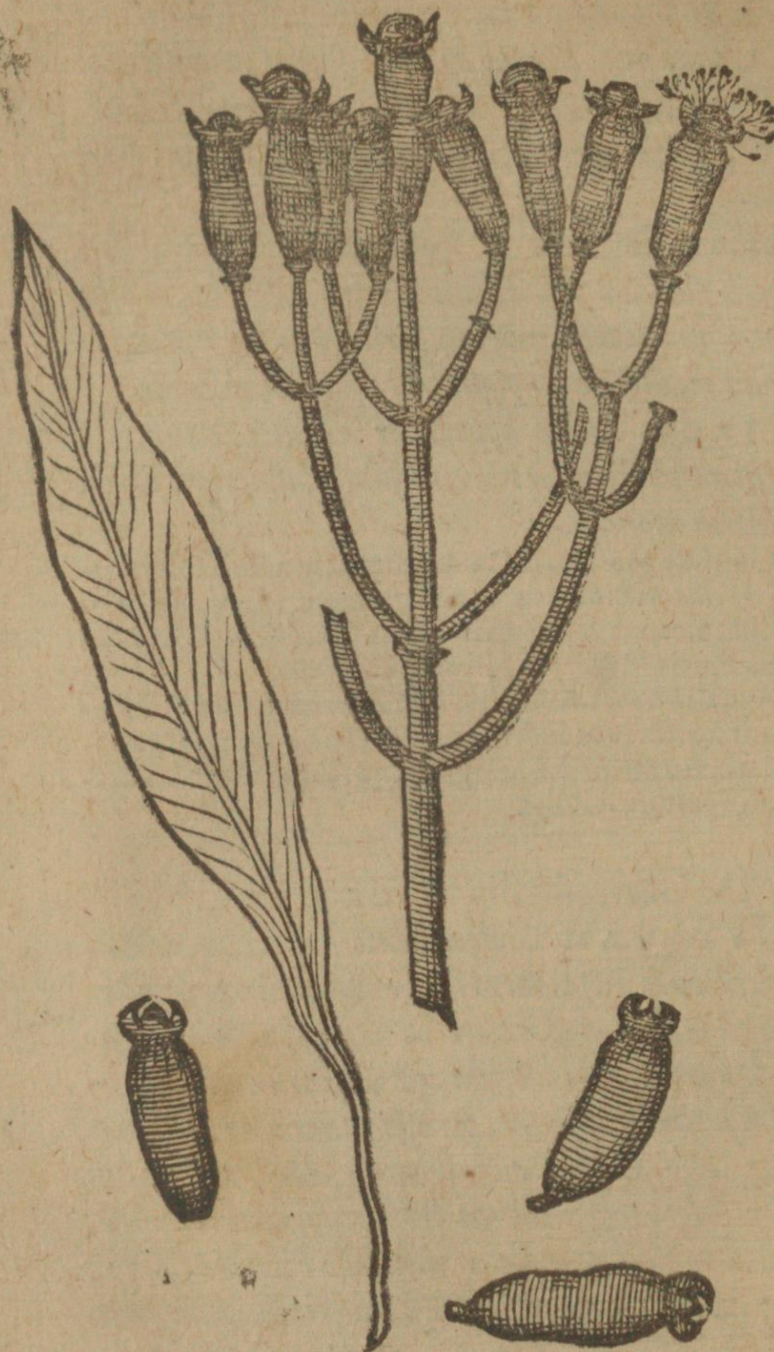
De Garyophyllis CAP. XXI.

NVSQVAM *Dioscoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem fecisse inuenio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrē crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis disseruit, perijsse (nam liber de Dinamidijs falso Galeno adscribitur) aut Pauli potius quàm Galeni testimonio de his Serapionem scripsisse.*

Garyophyllon Diosc. & Gal. ignotū.

GARYOPHYLLI *meminit Plinius libr. 12. cap. 7. in hanc sententiam. Est, inquit, etiamnum in*

GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO & fructu.

India Piperis grani ſimile, quod vocant Garyophyllon, grandius fragiliusq́;.

CETERVM *Caryophyllum, ſiue Garyophyllon vocatur Arabibus, Perſis, Turcis, et pleriſque omnibus ferè Indis* Calafur: *in Maluccis verò, vbi ſolũ gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur* Chanque. *Nomina autem quæ in Pandectario ſunt* Armufel *&* Carrumfel, *aut imperitia librarij Arabici corrupta ſunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè eſt altercandum, quandoquidem res ipſa omnibus perſpicua eſt.* Calafur. Chanque. Armufel. Carrumfel.

NASCITVR, *vt dixi, duntaxat Garyophyllō in Maluccis inſulis, quæ ſunt quinq́; numero (quarum primaria eſt Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiam locis mari nimis vicinis. Naſcitur etiam in Zeilan, nonnullisq́; alijs locis, ſed nullibi fructifera eſt arbor, quàm in Maluccis.* Garyophylli natales. Maluccæ inſulæ. Garyophyllon in Maluccis duntaxat fructiferum.

PORRO *arbor eſt Lauri forma & magnitudine, folijs etiam laurinis ſed anguſtioribus, multis prædita ramis, copioſo flore, primum cãdido, deinde vireſcente, poſtremum rufeſcente, qui induratus, eſt Garyophyllum ipſum *, clauum vocant, quod capitatus ſit in modum claui, exertis in aduerſum quatuor denticulis ſeſe ſtellatim decuſſantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Eſt autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeo odoratus, vt reliquos flores odoris ſuauitate ſuperet. Cultores flagellant altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem ſolo, ſiquidem nullum genus graminis ſub hac arbore naſcitur, omnem ſuccum ſiue humorem ad ſe attrahente arbore.* Garyophylli hiſtoria.

bore. Decußi Garyophylli biduum aut triduum ſiccantur, deinde aſſeruantur, & Malacã aliasq; prouincias mittũtur. Ii Garyophylli qui in arbore hærẽt craßiores fiunt, neque ab aliјs niſi vetuſtate differunt, tametſi falſo exiſtimarit Auicenna lib. 2. cap. 318. craßiorem hunc marem eſſe. Magni prouentus augurium eſt, ſi arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio ſteriliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores vulgo Fuſti vocantur. Folia tanta odoris ſuauitate non fragrant vt ipſum Garyophyllum: ſed neque ipſi rami odori ſunt, niſi aliquãtulum ſiccati.

Fuſti.

Garyophylli arbor non colitur.

NASCITVR *autem ipſa arbor ſponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cùm nunquam huic deſit pluuia quæ fructui alimentum præbeat qui in terram decidit, enaſcuntur arbuſculæ quæ intra octennium quidem adoleſcunt, in annum verò centeſimum perdurant, quemadmodum ipſi incolæ teſtantur.*

Garyophyllegium.

COLLECTIO *Garyophylli fit à decimo quinto Septẽbris vſq; in Ianuariũ & Februariũ, non manu vt nõnulli volunt, ſed violenta flagellatione vt iam dixi.*

FALSA *eſt eorum opinio qui Garyophylli arborem cum Moſchatæ nucis arbore eandem eſſe putant. Nam Nux folia ferè rotunda habet, Pyri folijs ſimilia. Garyophyllũ verò folio eſt Lauri *. Præterea Garyophyllum defertur in Bandam inſulam procul inde diſsitam, quæ Nucem profert.*

Garyophyllorũ gummi.

SCRIBIT *Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum ſimili facultate præditum eſſe cum*

Te-

Terebinthina resina. Hāc ob causam percontatus sum ab ijs qui ex Maluccis Garyophyllum aduehūt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse *. Non negauerim tamen omnes ferè arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod sciam, expertus est.

NVLLIVS autem precij fuisse Garyophyllos intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua inspergātur, alioqui teredinem sentire. Garyophylli olim apud Maluccanos neglecti.

MVLTIPLICIS vsus sunt Garyophylli tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iaua crassiores illi & annotini Garyophylli: à nobis verò tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos condiuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant è Garyophyllis viridibus aquam stillatitiā organis eliciunt mira odoris suauitate fragrantem, & cordis affectibus vtilem. Nonnulli sudores mouēt ijs qui lue venerea diuexantur, Garyophyllis, nuce moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Garyophyllorum puluerem capiti admouent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt commendandi halitus gratia. Garyophyllorum vsus. Garyophylli conditi. Aqua stillatitia è Garyophyl.

NASCVNTVR flores, qui à Garyophyllorum odore Garyophyllati nuncupantur, etiam in China- Garyophyllati flores.

rum regione, ſed nequaquam odoris ſuauitate ita commendati, vt qui apud nos aſſeruantur.

Fructus Garyophyllos olens.

Est *etiam in inſula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanæ magnitudine cum ſuo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, ſed incōperti adhuc vſus.*

* Imo Garyophyllum ipſum nihil aliud eſt quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris, punicis atque pleriſque alijs videre eſt. Nam flos ipſe, qui quaternis foliolis conſtat, huic fructus rudimēto inſidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Garyophyllū etiam deſcribunt Lud. Roman. lib. 6. cap. 25. & Maximilian. Tranſil. de Maluccis inſulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2. cap. 38. exhibet, planè alia eſt planta.

* Huius folium Laurino eſt anguſtius, Salicis aut Perſicæ mali folio ſimilimum, oblongiori tamen pediculo. Huiuſmodi aliquando vidimus vnà cum Garyophyllorum ramulis muria condítis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

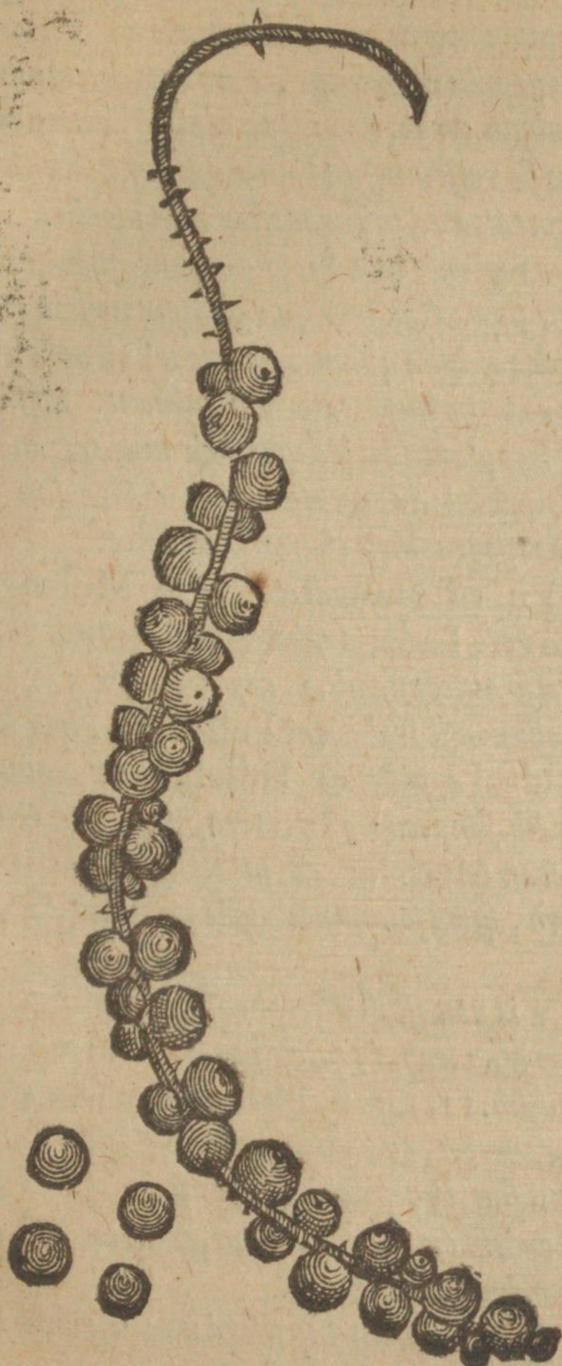
* Inter Garyophyllos qui Antuerpiā adferuntur inuenitur interdum gummi ex atro ruſeſcens odorum ſanè & quod prunis iniectum Garyophyllorū odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna cōmemoratum, quod tamen affirmare non auſim, cùm eius vires nondum ſint exploratæ.

De Pipere * CAP. XXII.

Piperis natales.

Maxima *Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota ea maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vſq; pertingit. Naſcitur etiam in Malacæ maritimis, ſed bonitate ſuperiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit ſimiliter & in Inſulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, alijsq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali conſumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potiſsima etiā eius pars quod in Malauar*

PIPERIS VVA AD VIVVM expressa.

lauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis corijs. Et magna copia (tametsi regio mandato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.

EÆ *sunt regiones quæ Piper gignunt, quanquam & inuenitur supra* Cananor *qua Septentrionem spectat: sed adeo exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo importato opus habeant. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis.* Piper iuxta Caucasum non nasci. *Quàm verò procul à* Caucaso *monte dissitæ sint hæ regiones, ex topographicis chartis satis patet.*

Molanga. NOMEN *est Malauarica lingua* Molanga, Lada. *Malacitana verò* Lada, *Arabibus medicis tum vulgo* Filfil. Filfil, *tametsi Auicenna lib. 2. cap. 557. & 558. secundum* Fulful. *Bellunensis tralationẽ* Fulful, *& Piper longum* Darfulful. Darfulful *appellet &* Fulfel, *quem sequutus est Serapio, lib. simp. cap. 367. vterq; Arabs. In Guzarate & Decan* Meriche, Morois. Meriche, *& in Bengala* Morois: Pimpilim. *longum verò, quod solummodo istic prouenit,* Pimpilim.

MIRVM *non est, si Theophrastus, lib. 9. cap. 22. Dioscorides lib. 2. cap. 153. & hos sequutus in plerisque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea describenda fidem sequuti sint, ob regionum distantiam. Quod verò Arabes in eodem errore versati sint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.*

Piperis historia. SERITVR *autem Piperis planta ad radices alterius*

terius arboris (magna certè ex parte iuxta Faufel *arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese conuoluendo scandere solet: folijs raris, mali aßyrij effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & foliũ Betre siue Betle, cuius antè memini, sapientibus. Fructus vuarum modo racematim cohæret, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq́ virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter medium Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus.* Dioſcoridis lapſus.

INTER *verò eam plantam quæ Piper nigrũ fert, & eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignosci poßint: quemadmodũ vitẽ quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidã fert non dignoscimus, nisi cùm vuas habent, & eas quidem maturas.* Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

QVÆ *autem longum Piper profert, longè alia est planta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longũ in Bengala nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spacio à Malauar distat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.* Piper longũ.

PRECIVM *longi Piperis in Bengala est vnius Lusitanici aurei cum semisse in singulas centenas libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum nascitur, quinq; Lusitanicis aureis emi solebant centenæ libræ: sed abhinc quadrienniũ aut quinquennium, quod*

in

in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emendæ sunt. Piperis autem nigri precium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cũ semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem libræ Nigri.

Piper album rarum.

CANDIDI plantæ rariores sunt, nec nisi certis Malauar & Malacæ locis raræ nascuntur. Solet Magnatum mensis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale*. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totã huius plantæ historiam tam verè descripsisset.

Brasma. Brechmasin.

SED nec Brasmæ vocabulum, quod apud eundem Dioscoridem ibidem legitur, nec Brechmasin quod apud Plinium, lib. 12. cap. 7. vnquam his in regionibus audiui, aut auditum puto.

CONDIVNTVR aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi,* & vsui asseruantur.

Piperis temperamentũ.

ARABES & Persæ medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraq; alia aromata quæ excalfaciunt.

ORATÓS autem omnes Medicos volo vt Piperis candidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrũ non præscribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cùm prorsus diuersæ sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.

CETERVM ne quod Piperis genus desit, mentionem

tionem hîc subijcere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem id inane, eoq́ utuntur in pituita à capite euacuanda dentiumq́ doloribus: nonnulli & in Colerico quem vocãt affectu. Eius autem formam describere superuacaneũ existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur. Piper Canarinum.

* Piperis historiam etiam describit Ludo. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

* Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quàm nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indijs verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopolæ paulò diligentiores essent. Inuenitur tamen interdũ Antuerpiæ apud myropolas nigro permistum.

* Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos vt sunt vuarũ racemi. Eius iconem ad viuum expressam, hîc adiecimus.

OLIM Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimũ Piper alterius inuectione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acredine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (vt ab ijs qui racemos habuerunt didicimus) cohærens. Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt.

De Cubebis CAP. XXIII.

TAMETSI Cubebis rarò in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.

Ap-

Cubebe, Quabeb, Quabebechini, Cumuc, Cubabchini.

APPELLATVR *hic fructus ab Arabibus medicis* Cubebe *&* Quabeb; *à vulgo* Quabebechini: *in Iaoa, vbi frequens nascitur,* Cumuc; *à reliquis Indis, præterquàm in Malayo,* Cubabchini. *Non est autem sortitus hanc appellationem, quod in China nascatur, quandoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi plurimus est, in Chinam perferatur: sed quoniam Chinenses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hūc fructum, quem in iam enumeratis insulis emerant, cum aliȷs mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferebant.*

Cubebe historia.

CETERVM *similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliȷs Piperis sed angustioribus, per arbores Hederæ modo repit, aut, vt verius dicam Piperis modo: non est Myrti effigie, aut foliȷs similibus Myrto. Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.*

Monachorū lapsus.

SILVESTRIS *est hæc planta & sponte nascens, non domestica, neq; multorum generum, vti falso Monachi Cōmentatores in Mesuen sub finē primæ partis dist.* 1. *cap.* 36. *putarunt.*

Cubebe decoctæ ad nos perferuntur.

TANTA *autem in existimatione est fructus hic etiam vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, ante quā efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto vt corruptioni magis sit obnoxius cum hîc, tum in Europa.*

HÆC *à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.*

Cubebe non sunt Piper.

NON *est Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam*

niam plurimum Piper ex Cunda aduehitur quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimáque quantitate istic nascitur.

PVTAT Mattheus Syluat.cap.381.ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quàm Dioscoridis Myrtum syluestrem, quem Ruscum vocat, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, aliiq; Arabes qui in lingua Græca multũ versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, si quas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent conuenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantum illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem Myrtum syluestrem, clarius est quàm vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem si opus esset. Matth. Syluatici error.

LAVDATVR Carpesiũ Ponticum, plurimũq; in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesiũ, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnoq; redimunt, cùm non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus libr. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quàm verò festucis dißimiles sint Cubebæ, quis non videt? Carpesium non esse Cubebas.

NON defuerunt qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cùm verò vtriusque historia & facultates planè dißimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco. Cubebæ Viticis fructus non est.

FAGARA AVICENNAE.

* Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarũt Fagaræ historiam apud Auicennam, quę ferè iisdem cum Cubebis viribus prædita est. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem, operæpreciũ me facturum existimaui, si eam hîc darem.

Est itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obductum. Integer fructus cũ magnitudine tum forma & colore adeo similis est ei quẽ nostræ officinæ Cuculum indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

Meminit huius Auicenna cap. 266. in hunc modũ. Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granũ Mahaleb, & in concauitate eius est granum nigrum sicut Scehedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemq; iuuare, & aluum constringere scribit.

De

De Cardamomo CAP. XXIIII.

QVOD Cardamomum vocant, Aroma est iis in regionibus probè cognitũ, in quibus magnus eius vsus est. Eius etiam magna pars in Europam Africam & Asiam euehitur. Quam verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, alijs disceptandum relinquo. Auicenna libr. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, quod duûm esse generum tradit, alterũ Saccolaa quebir, id est, magnum, alterum verò Saccolaa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est vtrumq; Cardamomum cum Medicis Arabibus, tum Mercatoribus. Cardamomum. Saccolaa quebir. Saccolaa ceguer.

IN Malauar vocatur Etremelli, in Zeilan Ençal, in Bengala verò, Guzarate, & Decan, interdum Hil, interdum Elachi, idq; inter Mauritanos; nã ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum Dore nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occasionem præbuit. Nam quod alterum Serapio. Saccolaa, alterum Hilbane vocat, mendosum est exemplar, & Hil duntaxat scribendum erat. Etenim si Bane omnino adijciendum volumus, potius Bara dicendũ erat, quod lingua Canarina magnum sonat. Etremelli, Ençal, Hil, Elachi. Dore. Hilbane.

NIHIL igitur aliud est Saccolaa omnibus Arabibus nuncupatũ, aut Saccule Auicennæ, aut Elachi, quàm quod Cardamomum vulgo appellant, Veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorum monumentis colligere licet. Siquidem Galenus libr. 7. Cardamomũ hoc veteribus ignotũ fuit.

simp. med. Cardamomum scribit non esse tam calidæ facultatis quàm Nasturtiũ, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides lib.1.cap.5. verò commendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq́ deuehitur (tametsi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq́ scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore caput tentans. Nostrum cõtra Cardamomũ in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suũ deuehi scribit. Sed neq; id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neq; gustu adeo acri, vt Garyophylli.

Cardamomi genera 4. Plinio.

PLINIVS *lib.12.cap.13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens. Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridißimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atq; nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odorisq́ parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quàm ceteris Græcis vnicum tantum extet Cardamomi genus.*

SED *nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.*

Saccolaa historia.

SERITVR *verò id leguminũ modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquulæ granula interdum vsque ad viginti continẽtes, non, vt*

Cordus

Cordus in lib.1. Diosc. scripsit, Glandis aut Auellanæ magnitudine ✱.

HVIC *autem errori occasionem præbuit Dauus ille* Terentianus, *omnia perturbans, Gerardum Cremonensem* ✱ *interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisse præstitisset.* Dauus Terentianus.

QVAM *Ruellij lib.2.ca.5. opinio sit erronea qui nobis Capsicon, aut Siliquastrũ pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notißimum est.* Ruellij error.

AD *ea verò quæ Lacuna lib. 1. cap. 5. commentarijs suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inuectus, sic responsum volo. Neq; eius Meleghetam Cardamomum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque* Nigella *tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem* Nigella *totis his prouincijs non nascatur.* Lacunæ error. Meleghetá. Nigella.

CETERVM *non multum fortè refragabor ijs qui* Cordumeni *Arabum, Cardamomũ Græcorum esse putant: quandoquidem Serapionis & Auicennæ* Saccolaa *Græcis est ignota, vti suprà diximus. Quod verò* Saccolaa *vtendum negent, quoniam Græci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisq; morbis perutile esse: eoq; vtendum censeo in omnibus compositionibus Arabum & Recentiorum qui Arabes sequuti sunt.* Cordumeni.

QVOD *verò Meleguetа, Cardamomum minus non sit, satis ex vtroque genere quod in his regionibus* Melegueta Cardamomũ non est.

 nascitur,

Saccolaa duo genera.

nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & duntaxat magnitudine differentia.

Saccolaa delectus.

OPTIMVM *autem censetur minus, quod odoratius est altero, & secundum facultatem maius dici potest.*

PROVENIT *vtrumq; in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq; ad Cananor, tametsi aliis etiã locis Malauar, et in Iaoa nascatur, nõ tamen adeo copiosum, neq; cortice adeo candido.*

Saccolaa vsus.

MVLTVS *eius vsus est in his prouinciis, siquidẽ vna cum Betre (veluti suprà diximus) manditur, pituitaq; caput & stomachum expurgat, & Serapiis admiscetur.*

Matth. Syluatici error.

FALSVM *autem est quod Matthæus Syluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti *, nasciq; in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.*

* Cordus in libr. 1. Diosc. Cardamomum maius ficus propemodum magnitudine facit, minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum mediũ Auellanæ grãdi æquale facit. Matthiolus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamen nihil aliud sit quàm Melegueta suo inuolucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabũ genera ex nostri Auctoris sententia recipienda nõ est.

* Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facile inuenies.

* Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarii, qui Matthæus Syluaticus est, exemplaria tribuunt.

De

FAVFEL CVM SVO INVOLVCRO, ET inuolucro exemptum.

AVELLANAE INDICÆ genus oblongum.

De Faufel CAP. XXV.

IMPROBE *faciunt qui pro* Faufel, *Santalum rubrum substituunt, quod plerumq; alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim vtrumque inodorum, vt in Sãtalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poteratq; facile in Lusitaniã deferri cum alijs Aromatibus, si aut Pharmacopolæ, aut Medici curiosi magis essent, idq; adferendum curarẽt.*

Faufel vulgare est.

DICITVR *autem Arabibus* Faufel (*tametsi corruptè Auicenna lib. 2. cap. 262.* Filfel *&* Fufel) *tum etiam in Dofar et Xaël portubus Arabicis: in Malauar* Pac *à vulgo, à Nobilioribus verò* Areca, *quo nomine vtuntur Lusitani qui in Indijs habitant, quoniã primũ ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan,* çupari: *in Zeilan,* Poaz: *in Malaca,* Pinan: *in Couchin,* Chacani.

Faufel. Filfel, Fufel, Pac. Areca. çupari, Poaz, Pinan, Chacani.

NASCITVR *plurimum in Malauar; in Guzarate & Deçan pauca quantitate, idq; duntaxat in maritimis, sed laudatum, præsertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitaniæ dono dedit excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id defertur in Decan cum eo quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durũ admodum postquam siccatum fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parua quantitate, vt vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partem regionis Decan defertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Defertur etiã ex Zeilan in Ormuz, Cambaya, & in insulas Maldiuas,*

Faufel natales. Mombaim insula.

uas, siue Naledivas. Et tametsi scribat Serapio libr. simp. cap. 345. Arabiam non alere Arecam (de mediterraneis locis, & magna ex parte intelligẽdum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edunt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali vt dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiunijs cùm à Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgãdi ventriculi & cerebri gratia. Moalis.

ADMISCENTVR Faufel *siue Arecæ, eadem quæ supra Betre admisceri diximus: tametsi, Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam vtrunq; gingiuas confirmat & dentes stabilit, stomachum roborat, & vtile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluuia.* Faufel mixtura.

EST *autem ipsa arbor recta, fungosa materie, folijs Palmæ, fructu nucis Moschatæ, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusq; venis resperso, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cùm maturuit, & ante quàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat; editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant.* Faufel historia.

SICCATVM *verò fructum sic parant. Contu-*

Faufel præparatio & vsus.

ſam nucem Faufel in tenuiſsimas partes cum Lycio, & folio Betre cui exemptus ſit neruus maſticant, veluti in Betre diximus, & priorem ſaliuam quæ cruenta eſt expuunt, eaq́ꝫ ratione cerebrum & ventriculũ expurgant, gingiuas et dentes ſtabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura, Ligno aloës, & Ambari momento formas orbiculares ſiue paſtillos cõponunt quos maſticant.

SCRIBIT *Serapio lib. ſimp. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps eſſe. Sed cùm deguſtauiſſem, nullum calorem deprehendi; verùm cum inſipiditate adſtrictoria facultate præditum eſſe comperi. Itaqꝫ puto aut Serapionem hanc Arecam non nouiſſe, aut, ſi nouerit, eam nunquam deguſtaſſe.*

Aqua ex Faufel.

EX *ea viridi aquam ſtillatitiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cum ſucceſſu in biliosis alui profluuijs vtor. Sed arcanum id mihi hactenus fuit.*

* Nucem Faufel cum ſuo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldemburgus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritiſsimus.

INVENIVNTVR interdum aliæ nuces oblongæ quę Faufel cum ſuo inuolucro magnitudine æquant, prædurę, & foris nigricantes, quæ per medium ſectæ Nucẽ myriſticam mirum in modum æmulantur. Forte Faufel genus erit, aut aliquid ſimile. Sed cùm duntaxat vetuſtate exſucca videre licuerit, de eius guſtu & temperamẽto nihil pronunciare poſſum. Vtriuſque iconem expreſsimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud. Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. In hunc modum. Edere ſueuerunt (de rege & magnatibus vrbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chofolo* (Faufel intelligit) nomen eſt. Hunc mittit arbor *Arecha* nomine, Palmæ non abſimilis, quę cariotas gignit, & conſimiles producens fructus. Miſcent inſuper contritas oſtrearum conchas calcis inſtar. Hæc ille. At ridiculũ eſt

est quod idem lib.4.cap.2.scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum asserat. At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudũ sibi assistere compellit, moxq; edit nonnullos fructus, *chofolos* vocitant, instar nucis myristicæ; mandit etiam quædã herbarum folia, modo mali Assyrij, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreæ calcem, simulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuo mors subsequitur, præsentaneo veneno vitam perimente: nam vbi in hominem, vt præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam.

De Nuce Indica. * CAP. XXVI.

NVLLAM *arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm sit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum cõijcio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.* Palma indica.

AVICENNA *lib.2.cap.506. eam vocat* Iausialindi, *quod Nucem indicam sonat* : *Serapio libr. simp.cap. 228. & Rhases libr.3.de re med.cap. 20. arborem ipsam* Iaralnare *, *id est, Arborem nuciferam. Vocatur autem vulgo ipsa arbor* Maro, *& fructus* Narel, *quod vocabulum* Narel *cõmune est Persis & Arabibus* : *in Malauar, arbor ipsa* Tengamaran, *fructus verò maturus* Tenga, *sed viridis adhuc et immaturus* Eleni, *& Goæ* Lanha: *in Malaio, arbor* Trican, *ipsa nux* Nihor; *cui nos Lusitani nomen* Coquo *indidimus ob tria illa foraminum vestigia quibus Cercopitheci, aut alterius similis animalis caput repræsentat.* Iausialindi. Iaralnare. Maro, Narel. Tengamarã, Tenga, Eleni, Lanha, Trican, Nihor, Coquo.

ARBOR *est vastæ magnitudinis, folijs Palmæ* Nucis indicę historia.

aut

aut Arundini similibus, aliquantulum tamen latioribus: flore Castaneæ, materie fungosa et ferulacea. Gaudet arenoso solo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile sit reperire. Seruntur ipsæ nuces, ex quibus enatæ plantæ transplantantur, & paucis annis adolescunt & fructiferæ fiunt, præsertim si diligenter colantur. Nam hyeme, cinere aut stercore rigari volunt, æstate aqua: lætiores tamē euadūt, si secus ædificia plantentur, quia videntur sordibus & luto gaudere.

MATERIES ligni, cùm sit procera, ad plurima perquam vtilis est, ita vt interdū in Nalediua insula, Maldiuam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq; clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar Olla appellantur, fiunt ædium tecta & nauium tabulata & opercula.

Olla.

PORRO has arbores in duo genera distinguunt. Alterū enim fructus ferēdi causa asseruāt. Alterū çuræ cogendæ gratia, quæ est vinum mustum: hæc autē decocta, ab incolis Orraqua vocatur. çura verò in hunc modum cogitur. Præcisis ramis, vascula alligantūr ad liquorem, çuram vocant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant, arborem conscendunt aptatis ad pedes compedibus & laqueis, aut foramina quædam in arbore facientes, vt commodius ascendere poßint. Hæc Sura destillatur aquæ ardentis modo, vinumq; extrahitur aquæ ardenti per omnia simile, vt etiam pannus lineus eo madefactus non secus ardeat, quàm si aquæ ardenti intinctus foret. Vocatur autem stillatitius hic liquor Fula, id est, flos: quod reliquum

Cocci duo genera. çura.

Orraqua.

Fula.

est

est Orraqua *appellatur admisto stillatitij liquoris momento*. E çura *vel* Sura *(ita enim pronunciandũ est) antequam exstilletur, insolata, fit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis æstu vel igni densata, sacchari modo coit, id* jagra *vocant. Optima censetur quæ in* Nalediua *insula nascitur: ea non nigricat veluti ea quæ in alijs regionibus gignitur.* jagra.

TEGITVR *nux adhuc recens tenero admodũ cortice, Cinaræ, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se cõclusam aquam suauem & dulcem habet & fastidium non parientem, multoq; tempore durantem. Quantò autem recentior est nux, tantò eius liquor suauior est, tũ etiã medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq; à nonnullis cum* jagra, *cuius paulò antè meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur cũ quo coquitur* Oriza *non minus suauis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo & auium quadrupedúmue carnibus edulia parantur* Caril *illis nuncupata. Maturior verò facta nux, cõtinet quidem etiam liquorem, sed non adeò suauem vt prior, quiq; interdum acescat.* Caril.

NVCES *istæ recentes siccatæ atq; superiori cortice delibratæ & confractæ, ab indigenis* Copra *vocantur, deuehunturq; in Ormuz, Balaguate, aliasq; regiones quibus rariores sunt quàm vt exsiccari possint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues sunt, ijsq; vtimur tanquam castaneis siccis.* Copra.

Gra-

Gratiores multo sunt palato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Oleum ex Copra.

Ex iisdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum magna copia torculari exprimitur, nō modò ad lucernas vtile, sed etiā Orizæ coquendæ aptum: Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera.

Oleum ex Cocco recenti.

Vnvm ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aquæ supernatat. Hoc vtimur ad purgandum excrementis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento, multi Tamarindorum expressionem addunt, et vtile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. simp. cap. 228. cùm id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quod ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum.

Olei ex Copra facultates.

Alterum genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iam dictas facultates, neruis admodum est vtile. Siquidem magnam huius vtilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi quæ hominem capere possit imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalefactum sinimus magno cum adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quod verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum non est, sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam

tiam facile conceſſero, qui Manſarunge *(quem antiquum Meſuen eſſe ait) auctoritate fretus, nucis huius ſiue* Cocci *eſu alui profluuia ſiſti auctor eſt. Alienũ enim à ratione non eſt, vt ipſa nux, quæ terreſtriũ eſt partium, ventrem ſiſtat: ipſum verò oleum, quod tenuium & aërearum eſt partium, ventrem ſubducat.* Manſarunge.

NVLLVM *autem oleum exſtillat ipſa arbor, ſed duntaxat ex ipſo* Cocco *exprimitur: tametſi Lacuna Com. in Dioſc. libr. 1. cap. 29. ſcribat in ea opinione quoſdam eſſe, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma ſtillat, Dioſcoridis eſſe Elæomeli.* Lacunæ error.

CETERVM *duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villoſa materie cõpactus eſt, ex qua fit* Cairo *Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vſus. Nam & ex eo rudentes* * *& funes nauibus neceſſarij (manent enim incorrupti in aqua marina) fiunt, et ex eo ſtupæ loco naues obturãtur & ſtipantur, ipſiſq; adeo ſtupis præſtat, quòd putredini minus ſit obnoxiũ, & aqua marina inſperſum, infletur denſeturq;. Nulla certè ex hac villoſa materie fiunt aulæa, vt perſuadere nobis nititur Lacuna Com. in Dioſc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro, vaſa in tenuiorũ vſum tornantur, & etiã carbones fiunt aurifabris perquam vtiles. Sed ea vaſa paralyticos, ſi inde bibãt, minimè iuuãt, vt putauit Sepulueda, et vulgo Luſitanorũ creditũ eſt. Nã nihil huius fructus neruis ſalutare eſt, præter oleum de quo paulò antè: ſed nec ipſi incolæ huiuſmodi facultates talibus vaſculis tribuunt, nec quiſquam probatus auctor meminit.* Elæomeli. Cairo. Vaſa ex Cocco. Vaſcula ex Cocco paralyticos non iuuant.

SED *minimè prætermittendum putaui quod harum regionum incolæ iſtarum Palmarum germinibus* Palmæ indicæ germen.

vescantur, gratiora enim sunt palato, quàm aut Castaneæ molles aut humiles Palmæ quas vulgo Palmitos, Itali Cesaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo exẽpto perit Palma: hinc fit vt qui huiusmodi germen edit, non immerito Palmam edere dicatur.

Palmitos.

Coccus de Maldiua.

NVNC superest vt de Cocco, quem de Maldiua * appellant, aliquid subijciamus.

LAVDATVR hic Coccus, aut hæc nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepi ad coli dolores paralysim, epilepsiam, aliosq; neruorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quod vomitum excitaret, ab alijs verò ægritudinibus immunes reddi ægros, si aquam in ijs nucibus (adiecto medullæ momento) aliquandiu conseruatam ebiberent.

SED cùm non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occasionẽ habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perspectæ, & multa experientia comprobatæ sunt, veluti sunt Lapis Bezar, theriaca, Smaragdi, terra sigillata, aliaq; pleraq; medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minusq; certis. Nam quod nonnulli dicant se huius vsu commodum sensisse, an id persuasione et imaginatione factum sit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare poßim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiam reuocare non pudebit.

Cocci de Maldiua historia.

NIGER est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior,

quæ ſiccata dura eſt admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in ſuperficie rimoſa eſt & valde poroſa, nullo ſapore excellens. Doſis verò eſt huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.

INVENIVNTVR *interdum iſti Cocci prægrandes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.*

VVLGARI *autẽ fama accepimus inſulas Maldiuas aliquando continentem fuiſſe, ſed inundatione maris ſubmerſum, has inſulas effeciſſe; in quibus obrutæ Palmæ fuerint quæ hos Coccos protuliſſent, qui terra indurati in hunc modum conſpiciuntur. Sintne verò eiuſdem generis cum noſtris, facile iudicari non poteſt, cùm hactenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed ſoli Cocci in littus eÿciantur nunc bini coniunctim, nõnunquam verò ſinguli ſeparatim. Sed hos nemini colligere licet, niſi cum capitis periculo; quoniam Regis eſſe aſſerunt quidquid è mari in littus eÿcitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa ſiue medulla, deinde exſiccatur eadem ratione qua Copra, atque indureſcit eo quo venditur modo, diceres eſſe caſeum ouillum.*

* Huius arboris deſcriptionem cum alij, tũ Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Ioſephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmę meminit, quare ſatis mirari non poſſum noſtrum Auctorem qui veterib. Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo. Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & teſtilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua

macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

* Nuſquam in noſtris exemplaribus huc adducti Auctores *Iaralnare* meminiſſe comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

* Omnes rudentes & funes nautici liburnicarũ regiarum Vlyſsipone confecti ſunt ex villis Coccorum ſiue nucum, præſertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex ijs villis fiunt nodoſa cingula magno in vſu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyſsipone.

* Vidimus vaſcula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyſsipone tum alijs locis oblongiora plerunque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipſam medullam ſiccatam Vlyſsipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollunt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq; ob cauſam magnũ eius precium. Quàm verò parum fidei ſit adhibendum huiuſmodi fabuloſis & commenticijs facultatibus, Auctor noſter ſatis declarat.

De Myrobalanis CAP. XXVII.

Myrobalana Græcis & Latinis incognita.

MANIFESTVM *eſt, neq; Dioſcoridem, neq; Galenum, neq; Plinium, noſtra Myrobalana cognouiſſe, ſed eorum Myrobalanum planè aliud eſſe: ex quo videlicet oleum ad precioſa vnguenta exprimerent.*

Myrobalanus Græcorũ.

Μυροβάλανος *enim idem ſonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.*

ET *quoniam Auicennæ & Serapionis interpres vidit hæc noſtra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea ſententia Pruna (quibus ſimilia ſunt) melius vertiſſet.*

VOCAT *ea Auicenna lib. 2. cap. 458.* Delegi: *Sic etiam Serapio, libr. ſimp. cap.* 107. *tametſi librariorum vitiò* Halilig *corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt omnia Myrobalana*

Delegi

Delegi vocari. Peculiariter verò *flaua* azfar, *indica siue nigra* asuat, *quebula* quebulgi, *bellerica* belere-gi, & *emblica* embelgi, *sub quo nomine haudquaquam nota fuere hæc posteriora Auicennæ libr.* 2. *cap.* 228. & *Mesuæ, de simp. med. purg. cap.* 3. *sed sub nomine* Seni, *vt patet ex Serapione qui* Seni *tenuißimo cortice prædita esse scribit; quæ nota Emblicis conuenit.*

Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

Seni.

SVNT *igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quod genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis morbis perutile: id facit, nō quod in Damasco proueniat hic fructus; sed quod hinc ex India Myrobalana inda eò deferrentur.*

Myrobal. quinque genera.

ET *quamuis idem Serapio lib. simp. cap.* 107. *scribat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quod emblica sale aut aceto condita edantur.*

Serapionis error.

FALLVNTVR *autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui flaua et quebula tantum. Nam quinq; sunt diuersa arborum genera: & , quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distantibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambayæ quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decam, Guzarate, & Bengala.*

Myrobalanorum arbores diuersæ.

CETERVM *quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione quæ est*

inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus eos fructus quos regio Septentrioni vicinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus et sine molestia: hæc vocant tria genera: horum primum genus quod rotundum est, & bilem purgat, indigenæ arare, *medici* aritiqui *vocant, nobis sunt flaua: alterum genus incolis* rezanuale *dictum, nostra sunt indica siue nigra: tertium genus* Gotim *incolis nuncupatum, rotundum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ pituitam purgant illis* aretca *appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis sunt in vsu medico. Nam quinto genere,* anuale *ijs nuncupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis corijs, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt tamen etiã nonnulli qui ijs viridibus vescuntur excitandæ appetentiæ causa.*

Arare, Aritiqui.

Rezanuale. Gotim.

Aretca.

Anuale.

Myrobalanorum historia.

PORRO Arare *rotundũ est & Sorbi folia profert.* Anuale *folijs est minutim incisis Palmæ magnitudine.* Rezanuale *octogonum est, & folia Salici similia habet.* Guti *folijs est Lauri, sed pallidioribus & subcinericijs.* Aretca *magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectam maturitatem peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis similia. Sunt autem singulæ arbores Pruni magnitudine, omnesq; syluestres & sponte nascentes, non domesticæ.*

CVM *autẽ gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium*

cantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS *modus apud Indos nõ inualuit, vtpote qui ijs non vtantur purgationis, sed adstrictionis duntaxat gratia. Nam si purgare velint eorum decocto vtuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem ijs saccharo conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum* * *autẽ maior est gloria: condiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.*

IVBEO *ego ex his immaturis stillatitium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruam adstringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, ijs qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim cõuenit huiusmodi cibus propter adstrictionẽ cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuijs apprimè efficacem esse expertus sum.* Aqua stillatitia Myrobal.

* Chepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & male condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copiosè, recẽtissima & optimè condita inuehuntur Antuerpiam.

De Tamarindis CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM *omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.*

NASCVNTVR *multis Indiæ locis, sed qui locis mõtosis & ad Septentrionẽ obuersis proueniũt, præfe-*

runtur & diutius incorrupti manet: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.

Puli, Ambili. VOCANTVR in Malauar Puli, in Guzarate Ambili, quo nomine reliquis Indiæ prouincijs noti sunt. Arabes Tamarindi appellant, quasi dicas Pal- Tamarindi. mulas indicas. Nam Tamar (quod omnibus notũ est) eorum lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocarunt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor Palmæ similis sit: sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, oßicula etiam in se continere conspicientes.

Tamarindorum historia. ARBOR est Fraxini aut Iuglandis Castaneæ'ue amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis folijs ornatis multis minutimq; incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex virẽs est, siccatus verò cinereus est & facilè auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorũ magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos sed læues, quibus abiectis, pulpæ vsus est quæ lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendens noctu folijs sese inuoluat vitandi frigoris causâ, interdiu verò sese expediat & è medio

Tamarind. facultates. foliorum emergat. Acidus est hic fructus dũ viret, sed tamen ea aciditas suauitate non caret. Plurimum illis expurgatis vtor cum saccharo, atq; id maiori cum successu, quàm si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiam plerunque ægros Tamarindorum infusione purgare. Tamarindorum quatuor vnciæ aqua frigida aut stillatitio intybi liquore macerentur per tres horas, deinde facta

cta expreßione, eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atq; pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicæ sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorũ trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre poßint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex ijs recentibus cum saccharo conserua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillatitio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verùm cùm nimis dulcem & insipidum ferè inuenirem, eo vti desij. Tamarind. conserua. Aqua stillatitia Tamarind.

NVNC superest, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.

AVICENNA lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dũtaxat profert, aitq; recentiores Tamarindos præferri.

MESVE lib. de simpl med. cap. 8. facit eos Palmæ syluestris Indicæ fructum: sed eius error ex eo manifestus est, quod tota India Palmas non reperias: sed palmulæ adferuntur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur siccæ, similiter & in massam compactæ abiectis nucleis. Memini tamẽ vidisse quoddam Mesue lapsus.

Palma syluestris. *genus syluestre Palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore.*

SERAPIO *libr.simpl. cap.348. ex auctoritate Bonifaa, in Cæsarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Cæsarea Aman, quæ est Syriæ, prouenire certum est, cùm à Negociatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.*

Oxyphœnix. Lacunæ error. NONNVLLI *Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com.in Diosc. libr.1. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo: quemadmodũ nec quod eius arborem Palmæ syluestris genus facit folijs oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia vt antè dixi.*

Tamarind. temperamẽt. CETERVM *Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesue, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.*

EIS *semper vtor in febribus admodum biliosis, non caßia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.*

De Caßia solutiua CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM *videbatur de ea arbore hic disserere, quam vulgo Caßiam fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notißimum, nisi cõtrouersia esset de nomine malè illi indito*

dito à Gerardo Cremonensi *, *quem (vt supra diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq́ humanæ saluti necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.*

* Rhases ad Alm. lib. 3. de re med. cap. 51.

PORRO *vulgariter Arabibus dicitur* Hiarxamber, *vocabulo tetrasyllabo, tametsi Auicenna lib. 2. cap.* 197. Chiarsamdar *corrupto nomine vocet: in Malauar* Comdaca: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa*, Bauasimga: *in Decan & à Bramenis* Bauasimgua: *in GuZarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus* Gramalla: *arbor ipsa in Canara* Bahoo.

Hiarxamber. Comdaca. Bauasimga, Bauasimgua. Gramalla. Bahoo.

EST *autem hæc arbor Pyri magnitudine, folijs mali Persicæ, angustioribus tamen aliquantum & virentibus: floribus Genistæ perquam similibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt scripsit Lacuna) quæ per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, nunquam verò infra binos palmos.*

Cassiæ sol. historia.

NASCITVR *per vniuersas has prouincias, præstantißima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in* Cambaya. *Inuenitur & in* Cayro, *& in* Malaca *& in* Sian *totóque eo tractu.*

HANC *non nisi syluestribus per se satam vidi, in*

Cassia sponte nascitur.

America tamen (quam falso Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è syluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita vt nunc istic frequentissima sit. Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sine satione tanta copia nascitur, vt vnius Candil, hoc est quingentarum & viginti duarum librarum precium non excedat decem regales castellanos, qui constituunt aureum Indicum Pardaon nuncupatum.

Candil quid sit.

Pardaon.

AVICENNA *lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nõnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. Mesue de simpl. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musa exam. simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.*

Manardi lapsus.

SÆPIVS *sum miratus Manardum in lib. simp. Mesue scripsisse grana siue semina huius Cassiæ purgatoria facultate prædita esse, cùm tamen potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quàm solutiuam.*

Sepuluedæ error.

ILLVD *verò omni reprehẽsione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses, difficilesq; partus, remorantesq; secundas, decoctum corticũ harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ouo sorbili cum vnciјs quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentũ, Artemisiæ potius facultatem hos effectus præbuisse censebimus, quàm harũ siliqua-*

liquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secundas sæpius etiam sine medicamento reÿci, naturæ propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censetq; Bellunensis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Caßiam solutiuam intelligendam esse quotiescunque Caßiæ meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Caßiam ligneam intelligi.

RIDICVLVM verò est, quod de Lusitanis quibusdam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines continua alui solutione laborare, quòd boues, quarum carnibus vescerentur, Casiam solutiuam depascerent. Nã arbores altiores sunt quàm vt à bobus depasci poßint, neque tanta copia est arborum, vt numerum infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigenæ vescuntur) alere poßint. Deinde cùm duro cortice prædita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent) vaccas graminis pabulum, quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cùm ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.

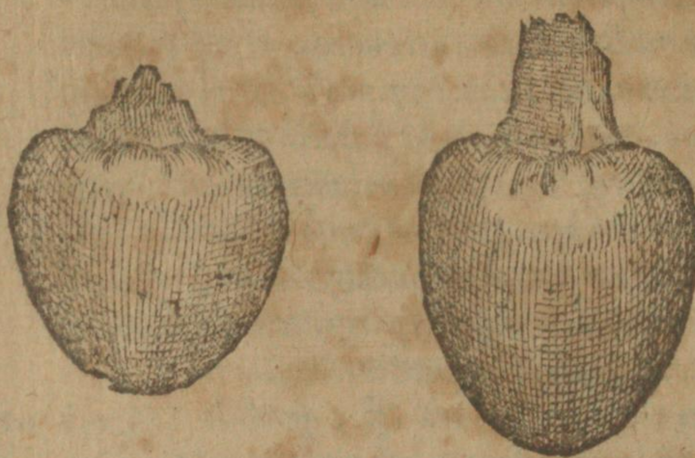
Stulta de Casia sol. persuasio.

De Anacardio CAP. XXX.

ANACARDIO nomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia sequuti, quibus Balador, Indis Bybo dicitur, Lusitanis Faua de Mala-

Anacardium veteribus ignotum. Balador. Bybo, Faua de malaqua.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

Malaqua, *quod viridis & in arbore pendens ſimilis ſit noſtrati maiori Fabæ, maior tamen.*

MAGNA *eius eſt in Cananor copia, tum in Calicut & reliquis Indiæ prouincijs mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.*

Serapionis lapſus. SERAPIO *libr. ſimp. cap. 356. Galenum citat tanquã huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè ſit incognitus) & deleteriam facultatẽ habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis ſero maceratum aſthmaticis datur, et aduerſus lumbricos: præterea ijs viridibus & ſale conditus vtimur in cibarijs, oliuarum conditarum modo. Fructu verò ſiccato, cauſtici vice vtuntur in ſtrumis: totaq; India huius cum calce miſti vſus eſt ad pannos obſignandos.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi oſsi ſimile, eiuſq; nucleum Amygdalæ effigie, ſine*

ſine nocumento eſſe affirmans: Et paulò poſt ſubijcit, id inter venena referri quæ deleteriæ ſint facultatis.

NVLLA *autem præditum eſſe venenoſa facultate, exemplis ſuprà demonſtrauimus: Cauſticam verò vim obtinere, in iam exſiccato fieri diximus.*

NONNVLLI *Anacardium calidum & ſiccum conſtituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamē mihi ſatisfacit, quandoquidem in virente clarum eſt deeſſe hunc excalfacientem & exſiccātem exceſſum: neque rationi conſentaneum videtur in eo caliditatis & ſiccitatis gradu conſtituere quo eſt Piper. Niſi forte, quod in Sicilia naſcitur, ſit ea facultate præditum.* Anacardij temperamentum.

CAIOVS,

per medium ſectus nucleo integro. integer.

* Adfertur interdū nucis genus Vlyſiponē è Braſilianorū regione, quod *Cajous* vocāt. Arbor eſt magna, folijs pyri: fructu oui anſerini forma & magnitudine qui ſucco plenus eſt veluti id Citriorum genus quod Limam vocant, quo quidem vtuntur Braſiliani, (Licet Thenetus cap. 61. Cajous.

Deſ-

Deſcriptionis Americæ contra aſſerat,)vt ab ijſdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubicante. Duplici verò hæc nux conſtat cortice, inter quos ſpongioſa quædã eſt materia olei aſperrimi & calidiſsimi plena: intus verò nucleum candidum continet eſui aptum & piſtacijs guſtus ſuauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum quam eximere oportet. Eo leuiter toſto veſcuntur incolæ, gratior enim eſt, & venerem ſtimulare fertur. Acri illo oleo nihil præſtantius eſſe ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ etiam aduerſus ſcabiem vtũtur. Sed illud mirum primarium fructum nulla ſemina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus conſeruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus eſſe autumant, ob ſimilitudinem acris illius humoris quem corticibus concluſum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per mediũ ſectam exprimi curauimus.

De Amomo CAP. XXXI.

MAGNA *inter recentiores dubitatio eſt, quid ſit* Amomum. *Amomum. Hinc ſit vt nonnulli eius loco Acorũ ex Galeni lib. ſimp. med. 6. præcepto ſubſtituãt, de quo haud ſecus atque de ipſo Amomo dubitatur.*

Roſa hiericuntina. EX *recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Roſam Hiericuntinam, legitimum Amomum eſſe contenderint, quorum opinionẽ doctè Matthiolus comment. in Dioſc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum eſſe aiunt, quos idẽ Matthiolus erroris conuincere nititur.*

EGO, *tametſi hîc non viderim eas ſtirpes quas Europa gignit, ſubijciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus ſum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hiſpano, ſed religione Iudæo, qui Hieroſolymis ſe habitare aiebat, quid eſſet*

Amo-

Amomum. *Respondit ille, lingua Arabica* Hamama *nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quã tamẽ apud Indos nõ vidisset. Euocatus postea à Ni Zamoxa (quẽ vulgo NiZamalucco nũcupant) Rege in Decã potentissimo, qui præter mediocrẽ doctrinã semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tũ Turcos, magnis stipendijs. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent, dixerunt illi istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis Alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissimè quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.*

Hamama. Pes columbinus.

Nizamoxa Rex.

NAM *omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum reddũtur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur, exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: sic & in morbis Elephantia dicitur illis* Daulalfil, *quod est, Pes Elephantis, Hydrophonia* marazalquelbe, *quod est Dolor canis. Hinc sciendum est Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quàm Pedem Columbinum* *.

Daulalfil. Marazalquelbe.

CVM *apud NiZamoxa essem, aliquot plãtas obseruaui, quibus Goæ caremus, veluti Eupatoriũ, Mexquetera, Mexir,* * *melyssophylon, buglossum, fumum terræ, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tanta est nostrorum Pharma*

Mexquetera, Mexir.

copola-

copolarum auaritia, vt potius mercibus conuehendis studeant, quàm officinæ suæ excolendæ. Hinc fit vt violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamen vsum non admitto nisi in ijs medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz aut Lusitania delatis.

Arboris flores, violarum loco.

* Vtinam noster hic Auctor Amomi descriptionē pleniorem dedisset quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis alrercationibus ansam præcidisset. Certè Pes eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli, Amomi legitimi loco vsurpare non verentur, cùm sit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem, eruditè detegit in commentarijs suis Matthiolus.

* Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexquir planè ignoro: nec quid hæc vocabula significarent, quisquam indicare potuit.

De Calamo aromatico CAP. XXXII.

Disputatio de Acoro & Calamo.

NON *minor est cōtrouersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus liberè dicam quod sentio.*

Calamus aromat.

CALAMVS *aromaticus quo officinæ in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo droguam vocant, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum duntaxat) idem est cum eo qui hîc in India magno est in vsu cum viris, tū mulie-*

mulieribus & iumētis. Vocatur is in Guzarate, Vaz: *in Decan,* Bache: *in Malabar,* Vazabu: *in Malayo,* Dirimguo: *in Persia,* Heger: *in Cuncam, quæ est regio maritima,* Vaticam: *Arabibus* Cassab & Aldirira. *Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat* Assabeldiriri, *sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212.* Cassab & Aldirira *appellant. Idem autem sonat Cassab quod Calamus & Aldirira ex aromatibus: Nam* Dirire *idem quod nobis aroma est: Quoniam verò Malayo incolæ eius vsum ab Arabibus, qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine* Dirimguo *vocarunt.* Vaz, Bache, Vazabu, Dirimguo, Heger, Vaticam. Cassab, Aldirira, Assabel-diriri. Dirire.

SERITVR *per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguate. Hîc etiam Goæ (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit sed perpaucus.*

CETERVM *non est odoratus nisi è terra auulsus: quantoq; virentior est, tantò mihi validioris tetriorisq; odoris videtur, tametsi aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, nō sufficit. Qui ex Balaguate adfertur, ad Occidentem mittitur.*

FAMILIARIS *eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorum doloribus. Sed maximè expetitur hyeme à mulomedicis: contusum enim, additis allijs, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocántque id medicamentum* Arata. Calami vires. Cuminum rusticum. Arata.

Calamus vnguentarius.
Calamus Arabicus.
Calamus Alexandrinus.

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus libr. 1. simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.

EGO, vt veritatẽ elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis et Arabibus qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eoq; vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probeq; sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non fallũtur tamen qui Arabicum vocant, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neq; qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.

QVOD autem Menardus libr. 8. ep. 1. dicit in Pannonia se vidisse adeò recentem, vt non longè petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum forte in sporta aut olla vidit, vt plerunq; satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.

Calamus nõ nisi in India.

IS verò quo vtimur, radix non est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdũ radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem * esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causa, qua contendunt hunc Calamum Acorũ esse. Neq; quod in Calamo est spongiosum & flauescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telis, vt falso putarunt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, lib.

lib. simp. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

CETERVM quod Calamus Acorum non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicēna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galanga scribunt. Præterea qui Calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò nō nisi in Europa nasci tradunt. Itaq; nobis ignotum est Acorū, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicenus & alij animaduerterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis contentio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quod apud Turcos nasceretur. Acorū duntaxat in Europa.

PRÆTEREA Calamus calidus & siccus est in secundo ordine: Acorum verò in tertio: Galanga autē vtroq; calidior, vt suo loco dicemus. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.

SOLEO tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeo excalfaciat & exsiccet veluti Acorum. Acori succedaneum.

* Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus sit à veteribus descriptus. Noster verò

nihil nisi radix est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cum omnes notæ Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimum esse volunt. Adfertur ad nos ex Tartaria & Lituania, necnon & in Polonia nascitur, quibus Pruskuuorzecz nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli vtuntur, aliumque Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlysipone aduehi Calami genus vsuali nostro similimum, sed tetri odoris & saporis horridi, quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamẽ hanc ob causam in vsu apud nos esse desijt; licet omnes aromatarij multò efficacius, eo quo nunc vtimur, fuisse affirment.

De Nardo CAP. XXXIII.

ILLVD *affirmare possum, multò plura aromata, maioriq́ue quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, viliorique emi, quàm antiquitus fiebat: quod nũc Lusitanorum nauigationibus Indiæ nobis apertæ sint, ipsæq́ue regiones quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.*

Nardus. IN *eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mãgonio ad nos importatur, licet interdũ aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolentiam illam amittat, qua initio prædita erat.*

VOCATVR *autem Nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est)* Cahzçara: *Auicennæ, lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tempestatis Arabibus* çembul, *quod est Spica, &* çembul indi, *id est, Spica Indica: eadem ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi* çembul rumim *appellant. Quod autẽ corruptè Matthæus Syluaticus cap. 640.*

Cahzçara.

çembul.

Simi-

Simibel & Sumbel *protulerit, mirum non eſt, cum is linguam Arabicam ignorarit: niſi malimus tempore paulatim corrupta fuiſſe vocabula.* Sumbel.

CETERVM *naſcitur Nardus in Mandou & Chitor prouincijs, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ* Ganga *appellant, & ſacroſanctum exiſtimant, ita vt morituri regni Bengala incolæ hoc flumine mergi ſe iubeant, ſed pedibus duntaxat. Sunt in eo flumine certa idolorum delubra, ad quorum cultũ cateruatim confluunt Mercatores è GuZarate & regno Decan, magnaq́; donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes ſanctificati, vt aiunt, ſed potius à cacodæmone obſeßi.* Ganges fl.

PORRO *non ſunt diuerſa Nardi genera: ſed vnicum dũtaxat mihi notum eſt genus, id ſcilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidem in monte quodam qui altera parte Orientem ſpectat, altera Occidentem, ad quem ſcilicet occidentẽ ſita eſt Syria multis regionibus ab India diſcreta. Sed tamen multis alijs eius regionis locis ſata prouenit, nõ facilè enim ſponte naſcitur. Neq; vna præſtantior eſt altera, Spicámue habet alia altera multò longiorem.* Nardi vnicũ genus. Nardus ſponte non prouenit.

CERTE *radix eſt ſpargens ſupra ſolum breuem virgulam ſeu caulem circiter tres palmos longum cũ longißimus, atq; alias inſuper virgulas multò breuiores: in ſumma radice ſpicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambaiete, Aſurate & Gogua, alijsq́; portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Perſæ petunt: potißimam tamen partem ab indigenis abſumi ferunt.* Nardi deſcriptio.

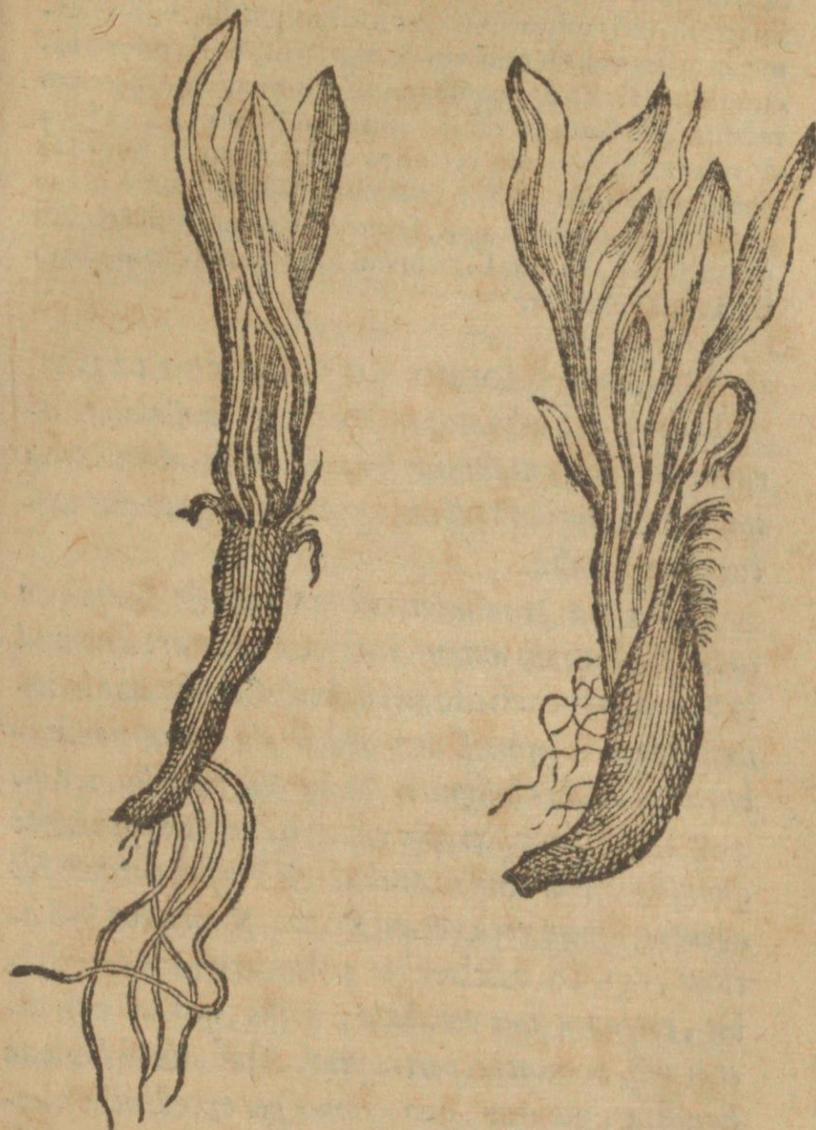
Nardus sordida. INVENITVR *interdum sordida & pulueru-lenta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab ijs quos dixi mercatoribus, & eo puluere ma nus eluere intelligo.*

HAC *vnica Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cũ Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nã quod ex ingenti precio quo antiquitus teste Plinio libr. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respõdisse arbitror, cùm dixi Indias nunc magis apertas & cognitas esse, quàm tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.*

Lacunæ oscitantia. CETERVM *fabulosum omnino iudico quod Andreas Lacuna suis in Dioscoridẽ lib. 1. cap. 6. cõmentarijs scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniam ex ea fiat veneni quoddã genus mortiferũ, quod non modò haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idq; toxicum* Pisum. Pi-*sum vocari. Nam cùm multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiã Regibus & Principibus familiaris fuerim: nũquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.*

Satiech. Satiach. ID *genus quod Sepulueda* Satiech *&* Satiach *appellat, id esse puto quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & Emporio ad fl. Gangis ostia.*

HIRCVLVS VETERVM.

*Cum ſuperiore Aprili Antuerpię eſſem, inter aliquot Nardi Celticæ faſciculos plantulas quaſdam inueni quæ ad amuſsim quadrabant cum Dioſcoridis Hirculo, quem libr. primo de re medica cap. 7. deſcribit, eoq́ue Nardum Hirculus.

Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticæ similis, candidior tamen & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus breuioribusq; folijs, villosa admodum secundum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia premansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticę folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporeque iucunda. Cùm igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui quin Hirculi meminissem, eiusque hic iconem subijcerem, quam nemo hactenus exhibuit.

De Iunco odorato CAP. XXXIIII.

IVNCVS *odoratus in Maꝫcate & Calaiate Arabiæ prouincijs maxima frequentia & abundantia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.*

HVIVS *graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem* Sachbar *vocatur: à nonnullis verò* haxis cachule, *id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametsi non negem alijs etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum* adhar, *Serapio cap. 19.* adher *appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hîc agentes: florem verò vocant* Foca. *Nam quod Syluaticus, cap. 12.* adcher *&* adhecarum *vocari scribit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui ad iam dictas vsq; prouincias pertingunt,* Alaf, *quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Maꝫcatensis appellatur. Sunt qui Paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastū Camelorum vocent, nec immerito: sed tamen Cameli nō sunt*

Sachbar.

Haxis cachule.

Adhar.

Foca.

Alaf.

Herba Mezcatensis.

Palea de Mecha.

Pastus Camelorum.

sunt istic adeo frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere poßint. Sed sunt ibidem multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues quæ nihil aliud pascuntur quàm hanc herbam siue gramen.

DEFERTVR *quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamen cum copia per fasciculos colligatũ in nauibus adsumunt equarij mercatores, vt equis substernant, ne stercoris & vrinæ pedore offendantur. Nam simulatq; maduerit recentẽ substernũt & madidum in mare abijciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum aduehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu *, vili emisse multos Iunci fasciculos quos in Lusitaniam cum alijs aromatibus mitterem: nullum tamen florem videre cõtigit. Sed nec aliquo in precio ab incolis habetur, cùm gens sit rudis & syluestris.* Insula Diu.

NVLLVS *est huius vsus apud istius regionis incolas: sed nos duntaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.*

NVNC *ad Auctorum qui eius meminerunt descriptiones veniamus.*

DIOSCORIDES *libr. 1. cap. 16. laudatißimum ex Nabathæa, proximum Arabicum, quem aliqui Babylonium vocant, peßimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendũ eum qui manibus confricando rosæ odorem emittit.*

SCIO *in ijs quas supra enumeraui prouincijs quæ Arabiæ nomine comprehenduntur prouenire. An verò*

Nabathæa.

in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Iſmaëlis nepote denominata, prouincia eſt Arabiæ Iudææ contermina) diligẽter percontatus ſum à medicis qui in Hieruſalem, Galilæa, alijsq́ vicinis prouincijs verſati erant: Sed illi reſponderunt, eum quo iſtic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo naſceretur, an autem ex Mazcate adferretur: ignorare ſe dixerunt, quoniam medicamenta interdum ignota manerent ob indigenarum negligentiam. Quæ cùm audirem, inquirere non volui num Babylone naſceretur, tametſi fieri poſſe putem, vt gignatur.

Cvm *verò Dioſcorides Africanum improbet, non oportet nos admodum ſolicitos eſſe in eo inueſtigando, præſertim cùm non adſcripſerit qua Africæ regione proueniat. De floribus autem, cùm meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnoſco, qui non iubeamus eum aduehi. Noſtra etenim culpa factum eſt vt eius vſus deſierit.*

Iunci flos.

In *medicamentis odoratis, Dioſcoridem incertis comparationibus plerunque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem ſpirat odorem, ſed Roſæ haudquaquam.*

Iuncus rotundus.

Ivncvs *odoratus, & Cornelio Celſo Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi ſiue Iunci triangularis: ſed minimè in eam altitudinem excreſcit qua Iuncus eſt.*

Avicenna *libr. 2. cap. 598. duo eius genera conſtituit. Alterum enim Arabicum vocat, qui eſt odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damaſcum intelligit. Sed quod Dioſco-*

uidis teſtimonio, Iuncum fructum proferre nigrũ probet, manifeſtus error eſt, cùm Dioſcorides nuſquam fructus meminerit. Auicennæ lapſus.

SERAPIO *libr. ſimpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifaa ſcribit Iuncum habere radicem* Chulem *ſimilem, latiorem tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat ſimilem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: ſimulq; & in vno ceſpite multas plantas naſci. Huius radix adeo ſimilis eſt* Chulem *, *vt ſub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.* Iunci hiſtoria.

MATTHÆVS *Syluaticus cap. 12. decem annis conſeruari aſſerit. Credo in ſiccis & mediterraneis regionibus multo tempore conſeruari poſſe, cùm humiditate non abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in ſua odoris fragrantia conſeruari poteſt.*

QVOD *ad Braſauolum & Monachos in Meſuen commentatores attinet, doctè illorum argumenta refellit Matthiolus, Com. in Dioſc. libr. 1. cap. 16. quare ſuperuacaneum eſſe iudico quidquam ijs addere. Satis tamen Monachorum in Meſ. diſt. 1. cap. 47. oſcitantiam mirari non poſſum, qui Galangam Iunci odorati radicem eſſe contendunt, cum Galanga in China naſcatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abeſt, & plurimum ab Iunco odorato differat tum folijs, tum radice: nec niſi ſata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò ſponte naſcatur, nec ſeratur.* Monachorũ oſcitantia.

*Diu

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi(quem incolæ Diul appellant) sita est, eamque Patalen Plinio dici puto. Continet verò ea vrbem mercurialem potentemque admodum, & celeberrimum quendam portum, quo confluunt negociatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgo vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Chulem. * Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hactenus scire non potui, tametsi diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci πόαν vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pādectario cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo CAP. XXXV.

MAGNOPERE *commendatus à veteribus fuit Costus; at nec nunc sua laude caret. Sed cum Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera constituerint, factum est vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropolijs ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum duntaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primum proferam, deinde delineationē, postremo vsum medicum indicabo.*

Costus, Cost, Vplot, Pucho. EST *ergo Costus dictus Arabibus* Cost: *in Guzarate,* Vplot: *in Malaca, vbi eius plurimus est vsus,* Pucho, *& inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap.* 318. Chost *appellat, corruptum est exemplar, legendumque,* Cast: *& quotquot conueni Arabes, eum nunc* Cast, *nunc* Cost, *nunc*

Cast. Costi. Costi *vocant.*

NAS-

NASCITVR circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cambaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chrysocolla (quæ vulgo Borrax, Arabibus Tincar dicitur) alijsq; mercibus onusti aduehuntur, in vrbem primariam Regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam vrbem. vnde postea per maiorem Asiæ, nonnullam Africæ partem, & vniuersam Europam deuehitur.

DESCRIBITVR autem Costus*, ab ijs qui viderunt, Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri* magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus est, cortice cinereo: inuenitur tamẽ etiam colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia præditus, vt plerisq; nares feriat & capitis dolorem excitet: gustu minimè amaro, nec etiam dulci, tametsi iam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, vt reliqua aromata. Costi historia.

HOC vtuntur in multis medicamẽtis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quo Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quo huius emendi cum alijs mercibus gratia Arabes & Turci cõueniunt. Nec mirum est si eius loco, alio medicamento officinæ vtãtur in regionibus procul à Lusitania dissitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera constituunt*: videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate: Indicum leuem, amarum, & nigrum: & Syriacum, grauem, colore buxeo. Costi tria genera apud Veteres.

Per-

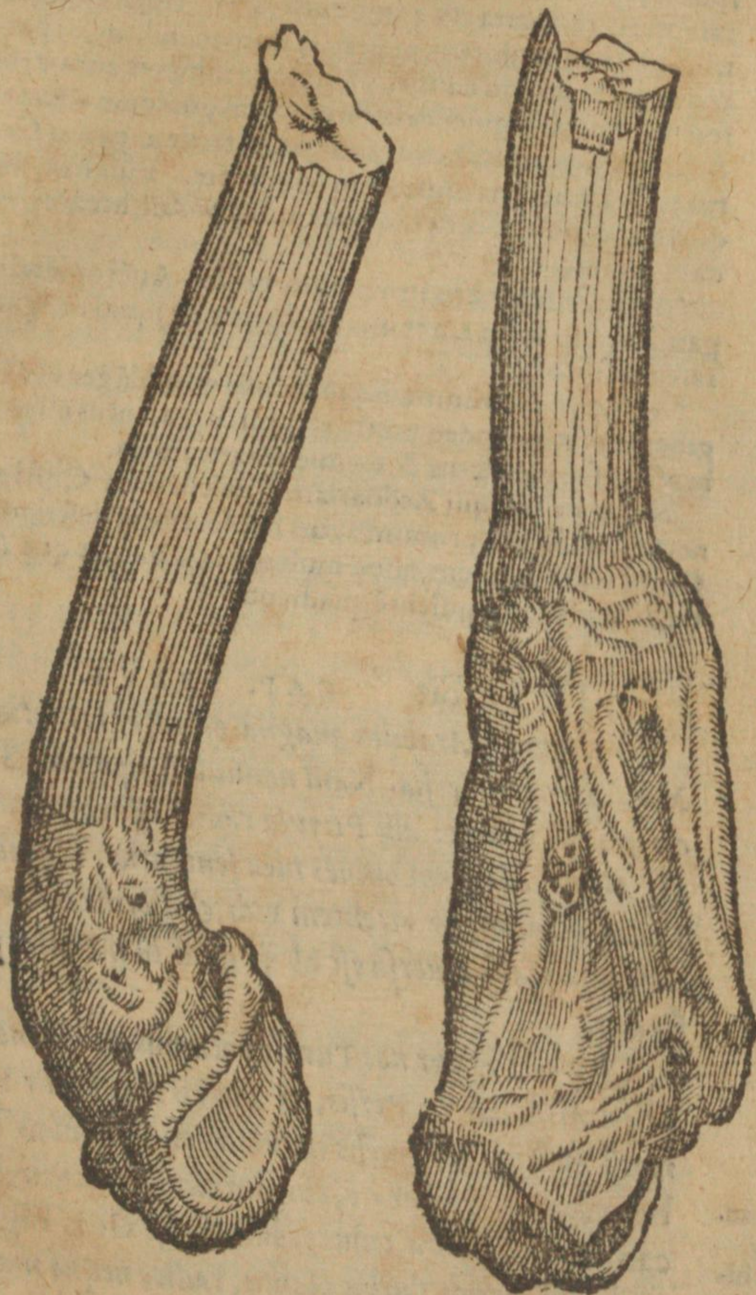
Perquisiui à negociatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximã partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarũt nasci. Idem percontatus sum à NiZamaluci medicis; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negociatores puto, qui ex varijs regionibus oriundi erant.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

QVOD *Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce: factũ esse puto, quòd hoc medicamentũ cùm recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiusq; persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitq; nigricans.*

* Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum Costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione satis manifestum est illorum Costum radicem fuisse, cùm ait: Sunt qui, admistis Helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Verisimile enim non est truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contectum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à Græcorum veterum Costo diuersam esse plantam.

COSTVS INDICVS.

COSTI genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum cortice cinereo, intus indicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodum radix, violaceum siue irinum spirans odorem, præsertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerunque inhærere adhuc cõspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens & fungosam medullam continens, vt facile appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hîc adijciendam curaui.

* Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbro enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

* Venetijs interdum adfertur Costi quoddã genus Gingiberis radicibus adeo simile, vt nihil supra, intus etiam fibrosum, sed pallescens & eximiè amaritudinis.

NON desunt qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primum apud Dioscoridem descriptum Costũ esse autument, quod multas notas habeat quę Arabico illius Costo pulchrè quadrent.

De Turbit CAP. XXXVI.

DE Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicẽ esse contendũt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab ijs quas in medium proferunt.

Turbit. QVOD *igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tametsi Andreas Bellunẽsis in suis emendationibus* Terbet *vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur,* Barcaman: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa,* Tiguar.

Barcaman. Tiguar. Turbit historia. EST *autem Turbit planta, radice neque magna,*

neque

neq; longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti craßitie; interdum craßiore, duos palmos longo, interdum verò multò longiore. Folia Altheæ profert; flores etiam similes, è candido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò duntaxat vtilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt vtilis esse poßit. Nonnunquam radix cauli adhæret, sed inutilis cum caulis duntaxat in medicum vsum recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.

PROVENIT in maritimis, verùm non adeo mari vicina, vt vnda allui poßit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim, * locisq; vicinis. Inuenitur & in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitũ est, eò ex Guzarate deportari (vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorem, et Lusitaniam exportatur) quoniam si quod in Bisnager nasceretur, viribus adeo infirmis esset, vt à medicis recipiendum non censeant. Turbit natales.

FIERI potest, vt alijs etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed sponte prouenit) sed id incertum est ob indigenarum negligentiam.

CETERVM non omne Turbit gummosum est natura. Sed quoniam viderunt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantam, an- Turbit quà ratione gummosum fiat.

te quàm eã colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules reperientes eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratia profectus est, & hanc eliciendi succi rationem obseruauit. Nam cùm iußisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummosas inuenit, aut nonnullas tantum pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad præstantiam agere; sed id plerunque præstantius censendũ esse cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta reconditum sit. Non negauerim, quin etiam Turbit gummosum sine contorsione reperiatur: sed vt facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

Turbit delectus. ALTERA probationis nota est, vt sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in vmbra verò siccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quàm album in sole siccatum.

Turbit facultates. EST verò Turbit Indicis medicis medicamentum pituitam deijciens, cui interdum si absit febris, Gingiber adijcere (vt etiam alijs purgantibus medicamentis) solent: alioqui plerunq; sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas vocant manus, vna tanga*, Pendunt autem singulæ manus viginti septem libras. Sed postea intellexi eum, à quo emissem, duplo minoris emisse.

Tanga. Manus.

CE-

CETERVM longè nobis aliud Turbit * describunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidem Mesue lib. 2. de simp. med. cap. 2. ait radicem esse herbæ folia Ferulæ minora ferentis & ex earum plantarum genere quæ lacteo succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesticum, syluestre: magnũ, paruum: album, nigrum, & flauum: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu obseruanda: vt sit cãdidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recẽs: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius videtur, quàm legitimum vidisse. Nã neq; forma conuenit, nec è lacte madentium plantarũ est numero, nec eius domesticum genus inuenitur: cum vniuersum sponte in incultis proueniat. Alterum genus interdum altero esse maius verum est. Color autẽ aut albus, aut flauus, aut niger naturalis eius plantæ non est: sed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probè præparatum, suóue tempore collectum non est, albũ esse non potest. Nascitur verò potius locis humentibus quàm siccis. Neq; albedo & gũmositas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neq; arundinaceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi videtur probandum, quàm improbandũ, quippe quod plus substantiæ contineat, modò cariosum non sit.

Turbit Arabum.

Turbit Arabum delectus.

Turbit è Lactariarum numero nõ est.

SERAPIO lib. simp. cap. 330. Tripolij Dioscoridis historiã ad suum Turbit transtulit. Sed si cum legiti-

Tripolium non esse Turbit.

legitimi quam exhibemus Turbit deſcriptione confe- ratur: manifeſtè eius error deprehendetur. Nam neq; folia Iſatidis habet, neque eius caules in ſummo diui- duntur, ſed in mucronem deſinunt largo foliorum pro- uentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neq; eius radix odorata eſt, aut venena arcere adhuc depre henſa eſt.

Alypum non eſt Turbit.

DENIQVE *non eſt Alypum Dioſcoridis, vt re- centiorum quidam exiſtimant, cum eius hiſtoria Aly- pi deſcriptioni planè repugnet, & facultates ſint di- uerſæ: Turbit enim pituitam duntaxat purgat, Alypũ atram bilem deijcit. Neq;, vt iam diximus, cuiquam è lactarijs comparari poteſt, quæ non ſine noxa in cor- pus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullam acri- moniam habeat, & ſine moleſtia pituitam deijciat.*

Arabes erro- ris auctores.

PORRO *huic errori anſam præbuiſſe puto Ara- bes, qui conſpicientes apud ſuos in vſu eſſe Turbit ab India petitum, id ad Græcorum aliquam deſcriptionẽ ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuiſſe cognitum exiſtimantes. Sed ſatius multo fue- rat, ea ratione omnia non confundere, & ſimplicem aliquam eorum medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, deſcriptionem contexere.*

* Baçaim vrbs eſt vaſta, multas alias vrbes & pagos ſub ſuo dominio habens: quinquaginta leucis ab inſula Diu abeſt, & Regi Luſitaniæ paret.

Tanga.

* Monetæ genus Indicum Tanga eſt, quod ſexaginta Luſitanicis regalibus æſtimatur, hoc eſt duobus ferè Ca- ſtellanis regalibus aut ſeptem aſsibus Gallicis. Regale e- nim Caſtellanum triginta & ſex Luſitanica conficit.

* Turbit à noſtro Auctore deſcriptum longè aliud eſt ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura vo let,

let, consulat doctißimos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioscoridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abundè nascitur, eius radice pleræq; Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non desunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem concisam pro legitimo Turpeto ostendant, atq; in sua medicamenta recipiant, vt his manifestum esse potest qui scammoneæ radices siccas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rhabarbaro CAP. XXXVII.

NON est operæprecium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notißimum sit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiam, Persiam & Europam importatur, esse in Chinarum regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur, inde in Alexandriam, & tandē Venetias, vnde reliqua Europæ regna petūt. Nos præter id quod nauigijs ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehunt, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex China nauigijs infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata quæ per mare inuehuntur vnius mensis spacio, quàm quæ terrestri itinere importantur vnius anni tempore. Præterea India, præsertim in maritimis, maximè humida est, & huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem absumatur planè inutile est, & abijciendum: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mensibus hybernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, Septēber.

Rhabarbarū omne in Chinarum prouincia nasci.

Interea aliud recentius ex Ormuz importatur quo vtuntur, idq́ quod in maritimis hybernauit, in mare abijciunt.

Rhabarbarũ Samarcandatinum.

REFERVNT *genus quoddã nasci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile.*

NVLLVM *autem est Rha barbaricum, aut Indicum; sed solummodo Chinense, quod* Rauam Chini *Persæ appellant, Mauritani tamen plerique solummodo* Rauam.

Rauã Chini. Rauam.

ALIQVANDO *in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, et eius decocto aut stillatitia aqua sese purgare, eamq́ esse causam, cur interdũ tam facilè teredinem sentiat & corrumpatur. Sed cùm neminẽ audiuerim qui hæc ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non ausim.*

De Radice Chinæ CAP. XXXVIII.

Radix Chinæ.

NASCITVR *hæc radix in Chinarum vastissima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan sæuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicum vocant, nostri scabiem Hispanicam, Persæ* Badæ Frangi, *quod morbum Gallicum sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsum radicis cuiusdã, quæ apud eos nascitur, vt huic malo succurreretur. Quemadmodũ in nouo orbe Guaiaci vsum ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominum memoria infestata fuit. Ibi contractũ morbum in Europam adferẽtes Hispani anno Redemptionis*

Bade frangi.

nis humanæ 1493. reliquis nationibus cõmunicarunt. Nobis verò primùm innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintũ supra millesimum, adferentibus eam huc Chinensibus quibusdam ea lue infectis, qua se, interea dum hîc negociarentur, curarent.

Lues venerea primum in Europa 1493. anno.

CETERVM *anno ante quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum nõnullas facultates mecũ adferens, atq; inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multũ sublatum esset dum in Liburnicam inferretur, et efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniã magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignũ, quòd multi malè perirent inunctionibus: & forte tum temporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cùm nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctũ fuerat, libra quinq; Lusitanicis aureis vænijt.*

FACTVM *est vt eo tempore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de Sonsa meo mœcenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantum abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt helluones. Cũ inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti,*

Qua ratione primum Radix Chinæ Lusitanis innotuerit.

quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otiosam vitam natura sint magni epulones. Sub id tēpus appellunt Malacam Chinenses liburnicæ, paulalum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitũ fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pēdens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus eam magna copia Chinensibus Liburnicis, minui cœpit precium, ita vt nunc ganta ematur duntaxat regali castellano.

Ganta.

A B *eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atq; ex India relegari, tanquam Hispanus quidam qui indigenas fame enecare vellet.*

C E T E R V M, *vt ad institutum reuertamur, non sine causa, tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obseruatis, quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, ætate, & temperamento ægri, mirabiles eius sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus qui eam acriter sed immerito damnent.*

Radicis Chinæ mirabiles effectus.

Præparationis modus.

I N *magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in sex aquæ sextarijs * coquitur, ad dimidij vsque humoris consumptionem. Seruatur id decoctum vsui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nōnunquam*

lineos

lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaq; mundamus.

SOLENT Chinenses maiori quantitate in sua regione assumere, cùm frigida admodum sit. Quos cũ imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum semisse, in præcedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in grauia inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cùm calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo: in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq; fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaq; meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt.

Chinarum regio frigida.

ANTE omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neq; teredinem, neq; cariem senserit, & quæ candida sit: melior enim talis est, quàm rubescens Huius vnciam in sex aquæ sextarijs decoquimus ad medias aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, subinde ea medicamenta inijcientes, quæ huius radicis facultates corrigãt. Exempli gratia. Si dolor capitis aut neruorum adsit, rorem marinũ, aut rosas inijcio: Si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intybum: si vlcus vesicæ aut renũ infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdũ radici admisceo æquale pondus hordei.

Radicis Chinæ delectus.

Eius vtendæ ratio.

SOLENT autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerunq; materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnunquam syrupos Chinæ decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimumquintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigesimum diē, quod ex manna constet, aut caßia solutiua, aut Rhabarbaro decocto radicis macerato, aut hordei, prunorúmue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si aluus singulis diebus libera non erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, & caßia solutiua paratos iniÿcimus, habita neceßitatis ratione.

QVOD si nimium incalescat æger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ, si adsit, aut buglosi, iniÿcimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationemq; in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diē dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctū sumpsissent, postrema tātum dieta curati sunt. Alios item, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cum frigidior sit regio.

IN

IN *singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vn cias triginta, vncijs totidem dierum numero, quibus cura perficitur, respondentibus. Raro calidum decoctũ exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tũc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Hæc autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim modicè sumptũ noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæq; deiectionem tollendam, decoctum sumatur: tum enim radicis decocto dilutum ægris propinatur, appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chinenses.*

Medicamenti dosis.

Victus ratio.

EFFICACIOR *est hæc radix in inueteratis morbis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis.*

Radix China præstantior in inueterato quàm recenti morbo.

SVNT *& aliæ hac radice vtendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdem radicis tritæ drachmam cum semisse inijcerẽt, quotiescunque mane & vesperi sumerent.*

SVNT *qui mane laminam conseruæ ex huius radicis puluere & melle paratæ (aut sacharo, si magnus adsit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.*

Conserua è radice Chinæ.

VA-

VARIANDA *sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.*

HAC *radice adhuc tenera, Chinenses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.*

Aqua stillatitia è radice Chinæ.

HVIVS *radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nancisci posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinarum regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.*

Radicis Chinæ facultates.

VTILE *est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum contagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorũ dolores, sciaticam, podagram, tumores scirrhodes & œdematodes, tum etiam strumas exstirpat. Succurrit ventriculi debilitationi, inueterato capitis dolori, calculo & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cùm nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.*

Lampatam. Radicis Chinæ descriptio.

CETERVM *indigenæ hanc plantam* Lampatam *vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali assyrij iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdum crassa, nonnunquam tenui, quæ recens eruta, admodum tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam duntaxat plantam hîc in Goa vidi, eamq; perpusillam, quæ siccitate perijt, ante quàm excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serẽdam esse perhibent, quoniam suo complexu hederæ modo eas scandit.*

INTELLIGO *eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conspectu vehementer ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, vt per curæ tempus nullæ ad ægros mulieres admittantur* *.

Mulieres ad ægros nō admittendæ.

SED *quoniam in Chinensium mentionē his commentarijs plerumq; incidimus, præsertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hic proferam.*

SVNT *ergo Chinenses Asiatici Schitæ, qui licet gens Barbara esse æstimentur, in negotiatione tamen & manuarijs operibus censentur admodum industrij. Sed neque in literarum cognitione cuiquam regioni cedere æstimantur. Habent enim leges scriptas Iuri Imperatorio similimas, vt ex libro quem eorum legibus inscriptum apud Indos asseruari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exempli gratia proferā, quæ est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiserit, post mariti mortē, matrimonio sibi iungere.*

Chinenses Schitæ sunt.

INTELLIGO *etiam apud eos Doctrinæ gradus et præmia esse: Eruditis etiam viris, Regis totiusq; regni moderationē committi. Sed & in eorum picturis, viros è suggestu legentes, & auditores circum adstantes conspicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetustam apud illos esse, vt omnem hominū memoriam superet, & semper vsurpatam apud eos censeant.*

Doctrinæ gradus apud Chinenses.

Typographica apud Chinenses vetustissima.

* Hoc loco etiam noster Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vnciam in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas

nadas in ſex Sextarios verti.

çarça parilla. * Nunc per vniuerſam Europam radicis cuiuſdam vſus inualuit, quam Hiſpanico nomine (illi enim eius vſum primi ex Peru in Europam inuexerunt) çarça parilla vocant, quaſi dicas Rubum viticulā. Cuius ſanè magni ſunt effectus, & Radici Chinæ ſuam laudem adimit, quæ non niſi carioſa & longa vectura emarcida ad nos peruenire ſolet. Qui de çarça parilla plura requiret, Doctiſsimi Matthioli Epiſtolas, & eius in Dioſc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius hiſtoriam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aſpera (quam çarçam ſiue Zarſam parillam nonnulli arbitrati ſunt) plurimum differre oſtendemus.

De Croco Indico CAP. XXXIX.

Alad. Manjale, Cūhet, Darzad, Habet. APPELLATVR *hæc radix in Canara* Alad: *ſic etiam in Malauar, ſed propriè* manjale: *in Malayo*, cunhet: *à Perſis*, darzad, *quod lignum luteum ſonat: ab Arabibus* habet.

NASCITVR *plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hic Goæ, ſed exigua quantitate.*

MAGNA *eius copia ad Arabes & Perſas defertur, qui omnes apud ſe non naſci, ſed ex India adferri fatentur.*

Chaledſium, Chaliduniū. HVIVS *mentionem facere videtur Auicenna libr. 2. ducenteſimo capite* * *&* Chaledſium *ſiue* Chalidunium *appellare. Sed cùm dubitanter hæc ſcribat, aliorumq́ auctoritates citet tanquam de re nō multū ſibi perſpecta, nihil affirmare poſſum. Fieri autem poteſt vt corruptum ſit vocabulum, vocatáq́ ſit*

Aled. *hæc radix initiò Arabibus* aled, *quemadmodū & Indis, poſtea verò corruptè* Chaledſium. *Vt autem hoc* *faci-*

facilius credam, me impulit, quod eum, caput de curcuma siue curcumani lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile est) scripsisse videã. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere capita. Neque eorum auctoritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribatq; oculis perutile esse, quæ notæ etiam Chelidonio conueniunt. Nam tametsi vulgo hac radice vtantur ad tingendos condiendosq; cibos, cum hîc, tum apud Arabes et Persas, ob eam nimirum causam, quod viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autẽ in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram, si cum mali aureæ succo, & Cocci, siue nucis Indicæ oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna vtroq; illo capite chaledfium & curcuma vtilia esse scribit.

Curcuma. Chelidoniũ. Croci indici vsus.

EST autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi persimilis, folijs compactis, cauleq; foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non adeo vt Gingiber: putoq; sine noxa posse sumi.

Croci indici historia.

*In nostris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchumma ma agit cum hac interpretatione. Et est fex olei de Croco. Ceterũ de Officinarum Curcuma quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recẽtiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De

De Galanga CAP. XL.

Est *Galanga medicamentũ vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus Græcis ignotum, & Arabibus non satis perspectum.*

Caluegiam. DICITVR *autem* Caluegiam *Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. simp. cap.* 332. *corruptè legit* Culungem, *aut* Galungem *scribãt, fides eis adhibenda non est, quoniam omnes Arabes* Caluegiam *nuncupant.*

Culungem. Galungem.

Galanga duplex. Minor galanga. Lauandon. Maior galanga. Lancuaz.

EST *verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniam defertur: eam incolæ* Lauandon *appellãt. Altera maior, quæ crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nascitur hæc in Iaua, & incolis* Lancuaz *dicitur. Nos tamen hic in India vtramq;* Lancuaz *appellamus.*

PORRO *minor duorum palmorum altitudine fruticat, folijs Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binûm ferè cubitorum altitudine attollitur, folijs in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa, arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice duntaxat vt Gingiber, non semine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine sata, hic prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetarijs & huius gentis vsui medico sufficit.*

Galangæ historia.

Galanga recens in acetarijs.

AVICENNA *& Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cum eius, vt diximus, duo sint genera, & prior Chinensis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq; factum*

ctum puto vt Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calungiam, *alterum verò lib. 2. cap. 196. sub* Caserhendar *nomine. Sed sub quo nomine Chinensis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusque non nisi summa cum dubitatione meminerunt.*

INTER *recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, et Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa, exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Manardus libr. 6. ep. 3. & Matthiolus, Com. in Dios. lib. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostēdi* *. *Calamum tamen odoratum, vt eodem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.*

CETERUM *omnino explodenda est Monachorum dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galāgam Schœnanthi radicem esse volunt. Nam inutilis est Schœnanthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouincijs ab Arabia procul dißitis prouenit.* Monachorum inscitia.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haudquaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere CAP. XLI.

GINGIBER *appellatur Arabibus, Persis, &* Gengibil. *Turcis* Gengibil, *non* Lengibel: *(vt corruptè legūt*

Serapionis libr. simp. cap. 336. exemplaria) in Guzarate, Decam, Bengala cùm adhuc recens & viride est adrac, *siccatum verò,* Sucte: *in Malauar, tam viride quàm siccum* imgi: *in Malayo,* aliaa.

Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.

Gingiberis historia.

Est *autem Gingiber similibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (non Arundini) folijs, magis tamen nigricantibus: caule cum folijs duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, vt voluit Ant. Musa exam. simpl. At nec admodum acris est præsertim eius quod in Baçaim natum est, ob nimiam quæ dominatur humiditatem.*

Gingiberis radix recens in acetarijs.

Hæc *radix minutim concisa & alijs herbis admixta in acetarijs editur cum aceto, oleo & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.*

Gingiberis delectus.

Nascitvr *Gingiber in omnibus Indiæ prouincijs nobis cognitis, semine aut radice satum. Nam quod sponte nascitur, exigui est momenti. Optimum & frequentissimũ est Malauaricum, Arabibus et Persis maximè expetitum. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim, totaq́; ea ora maritima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, neq; inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis D. Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ sunt confermina. Inde sumpserunt occasionem nonnulli vt scriberent apud Troglodytas nasci.*

Troglodytæ.

Gingiberis messis.

Colligitvr *& eruitur Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate natu-*

naturali conseruetur. Nam non probè obductum teredini obnoxium est.

GALENVS lib. 6. simpl. è Barbaria conuehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at si eam Africæ partem quæ nunc Barbaria dicitur, malè.

DIOSCORIDES libr. 2. cap. 151. autem in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeo exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis edulijs admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas esse, fallitur: nam multò maiores sunt Cypero. Aluum leniter emolliunt concoctionem iuuantes. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniã facta proba concoctione sistuntur alui profluuia à crudis humoribus nata.

Nullum Gingiber in Arabia.

Gingiberis vires.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. saccharo conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id duntaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum acri lixiuio prius maceratum, deinde sacchāro cõditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam benè maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde sacchāro conditum, gratißimum est, nec vlla vehementi acrimonia molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatißimũ est, deinde in Chaul,

Gingiber improbum. *Baçaim & Dabul. Improbatur quod ex Batecala aduehitur.*

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonnunquam pondo vnciarum duodecim: sed nõ omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos, hæ rundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramque radici aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatim, aliud sponte prouenit. Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ Crocum [indicum intellige siue Curcuma] fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria CAP. XLII.

MAGNA *est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. cap. 743. & 745. diuersa duo capita de eis scripsit. Rhases libr. 3. de re med. cap. 34. vtrumq; sub vno capite comprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.*

EGO *diu in eadem dubitatione versatus sum, & existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis hîc Zerumba dicitur, & medicamentũ est Persis expetitum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerũbet verò id esse quod nos hîc vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Postea tamen errare me deprehendi ex diuersis quibus prædita sunt facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.*

Zedoaria. Zerumba. Zerumbet. Crocum indicum.

QVOD

QVOD *nos hîc Zedoariam appellamus, Auicenna lib. 2. cap. 752. (tametsi non nouerit)* Geiduar *dicitur: aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinensium prouinciæ vicinis. Magno verò emitur* Geiduar, *nec facile inuenias nisi apud Circūforaneos quosdam & circulatores quos Indi* iogues, *Mauritani* Calandares *appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emendicādo vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.* Geiduar rarò admodum. iogues, Calandares.

EST *verò* Geiduar * *magnitudine glandis, eiusdemq́ fere formæ, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciā pendebat, à Nizamoxa semel impetraui. sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vna cum naui periit. Ostenderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud pauxillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.* Geiduar historia.

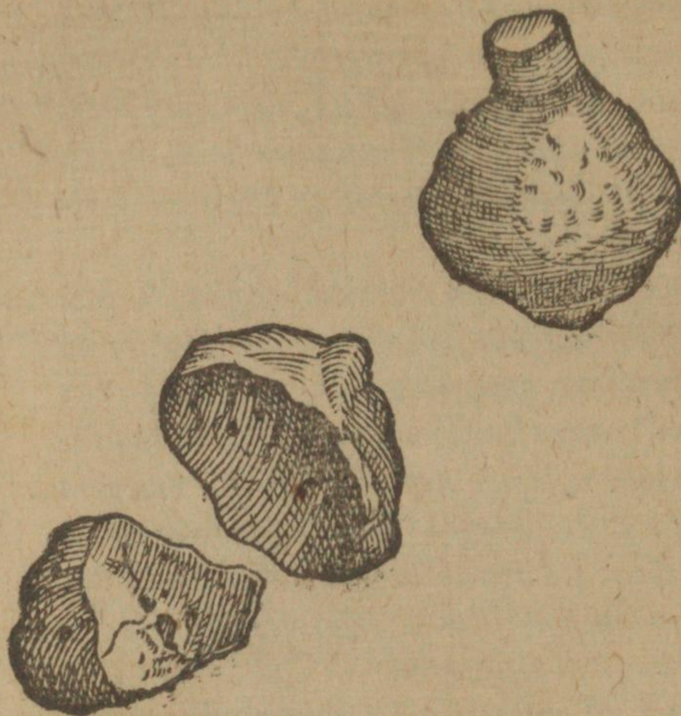
VTILE *est autem istud Geiduar ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsusq́.* Geiduar facultates.

PORRO *hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, libr. 2. cap. 752. quoniam se existimare ait* Geiduar *esse. Zedoariæ verò vocabulum corruptum est, &* Geiduar *dicendum est.* Geiduar veteribus ignotum.

* Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quā Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar: sed

ex Zerumbe forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descriptaa referendam censeant.

ZERVMBET SERAPIONIS.

De Zerumbet CAP. XLIII.

Zeruba. Cachoraa. çua.

ZERVMBET *appellatur Arabibus, Persis & Turcis* Zeruba ✱: *in GuZarate, Decan, & Canara,* cachoraa: *in Malauar* çua.

ABVNDE *prouenit in Malauar prouincia, videlicet in* Calecut *&* Cananor. *Sata autem & plantata hæc planta, plurimis locis prouenit. Sponte autem nascitur syluosis iam memoratarum regionum locis: inde à multis Gingiber syluestre appellatur, nec id sine* ratio-

Gingiber syluestre.

ratione, quoniam eius folia Gingiberis folijs similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius item radix Gingibere maior.

RADIX eruta conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiamq; defertur, in Gida et Alexandriã, vnde postea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam saccharo, laudatiorq; est Gingibere condito.

NVNC eos Auctores qui de hac scripserunt percurramus.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ similem, atq; eam præferri quæ ad radices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditã facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit. Zedoaria. Zerumbet.

SERAPIO libr. simp. cap. 172. Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochiæ, colore verò & sapore Gingiberi similes, easq; è Chinarum regione conuehi.

AVICENNA lib. 2. cap. 743. duntaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frusta rotunda, interdum verò in oblonga concisam in sinũ Persicũ vehi, duo genera esse existimauit Zerũba et Zerũbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat prætermisit: & queadmodũ ipsa radix ex India in alias regiões trãsferatur, dũtaxat expreßit. Et certè

etiam hodierno die diuersum est precium eius quæ in rotunda frusta resecta est, ab eius precio quæ in oblonga concisa est.

Auicennæ opinio explosa.

QVOD *verò iuxta Napellum nasci optimā scribit, plane fabulosum est, quandoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis syluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur syluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quenquam (tametsi diligentißimè perquisiuerim) hanc radicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicenna iam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari poßit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.*

Gelduar apud Chinenses.

SERAPIONIS *autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur cùm ait è Chinarum regione conuehi. Certum enim est Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, raramq; apud Indos inueniri.*

Zerumba apud Indos.

Zerumba verò abunde in India nascitur.

NON *defuerunt qui crediderint, Arnabo * de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq; historia satis manifestum est diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suaui odore spirans. Zerumba verò graminacea est planta, vt modò diximus.*

Arnabo.

CETERVM *minus sunt audiendi, qui aut Ben-*

album & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã hoc vtrumq; medicamentum huc non sine quæstu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba. Benalbum & rubrum. Carpesium.

* Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix quam capite de Costo Venetijs adferri dixi, Zingiberi adeo similem vt nihil supra, plerunque tamen maiorem, & intus pallescentem.

* Inuenitur Antuerpiæ apud quosdã aromatarios Zedoariæ quoddã genus illis Bloczevval, id est tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricãs, interdum cinerei coloris intus candicans, gustu vsualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hîc exprimi curauimus.

* Qui plura de horum opinione requiret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoriden, & aliorũ recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino CAP. XLIIII.

NON *modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictúsue efficax est hoc lignum, siue potius radix: sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocant paßionem (incolæ* Mordexi *dicunt) sanare. Similiter vtile esse medicamentum ferũt aduersus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatũ, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.* Ligni Colubrini facultates. Cholera morbus. Mordexi.

HANC *verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.*

IN *Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum,*

Regulus serpens. Cobras de Capelo. Quil, Quirpele.

(*Lusitani Cobras de capelo, nos Regulum dicere possumus*) *maximè noxium: Est item animalis genus magnitudine viuerræ huic serpēti inimicißimum,* Quil, *vel* quirpele *vocant. Quotiescunq; cū Serpente congressurum est hoc animalculum, istam radicem* (*quæ multa istic nascitur*) *ea parte præmordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet.*

Reguli & Quil pugna.

Præmorsa radice, pedibus anterioribus saliua conspersis caput primum, deinde reliquum corpus sibi demulcet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quod si eo congressu serpentem vincere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atq; ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingalæ (*ij sunt Zeilan incolæ*) *hanc radicem venenis resistere didicerunt.*

Chingalæ.

HVIVSMODI *pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani. Nam solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos quos acerrimè persequuntur, tum vt cum serpentibus* Regulis *prælientur quos circumferre solent* Circumforanei *quidā,* jogues *appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sanctimoniæ titulo vulgo præbeant.* Circumeunt isti omnes *regiones, & nonnulli ex ijs* Circulatorum *munere funguntur, gestantq; serpentes regulos quos demulcere solent & collo aptare* (*prius tamen exemptis dentibus*) *vulgo persuadentes eos se incantasse ne nocere poßint: Interdum verò serpentes quos etiam habent integros, quibusq; non sunt exempti dentes, accepto præmio cū*

jogues.

ijs quas dixi viuerris, siue alio simili animalculo committere solent.

TRIA sunt huius ligni genera in insula Zeilan. Tria ligni Colubrini genera.

PRIMVM & laudatissimũ illud est à quo subsidium quærit viuerra, vocaturq; incolis Rametul, Lusitanis Pao da cobra, id est, Lignum Colubrinũ, quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq; duntaxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagãs, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à folijs racematim cohæret, pulcherrimo colore rubens. Fructus sambuci sed rubens & durus racematim cohærens veluti in Periclymeno. Teritur primum hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpente percussis, teritur etiam ad cotem santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis alijs regionibus, & in Goæ continenti nasci tradunt. Rametul descriptio.

SECVNDVM genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq; modo quo superius vsurpatur. Arbor est, cũ sola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ similis, spinis breuibus et firmis, horrida, cortice candido, denso, rimoso & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: folijs est luteis, aspectu pulcherrimis. Hãc autem, si iuxta aliquam aliam arborem proueniat, per summos eius ramos serpere, Alterius generis descriptio.

atq; eos Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed nunquam id videre mihi contigit.

Tertium genus.

CVM *Prorex in Iafanapatan insula, Zeilan contermina esset, dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus quæ tenues erāt, duræ, nigræ & odoratæ. Eam radicem mirificè prædicabant, & aduersus venena pollere aiebant. Similē in Continenti Goæ nasci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinq; cubitorum longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundant: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, nō viridia, sed maculosa, siue nigricantibus ex candido maculis respersa.*

Eius descriptio.

RADICEM *quandam in Malaca inueniri rumor est, quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta præsentaneum sint remedium.*

* Primi generis fragmentum, trium digitorum transuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ, ornatissimus vir Augustinus Vasæus dono olim è Lusitania missum D. Ioāni Vasæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è Cocco de Maldiua confecto, Lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar CAP. XLV.

A LAPIDE *Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximiæ aduersus venena facultatis: nasciturq; hoc modo.*

Bezardica medicamenta.

Lapidis Bezar historia.

EST *in Corasone & Persia Hirci quoddam genus,*

nus, quod Pazam *lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuißimam quandam paleam semper augescens, & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis, forma plerunque est, interdum alia & alia forma, læuis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur : quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui fere quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis (ij Hungaricis æquipollent) vænit, cùm tamen aliquanto pluris hîc emptus fuisset.*

HVNC *verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruaui (lapidem enim contritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam esformatos inueniri.*

CETERVM *non solum generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacæ locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promontorio Comorim. Nam cum in exercitus annonam mactarentur istic multi prægrandes hirci, in eorum ventriculis magna ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc factum est, vt quotquot ab eo tempore in hanc insulā appellunt, hircos obtruncent, lapidesque ex ijs tollant.* (Lapis Bezar multis locis inuenitur.)

VERVM *nulli Persicis bonitate comparari possunt.*

sunt.

Lapis Bezar persicus reliquos antecellit.

sunt. Dextri autẽ adeo sunt Mauritani, vt facile quæ in regione nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare possint. Vt verò adulterinos à legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu inflant. Nã si aër aliquis permeat, adulterini indicium est.

Delectus ratio.

Pazar, Pazan.

VOCATVR *autem hic Lapis,* Pazar *à* Pazan, *id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine* Bezar, *atq; Indi magis corruptè* Bazar *appellant, quasi dicas lapidem forensem: nam* Bazar *eorum lingua forum sonat.*

Bazar.

Lapidis Bezar facultates.

VTVNTVR *eo Indi, nos sequuti, aduersus deleteriæ facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ, non modo aduersus virulentorum animalium morsus vtuntur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequentibus diebus continuis hauriunt in singulas doses, decem huius lapidis grana macerata in stillatitio rosarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vsq; grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nã tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis: tutior tamen est eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt.*

EO *vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq;. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Viros sanè plane deploratos, atq; à medicis derelictos,* huius

huius lapidis vſu priſtinæ ſanitati reſtitutos fuiſſe intelligo.

QVOD *ſcribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Dioſc. adalligatum, ita vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare, experiri nunquam vidi, nec hîc ſimili modo vtuntur. Illud autem verum ſcimus, quod eius puluis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iiſdem viribus pollet apertis carbũculis in Peſte impoſitus: etenim venenum exugit.*

QVONIAM *verò exanthemata ſiue puſtulæ, & herpetes in hac regione admodum noxia ſunt, & ſubinde ægros necant, ſolemus ægris per ſingulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua roſacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum ſucceſſu.*

COEPIT *autem ſucceſſu temporis hic Lapis maiori in precio haberi. Nam neceſſe eſt nunc omnes ad eius regionis, in qua generantur, Regem perferri: nec ſine difficultate inde haberi poſſunt.*

* Inuenitur interdum Vlyſipone venalis hic lapis alia atque alia forma; quem tametſi magno admodum æſtiment mercatores, ea conditione vendere nolunt vt periculum, an legitimus ſit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum, ducitur cum acu filum per toxicum (herba baleſtera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem tranſmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilico ea ſymptomata incipit habere quæ comitari ſolent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque deſperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abraſum & aqua diſutum cani in os inijciunt, ſi auxilium ſenſerit canis, legitimi probatio eſt: ſin minus, adulterinum cenſent.

De

De lapide Malacensi CAP. XLVI.

Lapis Malacensis.

CETERVM *Lapis Bezar alium lapidem mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus qui simul reperti fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequēs lapis Bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incolæ. Vnum duntaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.*

Lapidis Malacensis descriptio.

Lap. Malac. facultates.

HACTENVS *eius facultates experiri mihi nō licuit. Sed Clarißimus vir & insignis medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento comprobasse in duobus viris qui venenum hauserant, mihi affirmauit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deesset & periculum esset in mora) hunc lapidem aliquandiu macerauit: eam deinde aquam ægris propinauit; qui illam gustu amaram inuenerunt, attamen eorum stomachus roboratus est, & venenum nihil obfuit.*

MVLTVM *certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta quæ venenis resistunt, alexipharmaca Græci appellant.*

DE GEMMIS.

ABSOLVTA *Aromatum historia, non inutile fore duxi si nonnulla de Gemmis subÿcerem, præsertim*

tim

tim cùm in lapidum mentionē iam inciderimus. Initium igitur faciemus ab Adamāte, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarū esse, ob sustantiæ duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbūculus (modò syncera sint gemmæ) tertium Adamas.

SED Gemmarum precium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & voluntate intenditur. Maioribus enim facultatibus, ijsq́ longo experimento comprobatis præditus est Magnes, tum etiam is lapis qui sanguinem vndecunque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in Cambaya, vnde petuntur, quod viginti sex * libras pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus est tria tritici grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa quidem per Carates (pondus quatuor grana constituens) in India verò per mangelis, pondus quinque pendens grana. Manus. Ratis. Carate. Mangelis.

* Supra capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante CAP. XLVII.

ARABES, quos plerique omnes Mauritani sequuti sunt, Adamantem appellant Almaz, tametsi Serapio lib. simp. cap. 391. alio vocet nomine. Ab indigenis vbi nascitur, iraa: in Malayo, vbi etiam inuenitur, itam. Almaz. Iraa, Itam.

CETERVM tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Bisnager prouincia, dua- Adamas in Bisnager.

*bus vel tribus rupibus. Magnũ quæstum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq; sunt eius iura. Nam quemadmodum in Hispanijs Rex in Thynnorũ captura sua habet iura, ita vt si vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet. Sic in his fodinis magni sunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta * mangelis excedentes, Regi cedunt. Præterea diligentißimè obseruantur operæ: quoniã si quis vnicum Adamantem sustulisse deprehendatur, ilico ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur.*

* Sunt 150. grana, vel drachmas duas grana sex.

Adamas in Decan.

ALIA *est rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixa, quem nos Madre Maluco nuncupamus. Alia quædã rupes est in dominio cuiusdam Reguli indigenæ, in qua præstantißimi Adamantes inueniũtur, sed minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur: & venum exportantur in vrbem quandam regionis Decam, Lispor nuncupatã, vbi celebris est mercatus. Istic emptos Guzaratenses huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine precij eos inuitante. Nam magno apud eos habentur in precio Adamãtes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaborauit,* Naifes *ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda est iam corruptæ mulieri: sic etiã Adamas à natura elaboratus, præferendus est ei, quem hominum industria expoliuit. Contra sentientibus Lusitanis, qui industria hominum expolitos longè pluris æstimare solent.*

Adamas de rupe veteri.

Lispor emporium.

Naifes.

Adamas in Tanjam.

ALIA *est rupes ad fretum Tanjam in Malacæ tractu, quæ etiam de rupe veteri cognominatos profert.*

fert. Exigui quidem sunt, sed laudati: vnum tamen habent vitium, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt venditoribus quàm emptoribus.

NVLLO autem ex prædictis loco Cristallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amat enim Cristallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes. Nullus Cristallus in India.

NON negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cristallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent preciosa. Sed is in Bisnager non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis dissitis. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula vbi nullus Adamas. Beryllus Cristallo similis. Berylli natales.

REFERT Plinius libr. 37. cap. 4. & in Arabia nasci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerentur Adamantes, ij qui hîc nascuntur adeo non expeterentur à Turcis, qui potissimam Adamantum partem ad suos euehunt.

SCRIBIT Franciscus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidẽ adhibeo, quod videam in indicorum Adamantum extractione tam ineptas commentum esse fabulas: veluti quòd peruigiles sint serpentes quæ Adamantes tuentur; eosq; non posse inde auferri nisi prius obiectis carnibus certa quadam ratione præparatis, quas cùm serpentes vorant, tuto Adamantes auferri possunt, alio nimirum occupatis serpentibus. Franciscus de Tamara.

Adamas nullus in Hiſpania.

NON deſunt qui in Hiſpanijs inueniri putent, quorum opinioni ſubſcribere non poſſum, quoniã nullis probatæ auctoritatis ſcriptoribus fulciatur.

REFERT etiam Plinius loco iam citato, haud facile inueniri Adamantem Auellanæ nucleo maiorem. In quo ſanè non eſt reprehendendus: nam ſibi comperta ſcribit. Sed inueniũtur hîc interdum maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quem vidi centum quadraginta mangelis * pendebat. Proximus huic cẽtum & viginti pendebat. Intellexi apud quendã negociatorem eſſe vnum qui ducẽtos quinquaginta mangelis pondere æquet, tametſi is ſtrenuè neget talem apud ſe eſſe. Accepi item à viro fide digno, qui affirmaret ſe Adamantem vidiſſe in Biſnager magnitudine exigui oui gallinacei.

Magnus Adamas.

Adamantum mira generatio.

SED miraculi inſtar id mihi videtur, huiuſmodi gemmas quæ altiſsimè in terræ viſceribus, multiſq; annis perfici debebant, in ſummo ferè ſolo generari, & duorum aut trium annorum ſpacio perfici. Nam ſi in ipſa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Poſt biennium, rurſus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum eſt grandes non niſi ſub infima rupe naſci.

EST verò Adamantis nitor viuax & robuſtus. Cryſtalli verò non niſi elanguidus: qua nota, tum etiã duritie, à Gemmarijs dignoſcitur.

Adamas mallei ictu frangitur.

CETERVM tantum abeſt vt mallei ictum reſpuat Adamas, vt etiam in ſcobem malleolo redigatur. Facilimè verò atteritur piſtillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri ſolet, quoniam eius ſcobe

be alij Adamantes expoliri solent.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu non frangi: sed hircino duntaxat sanguine rumpi; præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliasq; diureticas plantas depascatur, vinúq; bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt. Etenim in amplexus viri dormiens ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitiei sit illata, maritum auersabitur.

Adamas Crystallo nō innascitur.

Adamas Magnetem non impedit.

FABVLOSVM etiam est, quod Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argēti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.

Plumbū Adamantis aciem non obtūdit.

ILLVD verò sæpius expertus sum in Adamantibus exquisitis, ex mutuo attritu sic glutinari, vt facile separari non poßint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.

NVLLIVS autem est in medicina vsus, tametsi inuenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam inijciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam persuasio in vulgus peruasit, deleteriæ facultatis esse, si intro sumatur Adamas, ob suam tenuitatē & penetrandi vim, qua intestina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.

Adamas nullius in Medicina vsus.

Adamas deleteriæ facultatis non est.

SED, vt dixi, erronea est persuasio. Nam Aethiopes Lapidariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos quum requirerēt domini, tandem verberibus egregiè cæsi serui, se deglutiuisse fassi sunt: eosq́ deinde cum recrementis eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

Adamantis scobes deleteriæ facultatis non est.

AT in scobem tritus, inquies, venenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Imo nequaquam eum scobē attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiqua dysenteria laboranti, Adamātis scobem per multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cùm eius vxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatus est, cum scobe vti multis iam diebus desiisset.

* 140 Mangelis, id est septingenta grana, siue vnciam cum drachma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam mangelis, vt ante dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

De Smaragdo CAP. XLVIII.

RARIOR & preciosior est Smaragdus, eiusq́ locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negociatoribus.

Pachee, Zamarrut, Zabarget.

PORRO Smaragdus appellatur Persis & Indis Pachee, Arabibus verò Zamarrut, non Zabarget, vt vulgatus Serapionis libr. simp. cap. 384. codex, aut Tabar-

Tabarget, *vt Pandectarius in literis* T *&* Z. *vult.* Tabarget.
Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: & Zamarrut *legendum est.*

VVLGARE *autem est in Balagate & Bisnager, vt fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conflent.* Smaragdus adulteratur.

SED *& Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouincia aduehuntur, adulterationis suspicione non carent.*

CETERVM *plurimum hallucinantur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per* Feruzegi *Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesue mentẽ non intelligunt. Præterea Mesue codex Arabicus legit* Peruzegi *de Elect. dist.* I. *Et quoniam magna est, vt aliquando diximus, apud Arabes inter* P. *&* F. *literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarij, vt* F. *pro* P. *reponeret.* Feruzegi. Peruzegi.

EST *verò* Peruzaa * *Arabibus Turchesa nostra, quæ plurima tota Persia nascitur. Nõ fuit igitur Mesue mens vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tametsi cõtrà sentiat Christophorus de Honestis eius interpres: sed Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus iniici oportet, quæ habent Feruzegi. Nam apud Mauritanos eius est in medicina vsus, sed apud Indos minimè.* Peruzaa, est Turchesa.

* Idem suboluisse videtur Bellunensis in eadem compositione Electuarij de Gemmis.

De Rubino CAP. XLIX.

MVLTA *sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis* ἄνθραξ. Carbũculus.

cis ἄνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: non quòd in tenebris ſplendeat (fabuloſa eſt enim iſta perſuaſio) ſed quòd eius nitor viuacior ſit ceteris. Dicam tamē quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan inſula delatos, ſed minutiores, quales ij ſunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id eſt, qui vigeni ſimul emuntur. Hos cum è menſa ſuſtuliſſet, latuit vnus in plicis ſtraguli quo menſa ſtrata erat. Noctu in tenebris animaduertit quaſi ignis ſcintillam quandam in mēſa. Accedit ad menſam, accenſa prius candela, inuenit exiguum Rubinum, quo ſublato nullam poſtea in menſa ſcintillam vidit. Non me latet Negociatores plerunque huiuſmodi fabulas ſuis dictis admiſcere ſolere; ſed penes eum fides eſto.

Rubini de Corja.

Carbūculus. CARBVNCVLVM *igitur appellabimus, cuius rubor fuerit ſplendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum ſiue caratum vt vulgo vocāt. Eiuſmodi ego vidi apud Magnatem quendam in Decam, qui cùm mihi familiaris eſſet, oſtendere tamen non voluit, niſi prius accepta à me fide, Regi eius regionis non indicaturum quod eum haberet. Cenſebatur vicies mille Luſitanicos aureos valere. Ipſe tamen dominus affirmabat à ſe emptū ſex auri manus, quæ quinque Luſitanicas arrobas * efficiunt.*

Manus auri. Arroba.

Balaſius. SECVNDVM *genus eſt quem Balaſium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic eſt.*

Spinellus. TERTIVM *genus eſt Spinellus appellatus: magis hic rubet: ſed tamē vilior eſt, quia non habet ſplendorem illum legitimi Rubini.*

INVENIVNTVR *& candicantes. Sunt alij*

ex

ex purpura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIVS *varietatis causam, fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cùm enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat; deinde maturescens ruborem adquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatē eruti sunt, nunc candicantes, nunc ex rubro languescentes conspiciantur.*

QVONIAM *verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci creduntur, fit interdum vt altera parte Sapphirum repræsentet, altera Rubinum: qui, cùm elegans est, & cœruleū colorē cum rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis* Nilacandi, *quasi dicas Sapphiro-Rubinum.* Rubinus & Sapphirus in eadem fodina generantur. Nilacandi. Sapphiro-rubinus.

PORRO *Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur* Yacut: *huius regionis incolæ* manica *appellant.* Yacut. Manica.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est fere modijs quinque Italicis, ingens sanè gemmæ precium.

De Sapphiro CAP. L.

GEMMA *est Sapphirus quæ vili emitur: cùm tamen ob eius elegantem cœruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum delectantur, magni deberet esse precij. Vocatur ab incolis* Nilaa. Nilaa.

EIVS *duo sunt genera. Vnū enim obscurius est.*

Sapphirus aqueus.

Alterum verò splendens, quod genus vulgo Sapphirum aqueum vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdam admixtione Adamantem ita æmulatur, vt nõnullos plerunque fefellerit.

INVENITVR *vtrunq; genus in* Calecut, *Cananor, & varijs regni Bisnagua locis. Præstantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatißimi ex Pegu.*

Sapphirus ex Pegu.

TAMETSI *verò adeo oculis sit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris precium, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.*

De Hyacintho & Granato CAP. LI.

Hyacinthus. Granatus.

VILISSIMI *sunt hîc precij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nõnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum.*

NASCVNTVR *autem & in* Calecut, *& Cananor: Granati etiam toto regno* Cambaya *& Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdam Lusitaniæ locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olysipone, & multis Hispaniæ locis.*

De Iaspide CAP. LII.

Iaspis viridis. Porcellanæ.

INVENITVR *Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina conflantur (Porcellanas vocant) adeo virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur.*

E x *eius fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur,*

tur, quodq́ ex Smaragdo esse contẽdunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

HVIVSMODI *vas Murrhinum aliquãdo mihi propositum fuit venale ducentis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo precia vix nancisci potuissem.* Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

De Alaqueca CAP. LIII.

INVENITVR *in Balagate Lapidis quoddam genus quod* Alaqueca, *Arabes* Quequi *vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti regali Castellano emi potest, tanta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarum facultates exuperat, quippe qui sanguinem vndequaque fluentem ilico sistat.* Alaqueca. Quequi.

De Oculo Catti * CAP. LIIII.

LAVDATISSIMI *inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur quos eò deferri rumor est ex regione Bramaa.*

MVLTO *maioris is est apud Indos precij, quàm in Lusitania. Memini enim quẽdam eò misisse qui hîc sexcentis Lusitanicis aureis æstimabatur. Sed cùm in Lusitania duntaxat nonaginta aureos æstimarẽt, huc relatus eo, quod nunc dixi, precio venditus est.* Oculus Catti magno æstimatur apud Indos.

PERSVADENT *sibi Indi, eius qui hanc gemmam poßidet facultates nõ posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.* Oculi Catti facultates.

EGO *verò quod expertus sum referam. Lineus*

pan-

pannus ita compressus, vt ipsius Gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

Pseudoopalus. * Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitat. Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de alijs gemmis ille ibi multa.

De lapide Armeno CAP. LV.

Hager armini. Lapis Armenus.

MIXTVS *est hic Lapis ex cœruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus* Hager armini, *id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persæ medici dixerunt exigua quidem quãtitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguate.*

HOC *lapide melancholiam purgant Mauritani medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.*

De Magnete CAP. LVI.

Fabulæ de Magnete.

FABVLOSVM *est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherentur & raperentur naues si ferreis clauis fabricatæ essent.* Nam *& in* Calecut, *& toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiuis insulis naues ligneis clauis esse extructas; id autem ob ferri penuriam potius, & quod minori constent, fieri puto, quàm quod à Magnete sibi metuant.*

CE-

CETERVM Magnes ideo ferrum ad se haudquaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinæ sint contiguæ, veluti quidam existimãt: quandoquidem Magnes inuenitur ijs locis vbi nullum ferrum est.

Falsæ de Magnete persuasiones.

SVNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob causam Magnetem non maioris esse ponderis etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerunque experti sumus.

SED nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incolæ, Magnetem pauca quantitate sumptum, adolescentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iußisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse, cui mandatum erat negocium, mihi affirmauit.

Magnes non est deleteriæ facultatis.

Patinæ è Magnete.

De Margarita CAP. LVII.

NVNC superest vt de Margaritis scribamus, quæ non modo ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.

PRÆGRANDES igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperientur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter, Arabibus & Persis Lulu, Indis Moti, in Malauar Mutu, Lusitanis Aljofar, quod Arabicè sonat de Iulfar, is est portus

Vnio.

Margarita. Lulu, Moti, Mutu, Aljofar, Iulfar portus.

in mari Persico, vbi laudatißimæ generantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, aliiq́ huius maris portus eas laudatas mittant; quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab eo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aljofar.

Margaritæ Orientales.

HINC *etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.*

Margaritarũ captura.

GENERANTVR *etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad insulam vsq; Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maxima ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutißimæ) ideoq́ etiam viliori emuntur.*

GENERANTVR *& in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarũ regio mittit, sed viles.*

CERTVM *est etiam in nouo orbe inueniri, verùm nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe læuoreq́ commendantur.*

Margaritarũ origo.

ORIGO *atq; genitura est è conchis, haud multum ab ostrearum conchis dißimilibus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.*

HÆ *conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ, nunc multæ, nunc paucæ pro concharum magnitudine.*

IN-

INVENIVNTVR & in nostratibus conchyliјs ostreísue, sed minus nobiles.

OMNIVM autem præstantissimæ ad generandas Margaritas censentur eæ Conchæ læues & candidæ, quas eius regionis incolæ Cheripo appellant, ex quibus cochlearia poculaq; conficiuntur. Cheripo.

VERVM, illud Cheripo non id est, quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id Chanquo incolæ vocant, ex quo videlicet mensæ, cistulæ, spherulæ precariæ fabricantur. Licet enim parte externa scabrum sit & impolitum hoc Cõchylij genus Cheripo appellatum, interna tamen læuissimum est & aspectu pulcherrimum. Chanquo.

DEVEHITVR id Conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expolitur & poculi vices supplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ et alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo vt nullæ nobiliores virgines corrumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desijt ista consuetudo: eamq; ob causam viliori emũtur hæc conchylia. Consuetudo de virginibus.

HABENT mercatores huius regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus precia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt precij, venduntúrq; per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulũ foramina habens maioris sunt precij: & ita deinceps pro foraminum quibus instrumenta prædita sunt, quibusq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine, pre- Instrumenta discernendis Margaritis idonea.

cia

cia intendentes. At quæ adeo sunt minutæ, vt perforari non poßint (arte enim perforantur, non natura vt fabulantur quidam) cedunt officinis; qua de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè assibus Gallicis venit.

MAXIME *quæ ad promontorium Camerim generantur Margaritæ, pendebant centū frumenti grana. Talium precium mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multò maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserebant: sed non erant eius elegantiæ cuius superiores. Vidi aliam hîc captam quæ centum sexaginta grana tritici penderet.*

Vnionum magnitudo.

SENECTVTE *pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.*

Margaritis nitor restituitur.

CERTVM *est Margaritas post Plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vicio haudquaquam sunt obnoxiæ.*

CETERVM *raro in medicum vsum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.*

Indis nullus Margaritarū in medicina vsus.

IN-

INDICARVM ALIQVOT PLANTARVM HISTORIÆ,

LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi CAP. I.

N medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdiu minimè.

ARBOR *est Oleæ magnitudine, folijs Pruno similibus, flore noctu (dum scilicet floret) odoratißimo, nullius quod sciam vsus propter teneritatem: nisi quod florum pediculis, qui lutei sunt, huius vrbis incolæ vtuntur cibis tingendis, siquidem Croci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquam stillatitiam florum oculis vtilem esse admoto lineo panno hac intincto.* Arboris tristis descriptio. Aqua è flo. rib. Arb. trist.

PECVLIARIS *est hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam asserunt. Eam sane nusquã alibi per Indiam vidi. Hanc Goæ* Parizataco: *in Malayo* Singadi *vocant. Arboris tristis nomen illi inditum quòd duntaxat noctu floreat.* Parizataco. Singadi. Arbor tristis.

FABVLANTVR *autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine* Parizataco *elegantem fuisse filiam, quæ cùm Solem deperiret, eam ille compresserit. Cùm* Fabula de Parizataci filia.

verò poſtea illam relinqueret alterius amore irretitus, Pariʒataci filia præ amoris impatientia ſibiipſi mortem conſciuerit. Ex cuius crematæ cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata eſt arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non ſuſtineant.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratiſſimorum florum memoriam reuocauit.

Mogori. PRIORES ſunt dicti Mogori, mali aureæ floribus multò odoratiores, quorum ſtillatitius liquor eundem apud iſtos vſum obtinuit, quem apud Hiſpanos florum mali aureæ aqua.

ALII flores (quorum hîc magnus eſt vſus) dicuntur Champe, odore grauiori quàm Lilium album.

Champe.

Indi odoramentis dedițiſsimi. PORRO (quandoquidem in odoramentorũ mentionem incidimus) odoribus adeò dediti ſunt huius regionis incolæ, vt plerunque cibo abſtineant, vt habeant vnde odores ſibi comparare poſſint, ideoq; non immerito proniores in venerem eſſe cenſentur.

MVNERA quæ à tenuioribus offerri ſolent Regibus, prædicti ſunt flores, & roſæ noſtrates, quibus ſolent cubicula Regis inſternere, & corijs floribus varijs depictis ornare.

NARRARVNT mihi quidam tantam eſſe huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in ſingulos annos Regi Biſnaguer ſoluta, ad quinq; millium Hiſpanicorum aureorum ſummam fere accedant.

De

De Nimbo CAP. II.

AB omnibus huius Indiæ incolis Nimbo vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum serrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villoso. Multis luxuriat folijs, flos candidus est & fructus exiguis oliuis similis. Nimbo historia.

VTILIS est hæc arbor in vsu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum succo Limonum (mali aßyrij genus est) imposita, miraculosè ea sanant. Foliorum succum vtilem esse ferunt lumbricis necandis, cum Balaguate incolæ, tum Malauarenses: quod rationi consonum est, cùm nonnihil amaritudinis poßideant. Nimbo facultates.

EXPRIMITVR in Bisnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilißimum id est aduersus neruorum dolores, si eo calido inungantur. Oleum ex Nimbo.

De Negundo CAP. III.

PROVENIT in Balaguate & Malauar arbuscula quædam Persicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui recisi frequentiores lætioresq; renascuntur, folijs Sambuci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulò maior. Malauar incolæ eum suis edulijs Caril nuncupatis inspergunt. Negundo historia.

VVLGARE nomen est Negundo, nonnulli in Balagate Sambali appellant: in Malauar Noche. Negundo. Sambali. Noche.

MVLTIS facultatibus prædita est hæc arbor. Negundo facultates.

Teneriorum ramulorum cum folijs decocto, aut ipsis elixis & contusis vtilißimè contusa fouentur modò nō adsit vulnus. Friguntur interdum ijdem rami cum folijs in oleo, & cōtusionibus applicantur, resoluūt enim tumores & curant. Frequens adeo est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq; nocte dolorem sustulisse, materiamq; digeßisse adfirment: deinde folijs contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.

VTILEM *perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia oris halitum commendant. Acrimoniæ verò cuiusdam participāt veluti Nasturtium: vnde manifestum est calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli veneris stimulos & impetus cohibere, eamq; ob causam Viticem esse contenderunt: sed multum errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.*

Negundo vitex non est.

De Iaca CAP. IIII.

Iaca historia.

ARBOR *est in India prægrandis, fructū in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem magni Melonis effigie, interdum maiorem, foris virētem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficilimæ concoctionis,*

nempe

nempe qui plerunque ſoleat, ita vt aſſumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abie-ctoq́; putamine (qui nullius eſt vſus) caſtanearum mo do, quibus ſunt perſimiles, eduntur.

VOCATVR *hic fructus in Malauar* Iaca: *in Canara & Guzarate* Panaz. *Naſcitur autem dun-taxat in maritimis.* Iaca. Panaz.

EXPERTVS *ſum cum in me, tum in pleriſque alijs, haſce caſtaneas ſiue nuces alui profluuia mirum in modum ſiſtere.*

* Hanc arborem deſcribit Lud. Roman. libr. 5. cap. 15. ſuarum nauigationum his verbis. In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *Iaceros* appellant. Caudici Iacerus. eius arboris amplitudo Piri eſt: fructui magnitudo bini ac medij palmi, craſsitudinis verò humanæ coxæ. Gigni-tur fructus in caudice arboris ſubtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos eſt viridis, cetera nuci Pineæ haud abſimilis, vinaceis tamen minutioribus. Quum ma-tureſcere incipit, obducit nigricantem colorem, marcereq́; videtur. Legitur is fructus menſe Decembri: ſaporis ſicut ferme Peponis moſchum redolentis, parumq́ue ſi ſapo-rem quæras, abeſt à cotoneo perſico, eodemq́; mitiore. Va-riam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere fa-uum mellis, modò ſuaue medicum malum comedere. In-tra, membranas habet vt Malum punicum, inq́ue eis deli-teſcunt fructus neſcio qui, mollibus non diſsimiles caſta-neis. Si enim igne torrentur, ſaporem caſtaneæ repræſen-tant. Propterea fateri licet, non eſſe excellẽtiorem dignio-remue illo fructu quempiam.

De Iamgomas CAP. V.

ARBOR *Pruni magnitudine ſponte naſcitur in* Iamgomas deſcriptio. *agris & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequa-la, multis ſpinis horrens, folijs itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo ſimili, guſtu Prunorum adſtrin*

gente & acerbo. Cùm primum emergit, Strobilo per-
Iamgomas. *ſimilis eſt. Vocatur incolis* Iamgomas.

Iamgomas ſerẽdi ratio. A C C E P I *à fide dignis viris, optimam ſerendi ra-tionem eſſe, ſi fructus, poſtquam eũ ederit certa quæ-dam auis, excretus, vnà cum excremento ſeratur. Fa-cilius enim hac ratione ſatus emergit, citiusq́ fructi-fera fit arbor.*

De Carandas CAP. VI.

Carandas hiſtoria. A R B V S C V L A *eſt arbuti magnitudine, folij ſimilibus, copioſo flore, odore Periclymeni: fructu exi-guis malis perſimili, nigricante per maturitatem, gra-tiſſimoq́ vuarum ſapore, ex quo à nonnullis vinoſu ſuccus exprimitur. Fructus autem virens magnitudi-ne eſt nucis ponticæ cum ſuo putamine, interdum ma-ior; ſuccum nonnunquam exſtillans viſcidum & la-cteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum ſale. Solet tamen, cùm viridis eſt, muria aut aceto condiri & ita aſſeruari, ad excitandam elangueſcentem ap-petentiam.*

Carandas. N A S C I T V R *tum in continenti, tũ in Balaga-te, vocaturq́* Carandas.

* Huic fere ſimilem deſcribit Ouiedus lib 8. ſuæ hiſto-riæ cap. 12. in hunc modum. In Hiſpaniola inſula, vaſt eſt arbor pulchraque materie firma & vtili *Auzuba* nomi-ne; fructu quidem longe ſuauiſsimo, vt ſunt pira apiana muſcatellina vocãt, ſed qui lacteo ſucco eoque viſcido & glutinoſo abundet, qualis eſt qui in ficubus immaturi idcirco moleſtus his qui eo veſcuntur, niſi prius fructu in aquam inijciant & lacteum ſuccum digitis exprimat qui in aqua ſidit. [margin: Auzuba.]

De Coru

CAP. VII.

CORV *lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulò minor, folijs mali Persicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenses eius vsum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscunque generis dysenterias præsentissimè curant, euacuata primum magna ex parte peccante materia, alioqui facilè in eundem morbum rursus incidunt.* Coru historia. Herba Malauarica.

VSVS *est corticis radicum primũ exsiccati, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putaui, sed degustatum, insipidum & frigidũ inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam huius regionis medici constituunt.*

PVLVEREM *huius radicis contusæ in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciaque vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillatitiam, cuius quatuor vncias cum aquæ stillatitiæ rosarum, aut aquæ è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vncijs ægro propinamus. Quod si opus est, adijcimus puluerem pastillorũ ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex ijsdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Inijciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quod si necesse sit, eam aquã* Coru facultates.

bis ſingulis diebus propinamus, mane videlicet hora ſexta, & à meridie hora ſecunda. Cibus eſt oriza ſero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua orizæ, quam Canje vocant, macerati, pro virium ægri robore cibũ ſubminiſtrantes. Certè vino omnino abſtinemus; niſi vrgente admodum neceßitate in inueteratis dyſenteriis eius neceſſarius ſit vſus.

Canje.

SED tametſi mihi ſemper bene ſucceſſerit huius aquæ vſus: cogor tamen fateri Malauaricam herbam ab ipſis Malauarenſibus præparatam magis præſentaneam opem adferre. Ea verò paratur ex iiſdem, è quibus noſtra aqua, rebus tenuißimè tritis, & ſero, aut aqua orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui ſuccum ex planta virente exprimant, cuius ſeptem vncias mane exhibent, & totidem ſub veſperam, ſi neceßitas vrgeat. Sed quoniam amarus eſt ſuccus & ingratus, ab eius potu ſerum propinare ad os eluendũ ſolent. Quod ſi Malauarenſes fortiori adhuc remedio opus eſſe vident, opium admiſcere ſolent, tametſi id ſemper ſtrenuè negent.

SALVTARE eſt item hoc medicamentum ſtomachi debilitati: tum etiam vomitus compeſcit, cum aqua Menthæ & Maſtiches puluere ſumptum.

De Auacari CAP. VIII.

Auacari hiſtoria.

EST etiam in hac prouincia puſilla arbor, maior tamen ſuperiore, quæ foliis, floribus & fructu Myrto perquam ſimilibus conſtat. Fructus eiuſdem etiam eſt cum Myrto ſaporis, multò tamen adſtringentior. Hãc plãtam Auacari nominant incolæ. Naſcitur in montibus.

Auacari.

AIVNT

AIVNT miræ esse efficaciæ aduersus inueteratas dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimentum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cũ integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito et in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculã trifolium olere ferunt. Auacari facultates.

De Mangas CAP. IX.

TAMETSI ij fructus qui apud Indos nascũtur, longè sint excellentiores ijs qui in Europa proueniunt, veluti aurea mala, citria, ficus, vuæ, persica, punica, & similes: omnibus tamen præstat fructus quidam apud eos nascens quem ipsi Mangas vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cùm in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum alijs fructibus iam enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emant. Mangas.

COLLIGENDI tempus est in regionibus calidioribus, mẽse Aprili: alijs regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi Rodolho vocant) & Nouembri. Mangas autumnus. Rodolho.

CETERVM pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.

PRIMAS igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiã Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamẽ & odoris gratia ijs superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertiũ bonitatis gradum obtinet quem Ba- Mangas delectus.

lagate gignit, maior in vniuersum supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dultabado primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

Mangas arbor bifera.

HABEO *in meo prædio quod est in Bombaim (cuius in priori huius Historiæ parte memini) arborẽ huiusmodi fructus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidem & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò sub finem, alium superiori magis commendabilem, quoniam præter tempus solitum nascatur.*

Mangas facultates.

COLORE *est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam sacchoro, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eius meditullio gingibere, & allijs. Interdum editur cum sale, & nonnunquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Eius oßiculis assatis, alui profluuia sisti aiunt; quod verum esse deprehendi. Nuclei verò recentes lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi consonum esse puto ob eorum amarorem.*

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem septimo suæ Historiæ libro cap. 13. describit, tametsi plus similitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hîc adscribam, vt vtra huic fructui magis quadret, lectori dijudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor est cuius fructus magnam cum Gua-

Guanabano ſimilitudinem habet, cum forma, tum carne & ſemine. Sed & ipſa Anonis arbor Guanabani arbori ſimilima eſt cum magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primùm, quòd huius fructus minor ſit Guanabano, corticiq́; color luteus, qui in Guanabano viridis eſt; deinde, quòd meo quidem iudicio gratior ſit palato Anon, quàm Guanabanus, vtpote firmiore carne. Vtrumque magno in precio habent Indi Americi, & diligenter in ſuis prædijs colũt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama hiſtoriam accedamus.

NASCITVR in Hiſpaniola, reliquisq́ue vicinis inſulis fructus quidam, quem noſtri à Strobili ſiue Pineæ nucis ſimilitudine Piñas appellant, non quòd eiuſmodi lignoſas ſquamas habeat, ſed quòd eius cortex ſimili modo diſtinctus videatur, tametſi non ſquamatim, ſed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem ſucci bonitate & ſuauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo viriſcens, paulatim per maturitatem virore euaneſcente. Odor iucundiſsimus qualis ferè in eo Perſicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hiſpanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Naſcuntur verò ſinguli fructus ex Cardui genere aſpero & ſpinoſo, oblongis prædito folijs, è quorum medio proſilit caulis rotundus vnicum ferẽs fructum, qui poſt 10. aut 12. menſem demum matureſcit. Eo ſublato, nullus præterea in planta naſcitur fructus, ideoq́; ea velut inutilis abijcitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule ſub fructu enaſcuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi ſunt tanquam ſemen: panguntur enim tribus ſub terra digitis, ſic vt media turionum pars extra ſolum extet, atque radices agunt, fructumq́ue ſuo tempore perficiunt. Varia ſunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuerſis nominibus nuncupantur: tres verò diſtinctæ ſpecies notantur, prior *Iaiama* ab incolis appellata, altera *Boniama*, tertia *Iaiagua*. Poſterior hæc carne eſt candida, guſtu vinoſo, ſed acido & acerbo. *Boniama* carne eſt candida, guſtu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior eſt, & bonitate illis præſtat, carne fulueſcente, dulci & ſuaui guſtu. Per omnium tamen carnem ſparſæ ſunt

Iaiama.

ſunt veluti fibræ quædam tenuiſsimæ, quæ tametſi palatum inter edendum non offendant, gingiuas tamen lædunt ſi crebrius quis eis veſcatur. Quibuſdam locis naſcũtur etiam hæc genera ſponte in agris abundanter: at quibus cultura acceſsit, longè ſunt illis ſuauiores, & cultoris beneficium abundè compenſant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his inſularibus cum bonitate, tum magnitudine præſtant qui in continenti naſcuntur. Maturus fructus quindecim tantũ aut viginti diebus conſeruari poteſt. Hactenus Ouiedus.

HVNC Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 46. *Nana* à Braſilianis vocari tradit, eoque plurimum in ſuis ægritudinibus veſci. Alium item huic ſimilẽ deſcribit nomine *Hoyriri* cap. 33. eiuſdem libri.

De Muſa CAP. X.

Muſæ hiſtoria.

HÆC *plantanon niſi ſemel ſeritur. Nam ſemel ſata, ex trunci pede multos ſtolones producit, qui in Arbuſculas euadunt. Truncus ex ſquamoſo foliorũ cortice conſtat: folijs ampliſsimis binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata craſſaq́ꝫ coſta. Nullis conſtat ramis, ſed è germine flores quoſdam coniunctim profert, ſubrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi; centum interdum ducentos aut plures ficus ſuſtinentes.*

Quelli, Palan, Piçan.

NASCITVR *in Canara, Decam, Guzarate, & Bengala: vocaturq́ꝫ illis* Quelli. *Naſcitur etiam in Malauar, vbi* Palan *; *& in Malayo, vbi* Piçan *dicitur. Prouenit etiam pleriſq́ꝫ alijs locis, & in ea Africæ parte quam Guineam appellant, vbi* Bananas * *nuncupantur. Arabes eum fructum* Muſa, *aut* Amuſa *vocant. Sic & Auicenna, & Serapio, et Rhaſes, qui*

Guinea. Bananas. Muſa, Amuſa.

de

de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alij quos mihi videre non contigit.

COMMENDANTVR ij fructus qui in Martaban proueniunt: primum enim è Bengala eò delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderēt: vocātur nūc ij, ficus Martabanis. Alij adhuc inueniūtur meo palato gratiores & odorati Cenorins appellant: sunt ij læues, flaui, & pleni. In Malauar sunt Chincapalones dicti, suaues & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiā in Sofala nati, Aethiopibus Iminga dicti. Inuenitur etiam in Baçaim alijsq; prouincijs genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum et vino deinde maceratum inspersa Canella, multò melius sapit quàm malum cydonium assatū. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probè frictus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

Ficus martabanis.

Chincapalones.

Iminga.

SCRIBIT Auicenna libr. 2. cap. 491. paucum præbere alimentum, bilem generare & pituitam: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachum autem offendere. Idcirco biliosis, ab huius esu, oximel cum seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus & vrinam ciet.

Musæ facultates.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3. ad Almans. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deijcere; subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in fine primi calfacientium & humectantium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduer-

sus

sus pectoris & pulmonum ardores, eisq; qui liberalius hac vescuntur stomachum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari, vrinas ciere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBVNT *medici Indi hunc fructū in febribus aliisq; morbis.*

Ridiculum Musæ ætymon.

RIDICVLVM *autem est quod scripsit quidā Franciscanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quòd dignus sit Musis, aut quòd earum sit cibus. Addit præterea eum esse fructum quē degustauerit Adam in Paradyso terrestri.*

* Iam aliquot annis in ea opinione fui vt existimarem Musam Arabum eam esse plantam cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis. Maior alia pomo, & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Palę, pomo Arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Musæ descriptionem quadrant. Huc accedit quòd in Prouincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

Figuera banana.

* Vlysipone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamē fructiferas, nomen hoc retinet. vocant enim etiamnum Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferentem: Eius iconē satis affabre pictam inuenies apud Matthiolum commentariis in lib. primum Dioscoridis cap. de Palma.

Poma Paradysi.

Pacona.

Paquouere.

CÆTERVM meminit huius fructus Lud. Rom. libr. nauigationum suarum. 5. cap. 15. ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui terram sanctam descripsit, sub nomine Pomorum paradysi, quem per omnia sequutus est Cardan. lib. de subtilitatib. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 33. eundem describit, atque *Pacona*, arborem verò *Paquouere* Americis vocari tradit. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat lib.

lib. Historiæ Indicæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tanquã pleniorem omissis ceteris (ne toties repetita Lectori fastidium pariant) hîc subiungemus.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed planta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc impropriè dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò coxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecimum palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerunque minora. Hæc ventorum flatibus facile multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modũ dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vuam producit, viginti, triginta, interdũ centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique crassitudine sustinentem, nonnunquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipsius & soli fertilitate. Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ medullæ persimilem. Integra vua ante maturitatem colligenda est, cũ videlicet aliquis fructus flauescere incipit, deinde in ædibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem cõsequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrinque incisus, deinde insolatus, gratissimi est saporis, et caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in clibano coctus cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cùm carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem nõ fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane alióue aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis concoctionis. Caudex qui vuam profert annuus est & semel dũtaxat in vita fructus gignit: verum ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi qui parentem renouant, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abijcitur planta vtpote

Platanus.

pote inutilis. Adeo verò fœcunda eſt hæc planta, vt nunquam intercidat, ſed ſubinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infeſtæ ſunt, ideoque plurimæ hîc initio perierunt, antequàm aduerſus eas inuenta eſſent remedia. Peregrina enim, vt initio diximus, eſt hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primum tranſlata. Hæc ex prolixa Ouiedi deſcriptione deſumpta.

De Doriones CAP. XI.

Doriones deſcriptio.

INTER *celeberrimos Indiæ fructus, recenſentur à plerisq;* Doriones *in Malaca vocitati. fructus Melopeponis magnitudine, denſo cortice roſtratisq; tuberculis plurimis obductus, veluti is quem* Iaca *Goæ vocant, de quo cap. quarto diximus, foris vireſcens, intus verò concameratus, ſeminaq; exigui oui gallinacei magnitudine in ſingulis cameris continens, coloris & ſaporis eius condimenti quod ex amygdalis contuſis, lacte, farina, aqua roſacea & ſaccharo fit,* Manger blanc *Galli vocant, non tamen ita molleſcentia aut glutinoſa: in nonnullis verò non candida ſunt, ſed pallidi coloris. Oßiculum hæc in ſe continent mali perſici oßiculis perſimile, ſed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblõga, acuta, ſalſo guſtu, colore viridi dilutiore parte auerſa, interna verò parte admodum vireſcentia: flos è candido flaueſcens. Arborem Iuglandis modo prægrandem eſſe aiunt, folijs laurinis.*

Alia Doriones deſcriptio.

SVNT *alij qui hunc in modum deſcribunt. Fructus eſt Strobili ſiue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior; & eiuſdem fere formæ, niſi tubercula illa ſiue aculeos multò tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei ſpinis ferè ſimiles. Intus quatuor concame-*

camerationibus siue cauitatibus cõstat, medullamq; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quã Hispani Nata, *Galli* Créme, *Itali Capo di latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici neruo, è quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferã esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.*

* Cum hoc fructu plane conuenit Guanabanus Ouiedi, quem libr. 8. suæ Historiæ cap. 17. describit, quemque per vniuersam fere Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

GVANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medicæ mali quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis fit neque crassior quàm in piris. Caro candidissima saporisque delicatissimi, quæ facile, pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanũ deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus. Guanabanus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scaliger lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 281. partic. 6. meminit in hunc modum.

GVANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus Guanabanus.

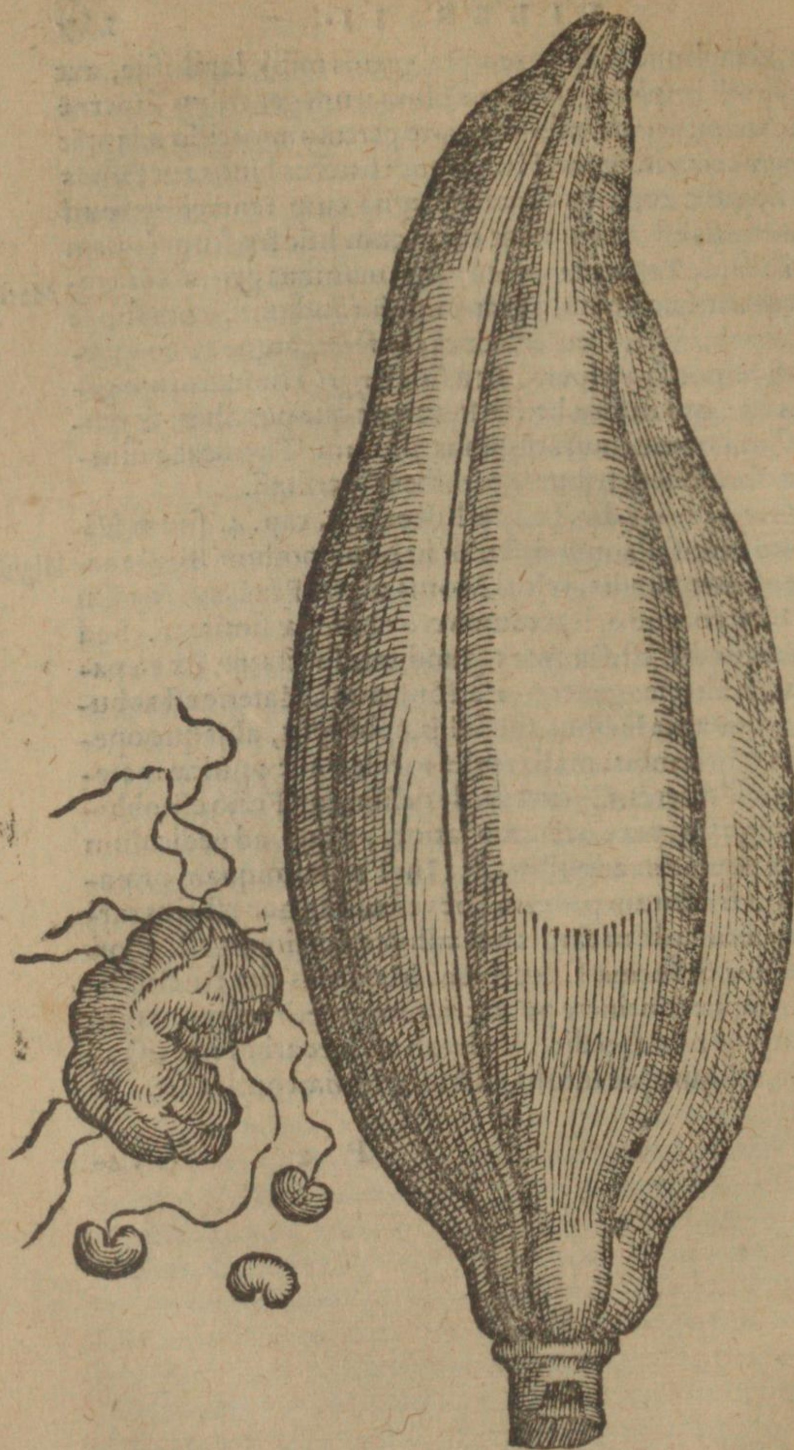
annis ex Aethiopiæ Mozambique Antuerpiã allatus eſt fructus craſſus, ſeſquipedali longitudine, cui denſus durusque cortex tenui molliq́ue vt in cydonijs, ſed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinẽ excurrentibus venis, ſiue potius ſulcis vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem deſinit: Superiori verò, qua videlicet è ramis depẽdet, pediculo inhæret firmo duro & fibroſo. Cõtinet hic fructus pulpam candicantem qua Aethiopes in febrium ardoribus vtuntur ſitis ſedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita eſt. Hæc ſiccata friabilis eſt, ſic vt digitis trita in pollinem reſoluatur, remanẽte tamen perpetuo aciditate. Per hanc ſparſa ſunt ſemina renibus, aut Anagyridis legitimæ fructui ſimilima, nigro tamẽ colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibuſdam ſuſpenſa vt in eius icone conſpicere eſt. Hæc terræ commiſſa, plantulas folio Laurinis ſimili protulerunt, ſed quæ ſubſequente hyeme perierint.

HVIC etiam ſimilimum folijs tamen ab hoc diuerſis deſcribit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ his verbis. Tres ſunt Heſperidũ inſulę ad Aethiopũ promon toriũ, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio noſtratis fici, fructu duorum fere pedum longitudine, craſſo, magnis oblongisq́ue Cyprijs cucurbitis haud abſimili. Nonnulli eo fructu veſcuntur vt nos Melonibus: continet verò ſemina fabæ magnitudine lepo rinis renibus ſimilia. His quidam ſimias alunt. Alij monilia ex his collo aptanda conficiunt: ſiccata enim & bene matura, aſpectu pulcherrima ſunt.

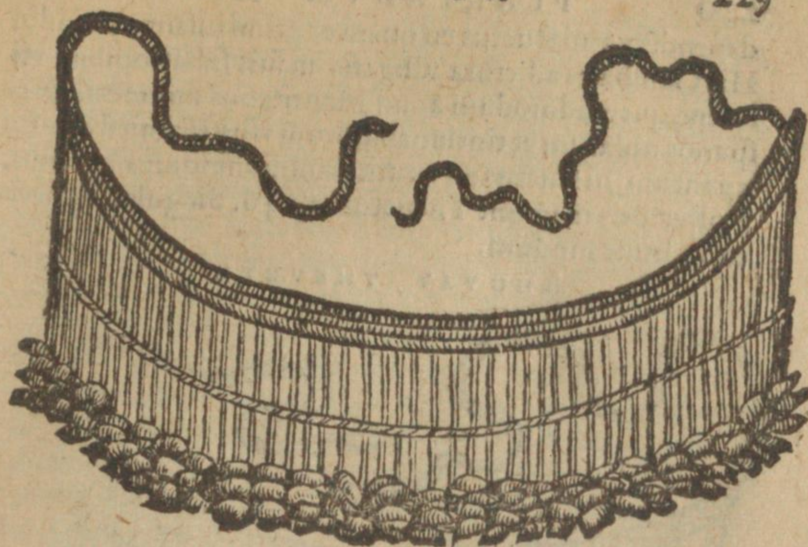
SED & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius hiſtoria non malè noſtro fructui quadrare videtur, præſertim ſi interiora, quæ à nemine deſcribuntur, demas: idcirco num ſemina contineat phaſiolacea incertum. Talis autem eſt deſcriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire eſt, fructus quidã conſpicitur, Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocant haud abſimilis, oblonga ſiue ouali forma, quali ſcilicet Struthionum oua ſunt. In cibos haudquaquam admittitur: ſed eius aſpectus oculis gratiſsimus, præſertim onuſta arbore. Canibales ex eo vaſcula conficiunt: ſed tamen & eum ad ſuperſtitionis quoddã genus ſeruant. Siquidem

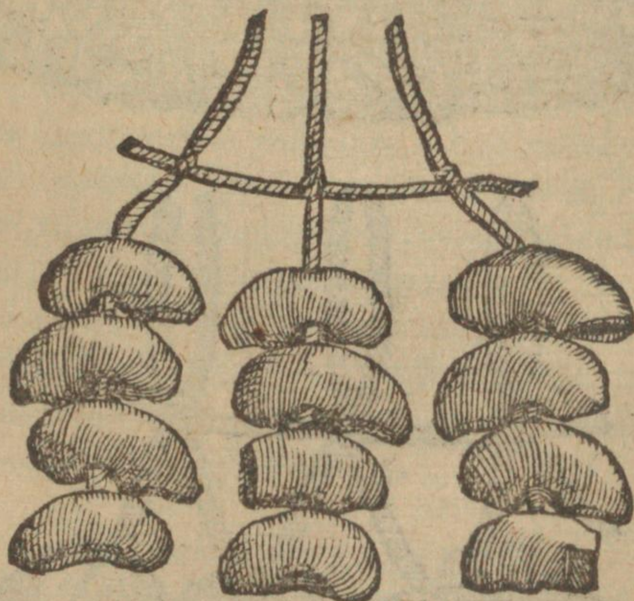
quidem hunc pulpa exempta, granis milij, lapillísue, aut re simili implent, varijsque plumarum generibus supernè exornant: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptãt quem terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tugurijs seruare magna cum reuerentia apud eos moris est. Existimant enim, cùm hũc fructum (quem *Maraka*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractãt, crepitantemque ob milij grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre, atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Paygi* (Diuinatorum genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliàs, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere perhibent) persuasi. Maraka.

OVIEDVS lib. Indicæ historiæ 8. cap. 4. suum Higuëro tetrasyllabum describit in hunc modum. *Higuëro* arbor est prægrandis, veluti Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras, et alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subsellijs, ephippijs, alijsque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facile delibratur. Folio est oblõgo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnunquam præ aliorum fructuum penuria hoc vescuntur, hoc est eius carne, quæ cucurbitæ carni cùm adhuc viret similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hispaniola, reliquisque insulis, & huius Indiæ continente. Higuëro.

Caeterum hunc fructum, quocunque tandem nomine appelletur, quòd rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostræ Epitomæ adijciendum putaui in gratiam studiosorum rei herbariæ, qui eum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

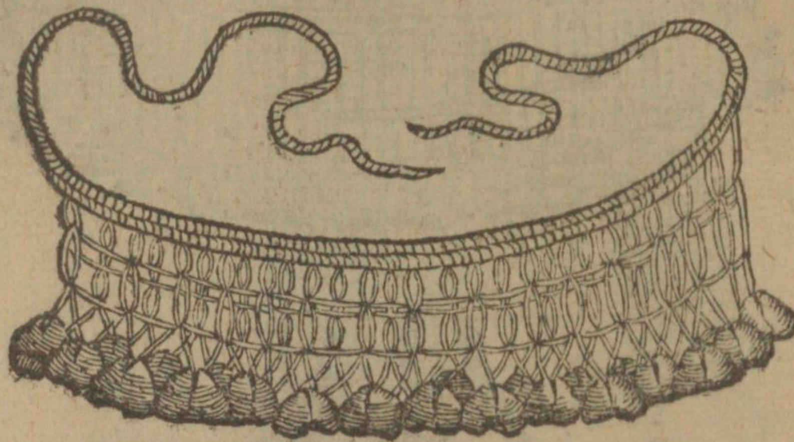

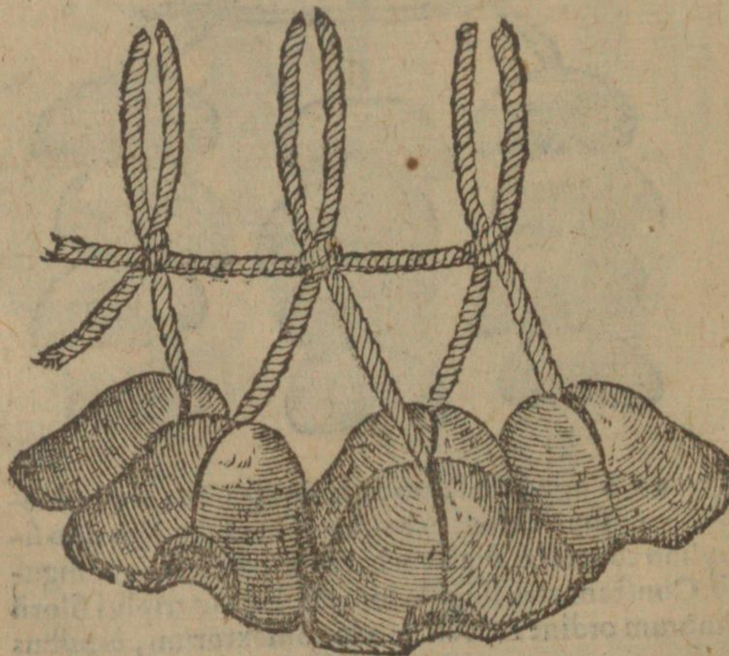

Porro apud me seruo ex huius fructus aut huic similis seminibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xylino contexta: alia item bina è fructu quodam anguloso. Constant verò singula lora duplici aut triplici filorũ xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus

dependẽt vacui fructus eo quem exprimi iussimus modo, His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus vti solent, quemadmodum apud Mauritanos atque etiã Hispanos nolarum et tintinnabulorum vsus est: mirũ etenim quantum hi fructus ex mutua collisione sonitum edant. Posterioris meminit Theuetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum.

AHOVAY THEVETI.

Anovay nomen est arboris fructu venenoſo & lethali, magnitudine vulgaris caſtaneæ, candido, forma literam Græcam Δ. repræſentante. Huius nucleus præſentiſsimum eſt venenum, quod alter alteri in mutuis odijs & diſsidijs, præſertim verò viri vxoribus infenſi, aut contra vxores viris indignatæ propinare ſolent. Peregrinis ſanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos ſuos arcent, niſi cui exemptus ſit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus ſuſpendunt, tantumq; ſonitum edunt, quãtum tintinnabula aut nolæ noſtrates. Arbor ipſa Piri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, ſemper virente: cortex ligno candicans. Reciſi rami ſuccum emittunt lacteum. Arbor præciſa teterrimum ſpirat odorem: quam ob cauſam nullius eſt vſus, imo ne igni quidem ſtruendo idonea.

De Mangoſtans CAP. XII.

Sed & inter celeberrimos huius Indiæ fructus recenſent quendam Mangoſtans *incolis nuncupatũ, guſtus ſuauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine eſſe ferũt cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpæ ſimilis ſit, ſed quæ cortici non adhæreat.* Mangoſtans. Mangoſtans deſcriptio.

Nascitvr hic fructus in puſilla arbore, Malo vulgari ſimili. Folijs eſt laurinis; floribus luteis. Hũc fructum dulciſsimum eſſe perhibent, non tamen adeo, vt ſua dulcedine nauſeam moueat.

De Iambos CAP. XIII.

Magna apud Indos in æſtimatione eſt is fructus cuius nunc mentionem facturi ſumus, primum è Malaca *(vbi plurimus naſcitur) paucos ante annos huc tralatus.*

Iambos historia. *Est autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulò maior, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, vt verius dicam, similis est hic fructus magnis Gallis * recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: gustu suauissimo, sed humido. Vocatur in Malaca & hac regione* Iambos.

Iambos. *Arbuscula ipsa in Pruni magnitudinem assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide ferrea maioris alicuius lanceæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniã admodum fructifera est. Post quartum enim annum fructifera est, nec semel duntaxat fert in anno vt pleraq; omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis nouos edit fructus.*

Iambos post 4. annum fructifera.

Condiuntur tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.

* Nisi noster Auctor Gallasillas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterũ eas exigua pila palmaria maiores nunquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas.

De Cydonijs Bengalensibus CAP. XIIII.

Marmelos de Bengala. *Appellavimus hunc fructum Lusitanica lingua* Marmelos de Bẽgala, *id est, Mala cydonia è Bengala, quoniam sacchara condita primũ ad me perlata sunt è Bengala, cum hac inscriptione,* vtilia sunt aduer-

aduersus alui profluuia. *Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximas syluas venationis causa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.*

CETERVM *legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis vbi prouenit regionibus, est* Sirifoles, *&* Beli : *Sirifoles quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò nomine medicus duntaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.* Sirifolco, Beli.

EST *verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, folijs Persicæ mali, eiusdemq; odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricãte, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescẽs fructus auctior fit, donec, iam plenã maturitatem consequutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indurescit veluti putamẽ nucis Indicæ quam Coccum vocant.* Beli historia.

FRVCTV *maturo pulpa siue medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.*

SOLENT *Guzaratenses medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis alui profluuijs sistendis : adstrictionẽ enim illam semper conseruant tametsi matura cydonia.* Beli facultates.

RETVLIT *mihi Clarissimus vir Dimas Bosque Valentinus medicus rei herbariæ peritus, & nunc hîc* Dimas Bosque Medicus.

medicinam faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iafanapatan, magno & admirabili successu vsum esse in profliganda dysenteria quæ vniuersum eius exercitum affligebat, cùm ad manum non essent vsitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & sacchcharo miuam parabat quam ægris daret: nūc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpam sacchcharo exceptam vt in cydonijs solet, ægris exhibebat: interdum fructum assum insperso sacchcharo: nonnunquam cortices exempta pulpa decoquebat, atque id decoctum per clysteres inijciebat, similem verò effectum præbebant, qualem balaustiorum aliorumque adstringentium medicamentorum, quibus vti solemus, decocta præstare solent.

At silentio prætereundum non est quod eadē castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea cuidam militi dysenteria laboranti edenda præberet: verùm, dum assantur, ea crepuerunt, ipsaque pulpa Aethiopis faciem, pectus et brachia sic adussit, vt puluere tormētario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lētorem & visciditatem simul & adstrictionē, quæ semel accensa vehementius vrit, quàm sicca aliqua materia, quemadmodum ferrum incensum magis quàm lignū aut stupam vrere videmus.

De Carambolas CAP. XV.

FRVCTVS est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes distinctus, flauescens,

nescens, qui in Malauar Carambolas vocatur, in Canara & Decan Camariz, in Malayo Balimba. Carambolas, Camariz, Balimba.

NVLLVS eius in medicina vsus, præterquam quod in febribus quotidianis exhibetur; & ex eius succo, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vtilia. Carambolas facultates.

PLERISQVE bene sapit hic fructus, præsertim qui vinosus est. Sacchato conditur, gratissimusque est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.

De Ber CAP. XVI.

VOCATVR hic fructus in Canara Bor, in Decan Ber, in Malayo Vidaras, præstantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguate nascitur bonitate cedens. Bor, Ber, Vidaras.

ALIVS alio suauior est, sed tamen aliquid adstrictoriæ facultatis retinet, quoniam nunquã ita maturescit, vt commodè exsiccari poßit, quemadmodum is qui in Anasegua prouenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere nõ potest vt Ziziphæ, è quibus syrupum conficimus. Sed cùm aliis esui aptis malis careamus vti sunt camuesæ Hispanis dictæ, commendantur hi apud nos.

DIFFERT arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdemque foliis, minus tamen rotundis: verùm nõnihil spinosa est.

De Ambare CAP. XVII.

FRVCTVS est hic in India, Ambare vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo so- Ambare.

lent

lent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus eſt, gratamq́ acidıtatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, vireſcente dum immaturus eſt, at in maturo fuluus eſt color.

Amba. Magna. * Lud. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hunc fructū *Amba* nominat. Eſt item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, ſimilima eſt arbori, frequentesq́ue, vt Piro fructus. Is iuglandem nucem è noſtris effingit, cùm iam ſunt abſoluti. Quum matureſcit, fului, eiuſdemq́ue ſplendentis coloris eſt. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damaſceno, guſtu ſuauior eſt fructus: conduntur in cadis vt apud nos oliuæ, ſed ſunt longè meliores.

De Iambolones CAP. XVIII.

NASCITVR *ſponte frutex quidā in agris Myrti effigie, ſed folijs Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis perſimilem, ſed guſtu admodum adſtringentem,* Iambolones. *incolæ* Iambolones *vocant. Muria conditur oliuarū modo.*

CETERVM *neque hic fructus, neq́* Iaca *admodum ſalubres ab huius regionis incolis æſtimantur.*

De Brindones CAP. XIX.

Brindones. IN *hac regione eſt fructus quidam* Brindones *vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò ſanguinis modo rubet: guſtu admodum acido.*

INVENITVR *interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeo acidus vti ſuperior, qui tamen non minus quàm ille intus rubeat.*

MVLTORVM *palato ſapidus eſt hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctores*

res vtuntur. Cortex verò asseruatur atque mari aliò transuehitur aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est. Acetum è Brindones.

De Indico Melone CAP. XX.

EST *apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulũ, formaq́ue quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus* Pateca*(corrupto ab Indorum* Batiec *vocabulo) dicitur. Hunc Melonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transuersum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo: attamen suauis est, refrigeratq́ue mirũ in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resoluente.* Melo indicus. Pateca, Batiec.

VTILIS *est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vrinas ciet: solentq́ue sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.* Melonis Indici facultates.

HVIVS *semina (quæ ante maturitatem candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq́ue reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.*

REFERVNT *Arabes & Persæ primum ex India hunc fructum ad se delatum, eamq́ue ob causam* Batiec indi *appellant, id est Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis.* Batiec *enim eorum lingua Melonem sonat. In India verò ab* Batiec indi.

ipsis

Calangari. *ipsis incolis* Calangari *dicitur.*

MEMINIT *huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertiana pura, ac eum multis laudibus commendat.*

PVTARVNT *nonnulli id Melonis genus quod in Hispaniæ Castella nascitur, quodq́;* Budiecas *vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à* Batiec *nomine* Budiecas *appellatum. Sed plurimũ falluntur. Nam plurimum ab hoc differt tum folijs, tum tota planta, quæ Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.*

Budiecas.

AIVNT *etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cùm non viderim, affirmare non ausim.*

IGNORABANT *eruditi huius regionis medici, istius Melonis in medicina vsum (non solent enim ad huiusmodi minutias sese abijcere, & in suis curationibus experientia & consuetudine duntaxat nituntur) sed à me edocti, eis vti cœperunt.*

* Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videtur, quam Lud. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. describit in hunc modum. Habent in Calecut fructus quosdã Cucurbitis similes, sed conditura aptiores. Res est non indigna memoratu, huic nomen est *Comolange.* Oritur inculta tellure Peponum modo.

Comolange.

De Mungo CAP. XXI.

Mungo.

EST *verò* Mungo *semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.*

FEBRI-

FEBRICITANS cibo abstinet per decem, nonnunquam per quindecim dies: post quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanserit: deinde cortice delibratum Mungo & instar Orizæ coctum febricitanti exhibent, Panē verò triticeum non nisi post multos dies præbent. Non enim carent frumento hæ prouinciæ, tametsi non stercorentur & colantur agri quemadmodum apud nos: sed superficialiter duntaxat aratū solum, propria pinguedine & vbertate etiam interdum sine pluuia, frumentum sibi mense Nouembri commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet. Mungo vsus.

NASCI etiam ferunt in Palæstina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, libr. 2. cap. 488. vocátque Messe *, Bellunensis eius interpres Mens (Mex autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum) item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum mex edi, quoniam cùm facilioris sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.

* Meisce habent nostra exemplaria. Mex.

De Curcas CAP. XXII.

NASCITVR in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanæ cū suo putamine, non tamen adeo rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc Chiuiquilenga vocant, id est, exiguum Inhame *: in Cairo, vbi frequens est, Curcas (sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya Carpata. Dependet ex ramis cuiusdam plantæ, quæ seritur: nullius, quod sciam, in medicina vsus. Curcas descriptio. Chiuiquilenga. Curcas. Carpata.

QVAN-

QVANTVM *coniectura consequi possum, videtur Serapio lib. simp. cap. 225. huius meminisse, vocasseq́;* Habelculcul ✱ *corrupto vocabulo, cū* Habalculcul *dixisse deberet, quod* Curcas *significat (nisi nos ipsi fortè* Curcas *corruptè vocemus)* Hab *enim magnū semen sonat,* al *articulus est genitiui quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsum seminis quidem copiam facere, sed colericam quam vocant paßionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuunt.*

Habelculcul.

EIVS *meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocatq́;* Kilkil, *sed forsitan corruptè.*

Kilkil.

SED *quoniam in Colericæ paßionis (quam veteres medici Choleram dixerunt) mētionem incidimus: Vocatur hic affectus* Morxi *Indis, id est, affectus ob nimiam cibi ingurgitationem causatus, (nos corruptè* Mordexi) *Arabibus* Hachaiza, *tametsi corruptè legatur in Rhaze* Saida. *Multò autē acutior apud Indos est hic morbus, quàm apud nos, præsentibusq́; eget remedijs. Nam plerunque intra vigintiquatuor horarum, interdum verò decem horarum spacium hominem necat: sed nōnunquam etiam intra quatuor dies solummodo.*

Cholera morbus.

Hachaiza.

SOLET *autem eos magna ex parte inuadere qui voraces sunt, & lasciuiæ nimium dediti, præsertim verò mensibus Iunio & Iulio.*

* *Inhame* Lusitanis vocatur planta quædā amplißimis folijs iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verùm non sponte prouenit, sed seri debet. Eam tametsi nonnulli Arū Aegyptium esse censeant, Colocasiam potius nobis videri Deo annuente aliquando demonstrabimus. Ab hoc Inhame non idest quod alio nomine *Yuca* vocatur, ex qua

Inhame.

Ameri-

Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamen pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

De Caceras CAP. XXIII.

INVENITVR *hîc radix Trasium modo in ipsis terræ visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalem, folia simul implicata, virentia Iridi luteæ aquaticæ siue Gladiolo similia. Dehiscente per siccitates terra exilit tuberum modo, deinde siccata castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est.* Caceras *hîc vocant.* Caceras descriptio.

De Datura CAP. XXIIII.

PLANTA *quam huius regionis incolæ* Datura *appellant, caule est crasso, folijs amplis, Acanthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem neruos habentibus, insipidis fere, nisi quòd admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremq́ue foliorum Raphani aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore Rorismarini, magna ex parte rotundus. Nascitur in Malauar.* Datura descriptio.

INIICITVR *à furibus hic flos, aut eius semẽ in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienantur quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate sinentes quod lubitum est deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spacio.* Datura mentem offendit.

PRIMA *cura esto vomitum cientia exhibere, vt quidquid in stomacho remãsit, vnà cum cibo eijciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis cly-* Curatio.

ſteribus, & forti crurum paulò ſupra pedem confricatione, fortibuſq; ligaturis: interdum etiã venam ſecare in maiore pedis articulo.

HORVM remediorum vſu, nemo ex meis vnquã periclitatus eſt: ſed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum ſpacium curaui.

PROPINATVR à pleriſque hoc medicamentum ridendi & relaxandi animi gratia, cùm vident eos qui id ſumpſerunt velut amentes & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in ſeruis quidem experiri velim.

De Bangue CAP. XXV.

Bangue. Ofium.

QVIA nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent Bangue Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè Ofium vocari dixi, non differre, non abs re fore duxi, pauca de Bangue differere.

Bangue deſcriptio.

EST igitur Bangue planta Cannabi haud abſimilis, niſi quod huius ſemen Cannabino minus eſt, nec ita candicãs vt illud: deinde huius ſtolones lignoſi nullo fere cortice veſtiuntur contra quã in Cannabi. Poſtremo Indi huius ſemen & folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, cum Auctores contrarias facultates Cannabino ſemini tribuant, videlicet, quod genitale ſemen exſiccet.

Bangue ſuccus.

COGITVR autem hic ſuccus è folijs contuſis, interdum ex ſemine, cui nonnulli admiſcent fauſel virentem (nam inebriant & quodammodo ſenſus cerebri lædunt) aut nucem moſchatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum & moſchum, plerique opium,

plum, vt potentiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quod in extasin quodãmodo rapiantur, atq; omni solicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.

CETERVM eius vsus primum excogitatus esse dicitur vt Imperatores exercituum & militares homines qui perpetuis vigilijs torquerentur, hoc Bãgue, aut vino, aut opio epoto, veluti ebrij ferrentur, & omni velut solicitudine & labore soluti, altius dormirent.

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio consiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quod cùm in somnis adire vellet Lusitaniam, Brasilium, Asiam minorem, Arabiam, & Persiã; pauxillum Bangue duntaxat sumebat, quod sacchari con ditum, & supra recitatis simplicibus permistum, Maju vocant. Sultanus Badur. Maju.

De Anil CAP. XXVI.

ANIL Arabibus, Turcis omnibusq; ijs nationibus dictum, vocatur in GuZarate, vbi fit, Gali, nunc verò à plerisque Nil. Anil. Gali. Nil.

HERBA est quæ seritur singulis annis, Ocymo * similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prædita videtur: quóque magis exsiccatur, eò magis ad cœruleum colorem tendit, donec tandem in cœruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.

Anil delectus.

ID Anil probatur quod maximè purum est, quódque vstum arenæ modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alij id præferunt quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.

Mangiriquã.

* Mangiriquam habet Auctor quod vocabulum, quotquot Lusitanos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi eorũ interpretatio haudquaquã placet. Siquidem non solemus ex Ocymo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione multò elegantius quadrat.

De Anonymo CAP. XXVII.

Planta peregrina.

NASCITVR in Malauar planta miræ naturæ, nam si quis manum admoueat, illico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur qui Americam descripsit, quoniam in Peru prouincia plantam nasci asserit, cuius folia solo con tactu siccantur.

Planta in Peru nascens.

De quibusdam Indiæ regibus.

CAP. XXVIII.

CETERVM, quoniam plerunque Nizamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentarijs mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicaui, si quid de his alijsq; nõnullis Orientis Regibus commemorarem.

ELAPSI sunt igitur circiter trecenti anni, quod potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ, quæ intra Gangem est, partem occupauit, & regnum Balaguate siue Balagate quibusdam Regulis Gentilibus ademit.

Eo-

EODEM tempore tyrannidem in Cambaya occuparũt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gentilibus quos Reisbutos vocant. Reisbutos.

A REGVLIS Balaguate originem ducere creduntur, quos nunc Venezaras appellant, tum alij hanc regionem incolentes Colles nuncupati. Sed tũ hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrocinijs vitam in hunc vsque diem sustentant. Illis totum Regnum Decan. His, Reisbutis scilicet, Cambaya regnũ tributum pendent, vt ab eorum incursionibus se rediмant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri. Sed etiam ipsi Reges pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modo prædæ partem auferant. Venezaras. Colles.

EST verò hoc regnum Dely procul in continenti situm Septentrionem versus, & Corasone vsq; extenditur. Frigida admodum est regio, niuibus & gelu per hyemem non minus diuexata, quàm nostra Europa. Regnũ Dely.

HOC regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni, Mogores quos Tartaros nuncupamus. Sed aliquanto post tempore Tartaris ademptum est idem Regnũ ab vno Equite, qui infensus Regi Bengala quòd eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit, eoq; trucidato regnũ Dely, aliaq; multa regna occupauit, ita vt omnium sui temporis potentißimus Rex fuerit existimatus. Nam à viris fide dignis accepi eius ditionem octingentas leucas ambitu occupasse. Mogores. Tartari.

ERAT hic Eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bẽgala, vocatusq; fuit Xa-

Xaholam. holam, *id est, Rex mundi.*

Tamirhan. Tamberlanes. Tamir-langue. *De huius gestis maior historia conscribi posset, quàm de magno* Tamirhan, *quem nos corrupto nomine Tamberlanem vocamus, nonnulli* Tamir-langue, *idq́ melius, quod Tamir proprium eius nomen fuerit, & langue * claudum significet, quemadmodum ipse erat.*

Xaholam. *Ceterum cum hic Rex* Xaholam *occupasset Decam & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, rediit ad sua: & his postremo occupatis regnis suum Consobrinum præfecit.*

Delectatus est semper eius Consobrinus peregrinis nationibus vt sunt Turci, qui propriè sunt Asiæ minoris incolæ quam nunc Natoliam appellant: Rumes, qui Thraces sunt; Corasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.

Divisit autem regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimam eam regionem quæ ab Angediua vsque ad Cisardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur Prouinciis, gubernandam dedit Adelham, *quem*

Adelham. Idalcam. *nos* Idalcam *appellamus. Ei prouinciæ quæ à Cisardam vsque ad Negatonã extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambaya iungitur, præfecit* Nizamaluco.

Nizamaluco. *Hi solum duo præfecturam obtinuerunt in Cun-*

Guate, mõs. *cam, qui tractus est maritimus vsque ad montẽ* Guate *appellatum. Latè patet hic mons, & multis locis præaltus est, illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planiciem desinere. Et quoniam lingua Persi-*

Persica Bala *fastigium significat*, Guate *verò montem*, *vasta illa vltra eum montem prouincia*, *nomen* Balaguate *inuenit*; *quasi dicas supramontanam vel vltramontanam*. Bala, fastigium.

BALAGVATE *igitur prouinciæ præfecti sunt* Imademaluco, *quem nos* Madremaluco *appellamus*; & Cotalmaluco, & Verido. Idemaluco, Madremaluco, Coralmaluco, Verido.

ERANT *verò omnes isti Præfecti*, *peregrini natione*, *præter* Nizamaluco *quem ex Decan oriundũ prædicãt*, & *filium esse vnius Tocha Regis* Daquem *cum cuius vxore stupri consuetudinem habuerit Rex* Daquem. *Hinc fit vt* Nizamaluco *ex regia stirpe se prognatum prædicet*: *reliquos verò Præfectos Regis esse seruos & regia pecunia emptos*. Rex Daquem.

SVCCESSV *verò tẽporis factum est*, *vt hos omnes Præfectos tæderet obsequij regij*. *Cõiuratione itaque inter se facta*, *prouincias quibus præfecti erant singuli sibi occuparunt*, & *captum Regem* Daquem, *in Beder primaria regni Decam vrbe*, Verido *vni ex Præfectis custodiendum dederunt*.

HVIVS *coniurationis etiam participes fuerunt Gentiles quidam*, *veluti* Mohadum coja, & Veriche, *quibus cesserunt regiones amplæ cum aliquot opulentis vrbibus*: *videlicet* Mohadum, *vrbs Visapor*, *quæ nunc est regia* Idalcam, & *Solapor & Paramda*, *quas postea illi ademit* Nizamaluco. Veriche *suam prouinciam retinuit*. Mohadum coja. Veriche.

PROAVVS *eius* Adelham *qui nunc viuit*, *vnus è coniuratoribus fuit*, *natione Turcus*: *mortuus est anno quingẽtesimo trigesimo quinto supra millesimũ*. Adelham.

Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa quæ ducentis leucis ab ostijs fluminis Indi, quem incolæ Diul *vocant, abest.*

Nizamaluco. AVVS *eius* Nizamaluco *qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici quem aliquoties curaui, à quo plus duodecies mille pardaons accepi; & , si aliquot mensibus singulis annis apud eum hærere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui; obijt anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decam.*

Imadmaluco. IMADMALVCO, *vel* Madremaluco, *natione Circaßius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.*

Cotalmaluco. COTALMALVCO, *natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.*

Verido. VERIDO, *natione Hungarus & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.*

CETERVM *ante quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.*

Rao. Naique. RAO *lingua indigena Regem significat*: Naique *verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum. Admittentibus ergo his Regibus aliquem Gentilem indigenam in suum famulicium & ministerium, si exiguo honore illum censent, proprio eius nomini vocabulum* Naique *adnectere solent, vt* Saluanaique, Acem naique: *Si verò multo honore dignum censent,* Rao *vocabulum adijciunt, vt* Chitarao.

rao.

rao. *Sed* Rao *simpliciter & sine additione prolatum Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certe ab* Adelham *multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit.* Rex Bisnager.

SED *vt ad rē redeamus.* Adel *lingua Persica* Iusticium *significat:* Ham *verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent Ham vocant: hinc factum est vt* Adelham, *quasi Rex iustus dictus sit, cum ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani* Sabayo *appellant, quoniam vt intelligo Arabica & Persica lingua* Saibo *Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.* Adel-Ham. Sabayo. Saibo.

MALVCO *regnum sonat, &* Neza *lāceam lingua Persica: hinc dictus est* Nizamaluco *quasi lancea regni.* Maluco. Naza.

SIC Cota *idem est Arabibus quod arx Latinis: hinc* Cotalmaluco, *id est, arx regni.* Cota.

IMAD *eadem lingua Solium sonat: hinc* Imadmaluco, *id est, Solium regni.* Imad.

VERIDO *conseruationem significat: hinc* Melique verido, *quasi dicas Regem conseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Præfecti, non* Maluci, *sed* Meliques, *quasi dicas Regulos. Sed nec* Maluco *propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.* Verido. Melique.

PORRO *quoniam* Nizamaluco *interdum à me* Nizamoxa *appellatur, huius vocabuli significationem prætermittendam esse non duco.* Nizamoxa.

XA ISMAEL *pater eius* Xatamas *qui nunc* Xa Ismaël. Xatamas.

rerum in Persia potitur ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cũ Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius Xatamas, *idem mandatum dedit Regulis regionis Decam: & eos titulo* xa *quod regem Persica lingua sonat, decorauit. Hinc factum est, vt nunc* Adelxa, Nizamoxa, Cotumixa *appellentur, nomeńq; regium saltem retineant: tametsi monetam cudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est* Nizamoxa: *at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.*

Xa.

Adelxa.

Cotumixa.

HVNC xaismael *appellarunt etiam Turci* Sofy: *quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Sufi.*

Sofy.

Sufy.

SVNT *qui* Xeque *non* xa *dicendum putent: sed errant. Nam tametsi xeque dignitatis sit nomen, quippe Xeque senem significat (vnde dicuntur xeques Arabes) tamen* Xa Ismael *dicendum est.*

Xeque.

* Mathias à Michou lib. 1. de Sarmatia Asiana cap. 10. paulò aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanes in historijs celebratus, qui totam Asiam vastauit, & vsque ad Aegyptum pertransijt, &c. Et paulò post. Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acsac cutlu*, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c.

Temir cutlu.

Acsac cutlu.

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ HOC LIBRO CONTINENTVR.

aretca.

mel●

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

ERRATA.

Pag. 8. *in prioris libri capitib.* Faufel. Pag. 15. *lin.* 18. *Baçora* 16,24. *Abohali* 31,5. *Sextarium.* 39,20. *Malauar* 41,13. *alatæ.* 45, 4. *descriptioni magis con.* &c. 46,37. *Faufel.* 41. *exhibendi occasionem*, *legendum* 50, 6. *sumunt.* 60, 27. *lacteus.* 63,22. *cadmia.* 82,26. *lib.*2.*cap.* 84,20. *Ruellius verò libro* &ç. 87,26. *indicar* 90,1. Sambarane. 122,19. *Coldembergus*, 26. *exsuccā.* 141. *postrema lin.* *Theuetus.* 143,21. *hydrophonia* 144,15. *Mexir.* 146,17. *Manard.* 160,2. *intus candicans.* 166,23. Badefrangi. 167,21. *Sousa.* 179,7. *autem libr.* 2. *cap.* 151. *in* Tro. 17. *adstringunt.* 180, 19. *Zedoa* 182, 1. *Zerumbæ* 208, 6. MAXIMAE. *Comorim* 240, *lin. penult.* *At hoc.*

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS
PLANTINVS ANTVERPIÆ, ANNO
M. D. LXVII. MENSE APRILI.